

T. C. Temsilciler Meclisi TUTANAK DERGİSİ

Kırk sekizinci Birleşim

19 . 4 . 1961 Çarşamba

İçindekiler

	Sayfa
1. — Geçen tutanak özeti	420
2. — Yoklama	420,490
3. — Görüşülen işler	420
1. — Türkiye Cumhuriyeti Anayasa tasarısı ve Anayasa Komisyonu raporu (5/7) 420 :443,444 :461,461 :476,476 :494,497 :	499
4. — Sunuklar ve telgraflar	495

1. — GEÇEN TUTANAK ÖZETİ

Bu birleşimde 4 oturum yapan Genel Kurulda;

Türkiye Cumhuriyeti Anayasa tasarısının nazara alınan önergelerle komisyona giden 59, 62, 66 ve 67 nci maddeleri hariç 37, 40, 52 - 76 nci maddeleri kabul edildi.

19 Nisan 1961 Çarşamba günü saat 9,30 da toplanılmak üzere Birleşime son verildi

Başkan
Kâzım Orbay

Kâtip
Rifat Çini

Kâtip
Oktay Ekşi

BİRİNCİ OTURUM

Açılma saati: 09,30

BAŞKAN — İbrahim Senil

KÂTIPLER : Rifat Çini, Şahap Kitapçı

BAŞKAN — Birleşimi açıyorum.

2. — YOKLAMA

BAŞKAN — Yoklama yapacağız.

(Yoklama yapıldı.)

BAŞKAN — Müzakere için nısap var. Ana-

vasa tasarısının müzakeresine devam edeceğiz.

Bir arkadaşımız gündem dışı söz almıştır. Buyurun efendim.

3. — GÖRÜŞÜLEN İŞLER

1. — *Türkiye Cumhuriyeti Anayasa tasarısı ve Anayasa Komisyonu raporu (5/7)*

NURETTİN AKYURT — Muhterem arkadaşlar, dün akşam 65 nci maddenin müzakeresi sırasında bu kürsüden konuşan bir arkadaşımızın sözlerini belki yanlış anlamışumdır, belki her hangi bir yanlış anlayışa meydan verir diye müzakerelerin sonunda diğer arkadaşlarla da konuştum. Diğer arkadaşlar da yanlış olmadığını ve bu sözlerin sarf edildiğini teyidettiler. Bu hu-

susun bu kürsüden tesbit edilmesinde zaruret gördüğüm için gündem dışı söz almak zorunda kaldım.

Arkadaşlarım, dün burada konuşan İsmail Ulutaş, politikacılar üzerinde konuşurken ve onlar hakkındaki kanaatlerini serd ederken, «Dün onlar arkadaşımızdı, bugün siz arkadaşımızsınız, sizinle kaderin sevki neticesinde, Yassıadadakiler arasında, politikacılar arasında bir fark yoktur.» Bu sözler reaksiyonla karşılaşıncaya, «Sizler zemzemle mi yıkanmışınız?» diyerek;

bu Mecliste, bu kutsi çatı altında, bu kürsüye hiç yakışmayan şekilde size ve hepimize hitapta bulunmuştu.

Zabıtlar henüz tesbit edilmediği için, not halinde olduğundan katî tesbit imkânı olmadı. Ama bu sözleri söylemiş olduğu bir hâkikattir. Bu şekilde onlarla bizi aynı zihniyette gören ve zemzemle mi yıkadınız, diyerek aramızda hiçbir fark görmiyen bu arkadaşımızın bu birinci konuşması değildir. Bu şekilde, Yüksek Heyetinizin hatırlıyacağı gibi 1 - 2 çıkışı olmuştur, arkadaşlar.

Bu kürsüden bizi Yassıada'dakilerle aynı seviyede, aynı karakterde gören ve hele ilmî kariyeri olan ve profesörlük rütbesine erişmiş bir şahsın sözlerini lâlettâyin sarf edilmiş bir söz kabul edemiyorum.

Bu konuşmaları takiben dışarda arkadaşlarımızla yaptığı münakaşalarda da bunun lâlettâyin bir anda ağzından çıkardığı söz şeklinde değil, aynı fikirlerin koridorlarda da müdafaasını yapmıştır. Onun için İctüzük gereğince gereken muamele yapılmalıdır, arkadaşlarım. (Bravo sesleri ve alkışlar)

BAŞKAN — Efendim, Başkanlık Divanınca zabıtlar tetkik edilerek icabı yapılacaktır. (Bravo sesleri)

Şimdi komisyona iade edilmiş olan 62 nci madde gelmiştir. Yeni metni okuyoruz, efendim.

II. T. B. M. M. nin görev ve yetkileri

a) Genel olarak

MADDE 62. — Kanun koymak, değiştirmek ve kaldırmak, Devletin bütçe ve kesin hesap kanun tasarılarını görüşmek ve kabul etmek, para basılmasına karar vermek, genel ve özel af ilân etmek, mahkemelere verilip kesinleşen ölüm cezalarının yerine getirilmesine karar vermek Türkiye Büyük Millet Meclisinin yetkilerindedir.

BAŞKAN — Komisyon.

ANAYASA KOMİSYONU SÖZCÜSÜ TURAN GÜNEŞ — Muhterem arkadaşlar, yüksek heyetinizde dikkat nazara alınması hususunda kabul edilen tahrir hakkında görüşümüzü beyan etmek isteriz. Komisyon çok üzümlere eski görüşünde ısrar etmek mecburiyetindedir. Bahis kousu olan mesele kanunların yorumlanması yetkisinin, yani eski tâbiri ile teşriî tefsirî yine

baki kalması meselesi idi. Bu görüşe arzettiğim sebeplerden dolayı iştirak edemedik.

Muhterem arkadaşlarım, yeni Anayasamız, kaza organını tamamiyle müstakil bir hale getirmiştir. Bunların uygulanacakları hukuk kaidelerinin bir hâdise dolayısıyla değiştirilmemesi icabeder. Teşriî tefsir, aslında meclislerden çıkmış olan bir kanunun nasıl uygulanması lâzım geldiği yolunda bir direktif mahiyetini taşır. Halbuki bizatihi bir hukuk kaidesi birtakım haklar ve vecibeler vücuda getirir. Bir kanun çıktuktan sonra vatandaşlar, buna göre haklarının ve vecibelerinin neler olduğunu bilmek durumundadırlar. Bu kanun maddesi hakkın veya vecibenin hududunu tesbit eder. Bir kanun çıkmıştır. Mahkemeler bunu su veya bu şekilde uygulamaktadır. Bir hâdisenin mahkemede, Şûrada veya Yargıtayda görüldüğünü kabul edelim. Bir tefsirle buna muayyen bir mâna verdiğimiz zaman, o hâdiseye uygulamakta bulunan kaza organının bu maddeyi böyle anlaması lâzımdır. diye bir müdafaası yapıyor. Kanuni hakları ve vecibeleri tesbitle görevlendirilmiş bulunan yargı organı vazifesini yapma imkânından mahrum olacak demektir. Muhterem arkadaşlar, bir başka mahzura daha işaret etmek isterim. Bir Anayasa Mahkemesi vardır ve kanunların Anayasa'ya aykırı olup olmadığını incelemekle mükelleftir. Aleyhinde Anayasa Mahkemesine müracaat edilmiş bir kanunun tehlikeye girdiğini gören meclisler bir tefsir kararına başvurmak suretiyle aslında kanunun taşımakta bulunduğu mânayı pekâlâ değiştirebilirler. Umumiyetle söylenen bir söz vardır: Kanunlar makable şâmil değildir, ama tefsirler makâble şâmidir. Bu hususu dikkatlerinize arz ederim. Bir kanun çıkmış ve birtakım haklar doğurmuş. Bu sefer bir tefsirle makable teşmil ediliyor. Müktesep haklar bu suretle ortadan kalkabiliyor. Aslında her zaman meclislerin koymuş oldukları bir kaideyi değiştirmek hakları vardır. Eğer, kabul edilmiş bulunan bir kaidenin hududunu veya şumulünü tesbit etmiş bulunan kaza organlarının görüşü dışında, meclisler yeni bir kaide kurmak istiyorlarsa bunu her zaman yapma imkânına sahiptirler. Ama bunun yolu yeni kanun yapmaktır. Binaenaleyh. müktesep haklar nazariyesine uygun olmıyan teşriî tefsir kararının kabul edilmesinin doğru olmıyacağına kaaniyiz.

Türk tatbikatında teşriî tefsirin mahzurları o kadar çok görülmüştür ki, Meclis zabıtları ve Resmî Gazete karıştırılacak olursa görülür ki, meclisler, encümenlerden gelen tefsir raporlarını, «Tefsire mahal olmadığı» yolunda reddetmişler ve tefsiri kabul etmemişlerdir. Meclisler, tefsirin makale şümül tehlikesinden kurtulabilmek için, «Tefsire mahal olmadığı» gibi tefsirle mütalâa arasında bir yol tutmuş bulunmaktadır. Teşriî tefsirin mahkemeler bakımından makbul olmaması iktiza eder. İdare bakımından mütalâa edildiği söylene bile buna iştirak etmeye imkân yoktur. İdarenin durumu ile fertlerin durumu arasında bir fark yoktur. Bu bakımdan yeni sistemimizde teşriî tefsirin yeri olmadığına kaaniviz. Modern hukuk devletlerinde teşriî tefsiri kabul etmiş memleket bulunmamaktadır. Memleketimizde vatandaşın birtakım tereddütlere düşmesinden başka bir işe yarayan teşriî tefsirin, kanun yorumlamayı yeniden Meclise vermek sadece zarar vermekten başka bir iş değildir. Bir faydası olmadığı kanaati ile maddenin aynen kabul edilmesini rica ediyoruz. Hukuk emniyetinin ancak bununla sağlanabileceğine kaaniviz.

BAŞKAN — Sayın Ali İhsan Göğüş. (Yok, sesleri)

Halil Sezai Erkut

HALİL SEZAI ERKUT — Çok muhterem arkadaşlarım, Sayın Komisyon Sözcüsünün konuşmalarını dinledik. İki bakımdan üzerinde durmaya ihtiyaç olduğu kanaatindeyim. Birisi usul bakımından. Dün Yüksek Heyetiniz ayağa kalkmak suretiyle büyük bir ekseriyetle yorum müessesesinin metinde yer almasına karar verdiniz. Komisyon bu karara rağmen direnebilir mi, direnemez mi? Bu bir usul meselesidir. Yüksek Heyetinizin bu kararını şu esbabı mucibe ile kabul etmek istemiyorlar. Bu da usul bakımından üzerinde durulacak bir noktadır.

Sayın Turan Güneş arkadaşımızın ifade ettikleri yeni sisteme göre bu müesseseye ihtiyaç var mı, yok mu?

Muhterem arkadaşlar, Anayasa Mahkemesinin kurulmuş olması, mahkemenin tatbikatı ve icra, millî iradeyi temsil eden teşriî organın yine kendi çıkarttığı kanunların anlayış şekli hakkında bir yorum yapmasını ben, millî irade ile alakalı bulmaktayım. Bir kanun şu mânada çıkarılıyor, diye yorumlanması başka, bir de

kurulacak olan Anayasa Mahkemesinin herhangi bir kanunun tatbikatının Anayasaya uygun olup olmadığı başka, gibi gelmektedir. Bir kere, bir kanun yorumlandıktan sonra bile, bu yoruma rağmen, tatbikat kanun vâzının maksadı dışına çıkarılmış olabilir.

Öyle zannediyorum ki, millî iradeye dayanan bir Meclisin çıkardığı kanunların, onun maksadının dışında tatbikini önlemek için, kanunun maksat ve gayesini belirtmek için, teşriî tefsir müessesesini kabul etmek lâzımdır. Bunun, hukukun ve millî iradenin içabı olduğu kanaatindeyim.

Kaldı ki, eski meclislerin yoruma gitmemelerinin sebebi, arkadaşımızın dediği gibi de ola bilir; hakikaten yoruma mahal olmadığını için de olabilir. Bunların bir sebep teşkil edebileceğini zannetmiyorum.

Yüksek Heyetinizin bu hususta almış olduğu karar karşısında komisyonun direnmemesini rica edeceğim. (Bravo sesleri, alkışlar)

İSMET GİRİTLİ — Muhterem arkadaşlarım, zannediyorum ki, Anayasa tasarısının getirdiği en güzel yeniliklerden birisi de 1924 Anayasasında mevcudolan ve çok fena tatbik edilen kanunların tefsir yetkisinin yasama organına tanınmamış olmasıdır. Bu çok yerindedir. Bu sebepten bu hususu alkışlıyor ve Anayasa Komisyonunu tebrik ediyorum.

Sayın sözcünün de ifade ettiği gibi, kanunların tefsiri normal olarak, yargı yetkisine girer bir husustur. Eğer bir kanun, birtakım aksaklıkları, tereddütleri uyandırıyor, böyle bir kanaat mevcutsa, bu kanunun tefsiri yerine, bu kanunu değiştirmek imkânı esasen yasama organı için mevcuttur. Kanunları tatbik etmek ve ona bir mâna vermek ise yargı organına ait bir meseledir. Bu hususta birçok kötü tatbikatlar gördük.

Şimdi bir misal vereceğim. 1949 tarihinde çıkan 5534 sayılı Kanunun 39 ncu maddesinin, (B) bendi lüzumunda idarenin memurları emekliye sevk edeceği hususunu derpiş etmiştir. 1951 senesinde çıkan; yanlış hatırlamıyorsam, Meclis 1728 sayılı tefsir kararı ile, kanunun vâzının ve Şûrayı Devletin, tatbikatına tamamen aykırı olarak ve hattâ Anayasanın ruhuna aykırı olarak memurların emeklilik tasarrufları aleyhine Devlet Şûrasına müracaat imkânlarını kaldırmıştır. Buna ait sayısız tatbikat ve

misal vardır. Binaenaleyh, kısaca durum budur. 62 nei maddenin aynı haliyle muhafaza edilmesinde sayısız faydalar vardır. Bendeniz bu maddenin aynen kabulü fikrindeyim.

KASIM GÜLEK — Usul hakkında söz istiyorum.

BAŞKAN — Buyurun, efendim.

KASIM GÜLEK — Muhterem arkadaşlarım, bu mesele dün konuşuldu, reye kondu ve kabul edildi. Komisyonun, kabul edilen şekli metne geçirmesi ve buraya getirmesi lâzımgelirdi. Yeni baştan burada kabul edilen ve karara varılan konuya rağmen ısrar etmesi ve burada yeniden müzakere açılması usule uygun değildir. İkinci müzakeresinde isterlerse bunu bahis mevzuu edebilirler.

Komisyonun bunda zerre kadar hakkı yoktur. Yapılan müzakereler yersizdir zannederim. Bu hususta Başkanlığın dikkatini çekerim. (Alkışlar)

FETHİ ÇELİKBAŞ — Usul hakkında söz istiyorum.

BAŞKAN — Buyurun.

FETHİ ÇELİKBAŞ — Muhterem arkadaşlar, Komisyonun hattı hareketi İctüzük hükümlerine uygundur. İctüzükte mevcudolan maddeye göre Umumi Heyette kabul edilen tavriler nazarı dikkate alınmak kaydıyla komisyona havale edilir. Komisyon, maddeyi, müzakerelerin de ışığı altında daha müdellel bir şekilde izah imkânı bulur ve teklifin reddedilmesi için Umumi Heyete de müessir olabilir. Doyurucu, kanaat verici deliller getirebilir. Tatbikatta bunun misalleri çoktur. Vaktiyle Ağnam Vergisinin tamamen kaldırılması için Heyeti Umumiyece kabul edilen teklif defalarca Bütçe Komisyonundan geri dönmüş ve en sonunda 280 küsurla ipkası kararlaştırılmıştır. Önce kabul edilen teklif de sonunda 12 rey almıştır. Sebebi şudur: Heyeti Umumiye müzakerelerinde, takdir buyurursunuz ki, başından sonuna kadar bir olayı yeter alâka ile takibetmek imkânı yoktur. O anda bir rey verir. İş komisyonuna gidip tekrar geldiği zaman daha dikkatli olur ve üyeler o zaman daha isabetli reyini kullanırlar. Onun için direnmekte komisyonun hakkı vardır. Heyeti Umumiyede yeniden müzakere açılır. Burada Heyeti Umumiye müzakerelerinin seyri-ne göre gereken neticeleri istidlâl etmek veya kendi noktai nazarını aynen savunmak Komisyonun

yetkisi dâhilindedir. Tatbikat çoktur ve Tüzük bunun âmiridir. (Alkışlar)

BAŞKAN — Âmil Artus.

ÂMİL ARTUS — Muhterem arkadaşlarım, bendeniz de usul bakımından komisyonun hareket tarzının haklı olduğu kanaatindeyim. Madde dün reye konmamıştır. Sadece tavriler oya kondu. Tavrilerin dikkate alınmasını Yüksek Heyet muvafık buldu. Komisyon, tavriler üzerine yapılan konuşmalar sonunda Yüksek Heyetiniz huzuruna, şimdi okunan maddeyi getirmiş bulunuyor. Bu hususta da komisyon sözcüsü, komisyon adına, komisyonun görüşünü biraz evvel izah etti. Bendeniz de şahsım adına bu konudaki fikirlerimi arz edeceğim.

Usul bakımından bir mahzur bulunmadığı kanaatindeyim.

Efendim, yüksek malûmunuz olduğu veçhile iki türlü tefsir bahis konusudur. Teşriî tefsir, kazai tefsir. Teşriî tefsir, kanun yapan organın, icabında, bu kanunun müphem görülür veya yeteri kadar vazıh bulunmadığı anlaşılırsa vâzı kanunun maksat ve gayesinin açıklanmasıdır. Kazai tefsir ise, kaza organlarının nihayet kemalini en yüksek mahkemelerde ve asli mercilerde bulunacağı için, bu mercilere yapılacak tefsirdir. Bu kanunu bu şekilde kazai bir tefsire tâbi tutmak için bu muameleyi yapmaya vazifelendirilmiştir, hattâ mecburdur. Medeni Kanunumuzun 1 nei maddesi hükümleri bu vazifeyi açıkça vermiş bulunmaktadır. Ayrıca Temyiz Mahkemesi Teşkilât Kanununda bu şekilde kazai bakımdan kanunun müphem olan hükümlerinin aydınlatılması hususunda Yargıtaya salâhiyet vermiş ve görevlendirmiş bulunmaktadır. Bugüne kadar ilim sahasında hâkim olan kanaat şu idi: Deniliyordu ki, kanun yapan yasama organı, kendisi kanun yaptığına göre, o kanunu yorum salâhiyetini de haiz olmalıdır. Bunu yapmalıdır. Son senelerde de ikinci bir kanaat ortaya atılmış bulunuyor. Deniliyor ki, yasama organı kanun yapmakla, artık onunla irtibatını keser. Kanunun hazırlanmasına aidolan komisyon zabıtları Meclis müzakeratına aidolan zabıtlar ve nihayet kanunun gerekçesi ve kanunun metni bunları küll halinde, kanunun mânasını aydınlatmak için yeter vesikalar ve bu yeter vesikaların ilmî esasları, ilmî prensipleri bir araya getirerek kanunun tatbikiyle mükellef olan organlar tarafından tefsir yoluna gidilmesi icabetmektedir. Binaenaleyh ya-

sama organı tekrar dönüp yargı organına aidolan, biraz evvel arz etmiş olduğum gibi, dokümanlara istinaden yapılması mümkün olan tefsirler için yasama organının müdahale etmesi caiz değildir. Bunlar hâkim ekseriyetin kabul etmiş olduğu bir husustur. Bu kanaatle Anayasada teşriî tefsir yapılması hususu kabul edilmemiş bulunmaktadır. Bu hususu yüksek itilânınıza arz ettikten sonra, komisyon bu esastan hareket ederek teşriî tefsiri metinlerine koymamakta ısrar etmiş bulunmaktadırlar. Bundan başka memleketimizde bu tefsir müessesesinin geçirdiği tarihçe de bizi bu şekilde bir karara sevk etmiş bulunuyor. Gayet iyi hatırlıyorum Temyiz Mahkemesi tevhidî içtihat suretiyle birtakım kararlar ittihaz etti ve bunlar Resmî Gazetede neşredildikten sonra dahi bir teşriî tefsir yoluna gidilmiş, bu içtihad kararına aykırı olarak yanlış bir şekilde tefsir yapılmış bulunmaktadır. Bunlar bizim için birer acı hâtıradır.

Öyle olmuştur ki, bir kanun 7 sene tatbik edildikten sonra teşriî tefsir yolu ile aksi karar ittihaz edilmiştir. İşte şimdi bizi bu gibi haller bu noktaya sevk ediyor.

3 ncu bir nokta, Anayasa Mahkemesinin ihdasıdır ki buna Turan Güneş arkadaşımız dokunmuş ve etraflı ve aydınlatıcı izahat vermiş olduğu için üzerinde durmayacağım.

4 ncu nokta, bugünkü sisteme göre bütün kanunların tatbikatı mahkemelerden geçmekte ve Anayasanın 113 ncu maddesinde şu hüküm vaz'edilmiş bulunmaktadır : (İdarenin hiçbir eylem ve işlemi, her hangi bir halde yargı mercilerinin denetimi dışında bırakılamaz.)

İdarenin işlemlerinden dolayı yargı mercii-ne başvurma süresi, yazılı bildirim tarihinden başlar.

İdare kendi eylem ve işlemlerinden doğan zararı ödemekle yükümlüdür. Binaenaleyh idari mevzularda Danıştaya gidilmesi sağlanmış bulunduğundan teşriî mahiyet de halledilmiş durumdadır.

BAŞKAN — Vaktiniz tamamdır efendim.

Fethi Çelikbaş.

FETHİ ÇELİKBAŞ — Muhterem arkadaşlar; komisyonun noktai nazarı istikametinde mâruzatta bulunacağım. Birtakım sebepler yüzünden arkadaşlar fikir dermeyan ettiler. Bendeniz de ayrı bir fikir beyan edeceğim. Aynı mevzulara ait gelen çeşitli tefsir kararları çe-

şitli tatbikat görmekte ve tefsir edilmektedir. Bu itibarla teşriî tefsir efkârı umumiye önünde Meclisin itibarını sarsıcı hareketler olmakta, tatbikat da üzücü olarak cereyan etmektedir ve etmiştir. Eğer Anayasa Mahkemesi ile yasama ve yargı yetkileri birbirinden sureti katiyede ayrılmamış olsa dahi bendeniz Meclisin tefsir salâhiyetinin bulunmasının yine de aleyhinde olacaktım. Vatandaşlara karşı Meclisin itibarını mahfuz tutmak bütün salâhiyetlerimizin üstünde olmak lâzımgelen bir keyfiyettir. Tatbikatta bunun birçok kötü misalleri vardır ki, bundan müteessir olmamaya imkân yoktur. Kötü tatbikat vatandaşların Meclisin bâzı tasarrufları karşısında itimadını sarsıcı neticeler doğurmuştur. Bu yönden tefsir yetkisinin Meclise bir vazife olarak verilmemesi lâzımdır, kanaatindeyim. Mâruzatım bundan ibarettir.

BAŞKAN — Esat Çağa.

ESAT ÇAĞA — Muhterem arkadaşlar, bendeniz de Halil Sezai Beyefendinin bir endişelerine eevap vereceğim. Halil Sezai Bey teşriî tefsir meselesini hâkimiyet hakkının bir eüz'ü olarak ve hâkimiyetin de Millet Meclisinde tecelli ettiği hususuna dayanarak bu hakkın bu Meclisten alınmaması lâzımgeldiği tezini müdafaa buyurdular. Anayasamızın kabul buyurduğunuz 4 ncu maddesinde; Egemenlik kayıtsız şartsız Türk Milletininindir, denmektedir. Aynı zamanda Anayasanın koyduğu esaslara göre bunlar yetkili organlarca kullanılacaktır ve yine 5, 6 ve 7 nci maddeleri tetkik ettiğimiz zaman bu organların Büyük Millet Meclisi, ıera ve yargı unsurlarından ibaret olduğunu görüyoruz. Bugünkü Anayasamızın kabul ettiği sisteme göre millî hâkimiyet, millî egemenlik bu uzuvlardan herbirinde, eski Anayasamızda olduğu gibi, tecelli ve teşahhus etmiş değildir. Bu uzuvların her biri tarafından, millet namına kullanılmak suretiyle taksim ve tevzi edilmiştir. Eski Teşkilâtı Esasiye Kanunumuzun aksine olarak kanunumuz, kuvvetlerin ayrılması prensibini kabul etmiştir. Şimdi hal böyle olunca yüksek malûmunuzdur ki mahkemeler, gerek adli olsun, gerek idari olsun, daima hâdiseye göre tefsir ederler. Kanuna mâna vermesi yargı uzvunun hakkıdır. Kanunumuzun sistemine göre yargı uzvunun hakkı olan kanuna mâna vermesi salâhiyetini oradan alıp teşriî uzva vermek yar-

ğının salâhiyetlerine nevama tecavüz gibi bir şey olur.

BAŞKAN — Vaktiniz dolmuştur, efendim.

ESAT ÇAĞA (Devamla) — Hukuk devleti prensipleriyle tearuz halindedir, çünkü istikrarı kaldırıyor. Bu sebeple komisyonun teklifi yerindedir.

BAŞKAN — Efendim, Yüksek Meclis iki mesele karşısında bulunmaktadır. Birincisi; bâzı arkadaşlarımız tarafından yorum kelimesinin fıkraya ilâvesi sebebiyle ileri sürülen fikirler, diğeri de komisyonun ısrarı.

Şimdi bundan evvelki oturumda bu mevzu ile ilgili olarak bir takrir verilmişti. Ayrıca bu takririn dikkate alınması Yüksek Heyetçe kabul edildi. Şimdi bu önergeyi okutup reylerinize arz edeceğim.

Yüksek Başkanlığa

62 nci maddeye .... değiştirmek kelimesinden sonra (yorumlamak) kelimesinin eklenmesini arz ve teklif ederim.

Halil Sezai Erkut

BAŞKAN — Malûm olduğu üzere tadilnamenin maddeden evvel reye arz edilmesi lâzımdır. Şimdi okunmuş olan takriri reylerinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmemiştir.

Maddeyi aynen kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

CEMİL SAİT BARLAS — Usul hakkında bir noktayı arz edeceğim.

BAŞKAN — Buyurun.

CEMİL SAİT BARLAS — Efendim, gelecek maddelerin müzakeresinde esas olsun, diye arz ediyorum. İçtüzükte komisyonlar için ayrı bir müzakere hususiyeti yoktur. Komisyona verilip tekrar Umumi Heyete gelen bir mevzu Heyeti Umumiyenin vazifesi meyanına girdiğine göre, komisyon üyelerinin de Temsilciler üyesinden bir farkı kalmamaktadır. Binaenaleyh, komisyonun da bu gibi ahvalde 5 dakikadan fazla konuşmalarını yerinde olacaktır. arz ederim.

BAŞKAN — 77 nci maddeyi okuyoruz :

c) Üyelikle bağdaşmayan işler

MADDE 77. — İki Meclis üyeliği bir kişide birleşemez.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Devlet ve diğer kamu tüzel kişilerinde ve bunlara bağlı kuruluşlarda, Devletin veya diğer kamu tüzel kişilerinin doğrudan doğruya veya dolayısıyla katıldığı teşebbüs ve ortaklıklarda görevlendirilemezler ve bunların her hangi bir yüklenme işini doğrudan doğruya veya dolayısıyla üzerlerine alamazlar.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, yürütme organının teklif, inha, atama veya onamasına bağlı resmi veya özel her hangi bir işle görevlendirilemezler. Bir üyenin belli konuda ve altı ayı aşmamak üzere Bakanlar Kurulunca verilecek geçici bir görevi kabul edebilmesi, kendi Meclisinin kararına bağlıdır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği ile bağdaşmayan diğer görev ve işler kanunla gösterilir.

BAŞKAN — Madde hakkında söz isteyen arkadaş var mı? Maddeyi yüksek oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Madde aynen kabul edilmiştir.

d) Yasama dokunulmazlığı

MADDE 78. — Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Meclis çalışmalarındaki oy ve sözlerinden, Mecliste ileri sürdükleri düşüncelerden ve bunları Meclis dışında tekrarlamak ve açığa vurmaktan sorumlu tutulamazlar.

Seçimden önce veya sonra bir suç işlediği ileri sürülen bir Meclis üyesi kendi Meclisinin kararı olmadıkça tutulamaz, sorguya çekilemez, tutuklanamaz ve yargılanamaz. Ağır cezayı gerektiren suçüstü hali bu hükmün dışındadır; ancak, bu halde, yetkili makam, durumu hemen ve doğrudan doğruya üyenin Meclisine bildirmek zorundadır.

Bir Meclis üyesi hakkında seçimden önce veya sonra verilmiş bir ceza hükmünün yerine getirilmesi, üyelik sıfatının sona ermesine bırakılır. Üyelik süresince zamanaşımı işlemez.

Türkiye Büyük Millet Meclisine üye seçilmeye engel bir suçtan dolayı yasama dokunulmazlığı kaldırılmış olan üye, yetkili mahkemeye verilecek hükmün kesinleşmesine kadar Meclis çalışmalarına katılamaz.

BAŞKAN — Alp Kuran. (Yok sesleri)

Sırrı Atalay.

SİRRİ ATALAY — Muhterem arkadaşlar; 78 nci madde, kişiyi teşriî faaliyetlerin hima-

yesini derpiş etmektedir. Yasama dokunulmazlığının maksadı teşriî faaliyetlerin himayesidir. Böyle olunca bu himayenin tam hedefinin güdülmesini temin ve netice sağlamak iktiza eder. Tasarıda görüyoruz ki, yasama dokunulmazlığı kaldırılan milletvekili bu dokunulmazlığı kaldırdıktan sonra teşriî faaliyete iştirak edemeyecektir. Teşriî faaliyet mutlak olsun, geçici olsun, dokunulmazlık bütün memleketlerde iki şekilde tatbik edilmektedir. : Ya teşriî devre içinde geçicilik derpiş edilir yahut, yine başka memleketlerde olduğu gibi, yalnız teşriî faaliyet devresinde Büyük Millet Meclislerinin toplandığı sırada teşriî masuniyet bir hüküm ifade eder, dokunulmazlık mevzuubahistir. Meclis tatile girdikten sonra kendiliğinden teşriî dokunulmazlık ortadan kalkar. Birçok memleketler bunu ayrı ayrı tatbik etmektedirler. Meselâ başka memleketlerin anayasalarında, Finlândiya Anayasasında olduğu gibi teşriî masuniyetin kaldırılması için beşte dört ekseriyetin bulunmasını şart koşuyor. Yani ağır şartlarla teşriî masuniyet kaldırılmaktadır. Bu tasarı ile bu hususta bize yeni bir hüküm gelmektedir. Bu hükümde deniyor ki, teşriî masuniyeti kalkan bir milletvekili artık teşriî faaliyete iştirak ettirilmeyecektir. Bir milletvekilinin Mecliste bulunmaması icabettecek suç, ancak yüz kızartıcı suçlar olabilir. Fakat şunu derhal ifade edeyim ki, her hangi bir hâdise sebebiyle bir milletvekilinin teşriî masuniyeti kaldırılabilir. Fakat herşeyden evvel masuniyet asıldır. Mahkemece tevkif edilmeden, suçu henüz katileşmeden ve kesin deliller mevcut olmadan teşriî masuniyet kaldırılmalıdır. Asıl maksat siyasi iktidarlar karşısında milletvekilini baskıdan korumaktır, teşriî masuniyetin maksadı ve hedefi de işte budur. Siyasi iktidarın karşısında milletvekilinin baskıdan uzak tutulmasını hedef tutan taşriî masuniyettir. Bu hükmü hukuki olarak tahmin etmiyorum ki, siyasi iktidara hak versin. Siyasi iktidara geçmiş devirlerde böyle bir hak verilmiş olsa idi, bu hak, muhafefeti yoketmek için kullanılabilirdi. Ben teşriî masuniyeti dört defa kaldırılmış ve bunun acısını çekmiş bir insan olarak arz ediyorum. Eğer bu hak bir iktidarın elinde olur ve kötüye kullanılırsa muhafefet mebuslarını Meclise sokmak için kâfi silâh olabilir. Ve bu silâh en kolay işliyebilen en tehlikeli bir silâh olabilir. Böyle bir silâhi ve imkânı nasıl olur da kendi elimiz ve

reyimizle yarının çoğunluklarına tevdi edebiliriz? Yarın da siyasi iktidarların ne gibi haklara sahibolacağı bilinemez. Bunun için son fıkra çok tehlikelidir. Siyasi iktidarlara bu suretle bir hak veremeyiz. Son fıkranın çıkarılmasını teklif ediyorum. Zannedirim bu fıkranın çıkarılmasına sizler de muvafakat edersiniz. (Alkışlar) ,

BAŞKAN — Alp Kuran.

ALP KURAN — Efendim, son fıkra hakkında Sayın Sırrı Atalay arkadaşımızın söylediklerine iştirak etmemeye imkân yoktur. Ancak bunun dışında tasarının 78 nci maddesinde dokunulmazlık müessesesi itibariyle 1924 Anayasasının 17 nci maddesi hükmü hemen hemen aynen muhafaza edilmiştir. Buna göre suç işlemiş olmak ithamı altında bulunan bir milletvekili hakkında, bu suç seçimden evvel veya sonra işlenmiş olsa dahi, her hangi bir takibat yapılması, ancak dokunulmazlığın kaldırılmasıyla mümkün olacaktır. Dokunulmazlığı kaldırılmadığı takdirde dört yıl boyunca hiçbir takibat yapılamıyacaktır. Teşriî masuniyetin gayesi milletvekillerinin yasama görevlerini ifa ettikleri sırada, keyfi birtakım takibata mâruz kalmalarını önlemek içindir. Yani milletvekilinin Mecliste teşriî vazifesini yapabilmek imkânlarından mahrum olması mülâhazasına müstenittir. Cezai takibatı ikiye ayırmak lâzımdır. Birisi cezai takibatın tehiri, ikincisi de dokunulmazlığı kaldırılan ve ceza hükmü giyen milletvekiline cezanın tatbikidir. Birincisinde cezai takibatın tehiri, ikincisinde ise milletvekili bir suçtan ötürü mahkûm olmuş ise, cezai hükmün infazı devre sonuna talik edilmektedir. Böylece, Anayasanın ve demokrasinin temeli olan eşitlik prensibi de zedelenmektedir. Bu hüküm, aynı zamanda cezasını çekmeyeceğinden, hakkında takibat yapılmıyacağından emin olarak, mebusları suç işlemeye teşvik eder bir mahiyettedir. Filhakika, infazın gene devre sonuna talikı mevzuubahistir. Bu şekilde gerek ceza takibatının tehiri gerekse cezai hükmün tehiri konusunda 78 nci madde, kanaatimize, modern âmme hukukunun teşriî masuniyet müessesesinin mahiyetine uygun bir hüküm tedvin edilmemiştir. Filhakika biraz evvel ifade ettiğim gibi, teşriî masuniyet müessesesinin ve himayenin teşriî faaliyet devresine munhasır olması lâzımdır. Milletvekili içtima müddetince cezai bir takibatı mâruz bırakılmamalıdır. Ama Meclis tatile girdiği zaman o milletvekili hakkın-

da gerekli takibat yapılmalıdır. Meclis teşri faaliyet halinde iken bir milletvekili tevkif edilmemeli, hapsedilmemeli maznunen isticvabedilmemelidir. Bunun dışında cezai takibat ancak tatil zamanlarında yapılmalıdır. İcabında, tatil sırasında milletvekili tevkif edilmemeli, mahkemede kendisini avukatı ile temsil ettirmelidir.

Huzurunuzdaki madde, teşriî masuniyet müessesesinin bu mahiyetine ve ihdas sebebine uygun düşmemektedir. Nitekim, bu maddeye göre, bir mebusun suçlu olduğu kanaatiyle dokunulmazlığı kaldırılmış ve mahkemede suçu sabit görülerek mahkûm olmuş bulunsa bile, cezai hükûnün infazı bir fonksiyonun ırasını mümkün kılmak için kabul edilmiş olan teşriî masuniyet müessesesi, eski şekli ile işlemesi halinde, mebusu hiçbir suretle cezai takibata mâruz bırakmamakta, hattâ devre sonu değil hayatı boyunca mebus seçilmesi halinde işlediği suçun cezasını çekmemekte, bu suretle mebusa üstün bir durum, diğer vatandaşlara nazaran imtiyazlı bir durum bahşedilmiş olmaktadır. Bunun için Meclis tatilde bulunduğu zamanlarda mebus hakkında takibat yapılması esasını kabul etmeliyiz ve bu birçok Anayasalarca da kabul edilmiştir. Bu hususta 1876 Kanunu Esasımızda hükümler bulunduğu gibi elimizde bulunan 1958 Fransız Anayasasında da aynı mahiyette hüküm mevcuttur. Ve diğer birçok Anayasalarda da bu hususta hüküm vardır. Bundan başka, cezai takibatın tatil sırasında yapılabilmesi, düşük iktidar zamanında olduğu gibi, birtakım tehlikeler yaratacak da değildir. Çünkü elimizdeki Anayasa ile adalet teminatı sağlanmıştır. Artık iktidarların adaletle tesir etmeleri, keyfi takibat yaptırıp cezalandırmaları mümkün değildir. Milletvekilleri suç işlerlerse, bunun hesabının görülmesini temin zımında, Meclisin tatilde bulunduğu sırada takibat yapılmasını mümkün kılacak bir de önerge takdim ediyorum. Kabulünü rica eder hepimizi hürmetle selâmlarım.

BAŞKAN — Tahsin Argun.

TAHSİN ARGUN — Çok muhterem arkadaşlarım, Komisyonun müzakere ettiğimiz maddenin son fıkrasında teşriî hayatımızı felce uğratacak tehlikeli bir hükmü sevk ettiğine kaanım.

Muhterem arkadaşımız Sırrı Atalay'ın izah ettiği gibi, eğer bu madde bundan evvelki ik-

tidarın elinde olsa idi, muhalefet milletvekillerinden kendilerini izaç edenleri muhakkak teşriî faaliyetten ederlerdi.

Arkadaşlar, maddenin hükmü şudur : Yani milletvekili seçilmeye engel halleri doğuran suçlardan birini işlerse, o kimse mahkeme tarafından beraat kararı verinceye kadar teşriî faaliyetten men edilir.

Arkadaşlar tasavvur ediniz ki, eşkiya cin-sinden bir milletvekili dolandırıcılık yapıyor, adam öldürüyor, v. s. bir sürü suç işliyor, o zaman bu şahıs mahkeme sonuna kadar Meclise giremez, deniyor. Buraya kadar çok güzel. Hakikaten kötü bir insanın, dolandırıcılıktan veya diğer suçlardan zanlı bir insanın Meclis içinde bulunması doğru değildir. Burası elbette ki bir eşkiya yatağı değildir. Ancak bu madde bilhassa kötü iktidarlar tarafından suiistimal edilebilir. Muhalefette bulunan ve istemediği kimse-lerin teşriî masuniyetini kaldırabilir. Hakkında âme dâvası açılabilir. Milletvekilleri hakkındaki âme dâvalarının açılması muayyen sebeplere dayanması icâbeder. İstinadedilecek bir suç dolayısıyla evvelâ hazırlık tahkikatı yapılır, ondan sonra teşriî masuniyet kaldırılır, sonra da mahkemeye sevk edilir. Alp Kuran arkadaşımızın dediği gibi, mahkeme uzun sürer, bu sebeple de hattâ bir devre içinde mümkün olduğu kadar milletvekillerinin çalışmalarını menedebilir. Binaenaleyh bu fikrayı bu maddeden çıkarmak lâzım gelir. Milletvekili seçildiği müddetçe vazifeye devam etmelidir. Bunun haricinde teşriî faaliyeti kaldıran teşriî fonksiyondan uzaklaştırılan ve hakkında kovuşturma yapılmasına izin verilen milletvekilinin bu madde hükmüne mâni hali de mevcut değildir. Tehlikeli bir hal vardır bu fıkranın tayyına arkadaşlarımızın karar vermesini istirham edeceğim.

BAŞKAN — Komisyon.

KOMİSYON SÖZCÜSÜ TURAN GÜNEŞ —

Muhterem arkadaşlarım, bu mevzuda konuşan arkadaşlarımızın hassasiyetini gayet iyi anlıyorum. Bu maddenin bundan sonra gelen madde ile okunmasının yerinde olacağına kaanım. Teşriî masuniyetin kaldırılması hakkında verilen kararlara karşı bir müracaat mevzuu eskiden mevcut değildi. Yeni Anayasamızın 80 nci maddesi teşriî masuniyetin kaldırılması

hakkındaki kararlardan sonra Millet Meclisi veya Cumhuriyet Senatosuna veya Anayasa Mahkemesine müracaat hakkı verilmektedir. Bizim getirdiğimiz sistem eski Anayasa sisteminde yoktur. Eski Anayasamızın 27 nci maddesi bir mebusun vatana hiyanet ve mebusluğu zamanında irtikâp töhmetlerinden birinden biryle müttehem olduğundan Türkiye Büyük Millet Meclisi Heyeti Umumiyesinin ekseriyetinin kararıyla mebusluk sıfatı zail olur demektedir. Binaenaleyh, bu mürtekiptir diye bir fezleke tanzim etmek suretiyle bir mebus hakkında üçte iki ekseriyetle mebusluğun elinden alınması imkânı vardı. Binaenaleyh, bu husus eski Anayasada teminatsız olduğu kanaatindeyim. Bu sebeple hâdiseyi şu şekilde mütalâa etmek lâzımdır. Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliğine mâni olan suçlar yüksek malûmunuzdur. Bunlar evvelki maddelerde geçti, yüz kızartıcı suçlar. Ağır cezalı suçlar, takdir buyrulur ki, (Reisicumhura hakarete ağır cezalı suçlardan sayılıyor, sesleri)

Muhterem arkadaşlar, bu hususu kanun vaz'ı düşünür, ağır cezalı suçlardan olmamasına çalışır. Ceza doktrinini bulunandan her halde bu hafif telâkki edilir. Ama ağır cezalı suç doktrin olarak pek öyle hafif telâkki edilmesi lâzımgelen bir şeydir. Bunda mahzur görürlerse tekrar maddenin buna göre tanzim etmeliyiz. Bir cürüm ile mâlûl bir şahsın Mecliste rey vermesinin doğru olmayacağı kanaatindeyiz. Biz böyle düşündük.

ATALAY AKAN — Anayasa Mahkemesi kaç gün içinde karar verecektir.

TURAN GÜNEŞ — 15 gün içinde.

TAHSİN ARGUN — Teşriî masuniyeti kaldırılan milletvekilinin Anayasa Mahkemesine veya Senatóya, hakkındaki kararın kaldırılması için itiraz etmesi kâfi teminat değildir.

KOMİSYON ADINA TURAN GÜNEŞ — Arkadaşımın çok kıymetli mütalâası yerindedir.

SUPHİ BATUR — Bu fıkra bir tedbir mahiyetinde midir? Tedbir mahiyetinde ise, bir mebus için tedbir caiz midir?

KOMİSYON ADINA TURAN GÜNEŞ — Tedbir mahiyetindedir. Takdirlerine kalmış bir husustur.

SUPHİ BATUR — (Devamla) — Sözcü tamin edici bir cevap vermemiştir. Sualimin cevaplandırılmasını rica ediyorum.

TURAN GÜNEŞ (Devamla) — Bir tedbir mahiyetindedir dedim. Alınır mı, alınmaz mı bendeniz bu hususta bir şey söyleyecek değilim.

ALP KURAN — Cezai takibatın yapılması hakkında komisyon ne der?

TURAN GÜNEŞ — Türkiye'nin şartlarına uygun olmadığı için bu noktai nazara iştirak etmiyorum.

BAŞKAN — Başka sual sormak isteyen var mı?

SIRRI ATALAY — Söz istiyorum efendim.

BAŞKAN — Efendim söz isteyen arkadaşlara sıra ile söz vermeye devam edeceğiz. Emin Soysal.

EMİN SOYSAL — Muhterem arkadaşlar, bendeniz sözcüğün mütalâasına iştirak etmiyorum. Tatbikat bize sözcüğün mütalâasının aksini göstermiştir. Bir defa Reisicumhura hakaret suçlarından dolayı Milletvekillerinin teşriî masuniyetlerinin kaldırılmasına dair mütalâa ve bu hususta sözcü arkadaşımızın ileri sürmüş olduğu delilleri çürütmüş olduğu kanaatindeyim. Geçmiş devirlerde biz gördük. Birçok milletvekillerinin, çeşitli zabıtlarla, ve türlü tertiplerle ağır suç isnadiyle teşriî masuniyetlerinin kaldırılması için Meclise birçok evrak gelmiştir. Eğer bununla teşriî masuniyet kaldırılrsa idi, ve bu milletvekillerinin mahkemelere sevk edildiği andan itibaren Meclise devamları menedilmiş olsa idi denilebilir ki, 27 Mayıs'tan evvel Büyük Millet Meclisinde ya bir veya iki muhalif mebus bulunabilirdi. Nerede ise İsmet İnönü'nün 1950 den 27 Mayıs 1960 tarihine kadar bütün nutukları bu yönden gözden geçirilmiş ve bir sebep aranmıştır. Bilhassa iktidarın yanı başında Mecliste muhalefetin de bulunması kanunun bir zarureti ve demokrasiinin vaz geçilmez bir rüknüdür. Muhalefetin bulunmasını sağlama bakımından böyle bir maddeyi kabul etmemiz son derecede tehlikelidir. Bir misal arz edeyim. Osman Bölükbaşı'nın teşriî masuniyetini kaldırdılar ve hapse sevk ettiler. Bildiğiniz gibi Anayasa gereğince mebus kürsüde söylenen sözünden dolayı mesul değildir. Ama o tarihte koridorda adam beklettiler, adamı kıskırttılar, üç beş mebusla bir zabıt tanzim ederek koridorda bazı şeyler söylediği iddiası ile mahkeme verdiler. Orada karkar da evvelce söylediğini ifade ederse, bunun için günlerce muhakemesi görülen bir muhalefet liderinin derhal Mec-

lisi terk etmesi mi lâzımdır. Bunu çeşitli iftiralarla gördük.

Bir tarihte Birecik'e gitmiştik. Osman Ağa isminde birisiyle köyleri dolaşıyorduk. Bir ara bir polis geldi; Savei seni istiyor, dedi. Niçin, ne yapacak dedim. Hakkınızda şikâyet varmış dedi. Gittim, demokrat iktidar zamanında hakkınızda üç tane zabıt tutmuşlar. Bunlardan birisi Kore'ye giden askerlerin hepsi öldü, aman çocuklarınızı askere göndermeyin.

İkincisi de Reisisicumhuru indiriyorlar yerine İsmet Paşayı Reisisicumhur yapacaklar ona göre tertibat alın.

Üçüncüsü de dünyada ne kadar kötü şeyler varsa bunların hepsini söylemiş diye hakkınızda bir zabıt tutmuşlar, yalancı şahitlere imza ettirmişler ve saveciya vermişler. Bereket versin saveci tanıdıktı, bizim durumumuzu iyi biliyordu. Bunların hepsi yalan uydurmalar idi. Burada vaziyetimizi tahkim edelim, halledelim, dedik. Saveci bekeçiyi çağırdı ve her ikimizi göstererek bunlardan hangisi Osman Ağa ve Emin Soysal'dır tanır mısın dedi. Bekeçi bilmiyorum dedi. - zabıta imzası olan bekeçi - öteki bekeçiyi çağırdılar o da tanımadığını bildirdi. Şimdi tasavvur edin eğer böyle bir zabıt dolayısıyla ağır ceza mahkemesine sevk edilip Büyük Millet Meclisinde mebusluğumuzu terk eder gidersek ve neticede de beraet edersek asıl vazifemiz olan milletvekilliği vazifemizden menedilmiş oluyor muyuz?

BAŞKAN — Müddetiniz dolmuştur efendim.

KOMİSYON SÖZCÜSÜ TURAN GÜNEŞ —

Efendim, komisyon maddeden son fıkranın çıkarılmasını teklif etmektedir. (Alkışlar)

EMİN SOYSAL (Devamla) — Efendim bu takdirde mesele kalmıyor. Fakat ben başka bir sual sormak istiyorum.

BAŞKAN — Vaktiniz dolmuştur efendim. Komisyon son fıkranın kaldırılmasını teklif etmektedir. Son fıkra ile alâkası olmayan diğer fıkralar üzerinde söz istiyen arkadaşlara söz vereceğim.

AVNİ DOĞAN — Muhterem arkadaşlar, benim mâruzatım başka bir zaviyeden meselenin ele alınmasını ve komisyonun düşüncelerinin Heyeti Umumiye önünde izah edilmesini istemek olacaktır. 1924 Anayasasında mebusun yemin maddesi 16 nci madde olarak tertiplenmiş-

tir. 17 nci maddesi ise mebusun rey ve konuşmasının masuniyetini belirten bir maddedir. Bu bir tesadüf eseri değildir, bu iki maddenin yan yana gelişinin vâzı kanun tarafından ince bir dikkat eseri olduğundan şüphe etmemek lâzımgelir. Nitekim günün birinde Anayasayı inkâr etmiş suçlu insanların muhakeme edilmesi hem bir hâdise olarak, hem bir vakıa olarak ortadadır. Binaenaley maddenin geri alınıp 78 nci maddenin 77 nci madde yerine ikame edilmesi ve böylece maddenin bir yer değiştirilmesi, aynı canlılıkla, vâzı kanun tarafından takin edeceği bir mânevî tesiri idame ettirir kanaatindeyim. Muhterem komisyonun bu nokta hakkında Heyeti Umumiyeyi tenvir etmesini rica edeceğim.

BAŞKAN — Fethi Çelikbaş (Vazgeçti sesleri)

SIRRI ATALAY — Muhterem arkadaşlarım, teşriî masuniyeti kaldırılan bir milletvekilinin seçim sonunda teşriî devre geçtikten sonra yeniden seçilmesi ve meclise gelmesi halinde tekrar teşriî masuniyetinin kaldırılmasına lüzum var mı yok mu meselesi münakasa mevzudur. Bu, bir karara bağlanmamıştır. Anayasa ile bu meseleyi halletmek mecburiyetindeyiz. Bâzı hukukçular teşriî masuniyeti kaldırılan bir milletvekili teşriî organa yeniden döndüğü zaman Meclisin yeni bir karar vermesi fikrinde iseler. de Temyiz Mahkemesi 2 nci Ceza Dairesi bu fikre iştirak etmemektedir. Teşriî faaliyetlerden dolayı verilen karar daimidir noktaî nazarı sunulmuştur. Bu sebeple yeni bir karar almaya lüzum yoktur denmiştir. Fakat teşriî masuniyeti ve teşriî faaliyeti himaye bakımından şu hususu arz etmek istiyorum. Millî irade ile yeni bir Meclis terekübetmiştir. Evvelki Mecliste teşriî masuniyeti kaldırılan bir mebus arkadaşım millî iradeyle gelen yeni Mecliste yenibaştan teşriî masuniyeti kaldırılacak mıdır? Bu hususta Muhterem Hevetinizin bir karar vermesi lâzımdır. Bu hususta serd edilen noktaî nazırların, metne geçmiş olsa dahi, komisyon tarafından tavzihinde muhakkak ki büyük fayda vardır. Bu hususun tavzihini bilhassa rica ediyorum.

BAŞKAN — Ali Rıza Akbiyikoğlu.

ALİ RIZA AKBIYIKOĞLU — Komisyonun son fıkrayı kaldırması sebebiyle konuşmaktan vazgeçiyorum.

BAŞKAN — Halil Özmen.

HALİL ÖZMEN — Muhterem arkadaşlar, küçük bir noktayı arz etmek için huzurunuzda çıktım. Bu sebeple vaktinizi pek almayacağım.

Allah kimseye göstermesin, öyle haller oluyor ki, iki mebus arkadaş propaganda esnasında her hangi bir hâdise ile karşı karşıya kalmışlardır. Bu hâdise esnasında arkadaşlardan bir tanesi kendi canını kurtarmak için tabancasını çekmiş, karşısındaki arkadaşını vurmuştu. Şu maddeye göre sayın savei derhal işe el koyacak ve muhterem arkadaşımızın teşriî masuniyetinin kaldırılmasını istiyecek yerde derhal polise teslim edecektir. Belki de ondan sonra keyfiyeti Meclisinize bildirecektir. Ben bunu da kabul ediyorum arkadaşlar, bu dava devam ederken ve iş ağır cezaya intikal ettikten sonra yanındaki diğer mebus arkadaşımızın durumunu tetkik etmek icab ediyor. Onun da teşriî masuniyeti vardır. Fakat Türk Ceza Kanununun 65 nci maddesine göre mânevi müzaheretten o da mahkemeye sevk edilmiştir. Fakat Yüksek Meclisin kararını almak zaruretiyle kendisine dokunulmamıştır. Yüksek Meclisinizin kararı olmak üzere kendisi tutuklandırılmıştır. Şimdi bu iki mebus arkadaş cezalarından dolayı tutuklanarak ceza evlerine gönderilmiştir. Netice ne olacaktır? Yüksek Meclisinize olayı arz etmek istiyorum. Halledilmesi mühim olan bir mesele vardır. Bu mebus arkadaşlar ağır ceza mahkemesinin önüne çıktılar. Birisi tutuklu olarak mahkemesi devam ettiği halde, diğeri ağır ceza mahkemesinin verdiği bir kararla tahliye edilmiştir. Aradan birkaç ay geçtikten sonra mahkeme bitmemiş, devam etmiş ve devam etmekte iken Büyük Millet Meclisinin seçim devresinin sona ermiş olması dolayısıyla Meclis kendini feshetmiş ve yeni bir seçime başlamıştır. Arkadaşlar bu ağır ceza mahkemesi bitmeden bu arkadaşın suçu 65 nci maddenin hükmüne istinat ettirilmiş, bir kişi de tahliye ettirilmişken, hükmün kesinleşmediğine göre, hakkında her hangi bir kesinleşmiş bir hüküm de bulunmadığına göre, bu arkadaş yeniden mebus seçilmiştir. Bu durum muhterem Sırrı Atalay arkadaşımızı arz ettiği gibi, bu arkadaş yeniden mebus olmuştur diye teşriî masuniyeti tekrar kaldırılacaktır. Bunun için Yüksek Meclisten bir karar mı alınacaktır? Bu hususun açıklanması ve bir karara bağlanması lâzımdır. Aksi takdirde bu arkadaş

Mecliste teşriî vazife göremeyecektir. Bundan evvelki devirlerde böyle hâdiseler olmuştur. Bu sebeple ısrar ediyorum. Bu hususun Yüksek Heyetiniz tarafından halledilmesi lâzımdır. Yine arz edeyim. Bir defa teşriî masuniyeti kaldırdığımız zaman devam edecek ve ikinci Meclise bu arkadaş giremeyecektir. Hassas bir nokta olması sebebiyle bu husustaki teşriî masuniyeti kaldırılması meselesinin Yüksek Meclisçe karara bağlanması zarureti aşikârdır.

BAŞKAN — Alp Kuran

ALP KURAN — Efendim, bendeniz komisyondan, Meclis tatilde iken, milletvekillerinin şahsi hürriyetlerini bağlayan bir karar alınmasının haklarında cezai takibat yapıp yapılmıyacağını sorduğum zaman, komisyon sözcüsü Türkiye'deki şartlar buna müsait değildir diye cevap verdiler. Niçin Türkiye'nin şartları buna müsait değildir? Bir mebus bir suç işlemişse, kendisi mahkemede bir vekil ile de temsil olunabileceğine göre, neden suç işleyen mebus hakkında takibat yapılmıyacağını izahı lâzımdır. Komisyon sözcüsü anlamıyorum neden vazih bir cevap vermiyor? Şimdi bu hususta size bir Anayasa profesörünün Sayın Hocam Ali Fuad Başgil'in bu husustaki mütalâasını müsaade eder seniz okumak isterim: «Mebusun masuniyeti Meclisin ictima halinde bulunmadığını zamanlarda kendiliğinden kalkar mı? Müessesenin gayesi ve mantığı göz önünde tutulursa bu suale cevap vermek lâzımgelir. Mebusun Meclis dışındaki masuniyeti, birtakım yersiz isnatlarla onu teşriî vazifeden alıkoymak gibi niyetleri önlemek maksadına müsteniddir. Meclis müçtemi değilse tâbiatıyla bu maksat tahakkuk etmez. Hattâ isnadın vukuu zamanında Meclis müçtemi olup takibata müsaade etmemiş ise, ictima devam ettiği müddetçe takibat yapılmalıdır ve fakat Meclis tatile girince hemen takibata geçilmelidir Hülâsa gerek Meclisten müsaade alınmak lüzumu ve gerek Meclisçe takibata müsaade edilmediği takdirde, takibat icra edilmesi keyfiyeti sırf Meclisin müçtemi bulunduğu zamana munhasır kalmak lâzımgelir. Müessesenin mantığı bunu icabeder.»

Filhakika, Muhterem arkadaşlarım, gerek takibatın açılması gerekse cezanın tehiri bakımından teşriî masuniyet, dokunulmazlık müessesesi bu kadar geniş alınca, suç işleyen bir mebus hakkında, eğer ömrü boyunca seçilirse, hiç taki-

bat yapılması veya dokunulmazlık kaldırılabilir bile mebusun hiç cezalandırılmaması gibi bir durum tahaddüs etmektedir. Mebusun, işlediği bir suçun cezasını çekmemesi ise, elbette ki, demokrasinin eşitlik prensibine aykırıdır. Mebusu hem bâzı suçları işlemeye teşvik eder mahiyettedir. Hem de onu imtiyazlı bir duruma sokmaktadır.

Bu hususta da Anayasa Profesörü Sayın Başgil'in ifadesini aynen okuyorum:

«Bu keyfiyet bize göre demokrasi mantığı ile izah edilmez. Çünkü demokrasi hukukunda vazifeye tekabül etmiyen imtiyaz istisna yoktur. Meclisin müstemi bulunduğu zamanlarda ise mebus bilfiil milletvekilliği vazifesi içinde değildir.» demektedir.

Binaenaleyh bu imtiyazlı durumun ortadan kaldırılması hususunda diğer birçok dünya memleketlerinde olduğu gibi tatil zamanında suç işleyen temsilciler aleyhinde takibat yapılabilmelidir.

Daima yabancı anayasalarından örnekler getiren Sayın Komisyon, hiç değilse dokunulmazlığı bizimki kadar geniş tutan diğer memleketlerin anayasasından örnekler versin mebuslar için bize has imtiyazlı bir durum yaratıp yaratmadığımızı anlıyalım.

BAŞKAN — Hızır Cengiz.

HIZIR CENGİZ — Muhterem arkadaşlarım, müzakeresini yaptığımız 78 nci maddenin 2 nci fıkrasında «Seçimden önce veya sonra bir suç işlediği ileri sürülen bir Meclis üyesi, kendi Meclisinin kararı olmadıkça tutulamaz, sorguya çekilemez, tutuklanamaz ve yargılanamaz.» dendiikten sonra «Ağır cezayı gerektiren suçüstü hali bu hükmün dışındadır.» denilmektedir.

Malûmuâilerinizdir ki, ağır cezayı gerektiren suçlar pek çoktur. Eğer milletvekillerine tanınan haklar, bilûmum ağır cezayı gerektiren suçlar, suçüstü haline inhisar ettirilmesi istenilirse vaziyetin vahameti kendiliğinden ortaya çıkar. Biliyorsunuz ki, seçim propagandası zamanındaki konuşmalar her türlü ceza tehdidi ile karşı karşıyadır. Bu itibarla kuvvetli bir şahsı ekarte etmek için ağır cezayı gerektiren her hangi bir suçun isnadı ve suçüstü halinde işlendiği iddiası kabildir. Binaenaleyh, bendenize göre ağır cezayı gerektiren suçüstü hali denilen mevzuun daraltılması, muayyen suçlara

hasru tahsis edilmesi her halde yerinde olur ve bu büyük bir teminat teşkil eder.

Arkadaşlarım, söz alışımın ikinci sebebi de dokunulmazlığı alınmış olan milletvekilinin, devre sonu gelmiş, ikinci defa milletvekili seçilmesi halinde, yine onun yasama dokunulmazlığı alınacak mı, alınmayacak mı meselesine müttaalliktir.

Muhterem arkadaşlarım; yasama dokunulmazlığının alınması Meclisin salâhiyetindedir. Anayasanın 68 nci maddesinin son fıkrasında, yenileme kararı verilen Meclisin yetkileri yeni Meclisin seçilmesine kadar sürer, diyor. Hiçbir Meclis, vazife müddetini aşan bir süre için salâhiyetli görülemez. Bu itibarla yeni seçilen Meclis üyelerinin, geçmiş meclisin üyelerinin aynı kanaatini taşıyacağı bilinmeyeceği gibi, hâdisenin nasıl kıymetlendirileceği de malûm değildirler. Halbuki 68 nci maddenin son fıkrasının ışığı altında işi tetkik edersek yasama dokunulmazlığı hakkında karar vermek yeniden seçilmiş olan Meclise aidolması gerekir. Noktai nazarım bu merkezdedir. Bilmem Sayın Komisyon bu hususta ne düşünürler. Hepinizi hürmetle selâmlarım.

BAŞKAN — Komisyon.

KOMİSYON SÖZCÜSÜ TURAN GÜNEŞ —

Muhterem arkadaşlarım, evvelâ Avni Doğan Beyin mütalâasına cevabımı arz edeyim. Bu bir takdir meselesidir. Bir aşağı, bir yukarı bırakılabilir. Bu hususun takdiri Yüksek Heyetinize kalmaktadır.

Alp Kuran arkadaşımız, eski sistemin muhafazasına işaret ettiler ve bu bir nevi cezasızlık hali almaktadır dediler. Milletvekili ve Cumhuriyet Senatosu üyeleri işlemiş olduğu suçtan dolayı cezasız bir şekil almaktadır. Eski Anayasa sistemi kabul edildiğine göre bu böyle devam edecektir, buyurdular.

Muhterem arkadaşlar, Türkiye Büyük Millet Meclisi eskiden olduğu gibi müstemirren münakit olmakta devam ediyor. Binaenaleyh, bâzı Anayasalarda olduğu gibi normal içtima bir de anormâl yahut fevkalâde içtima diye bir ayırım da yoktur. Aslında Meclisler 7 ay toplanırlar, beş aydan fazla tatil yapamazlar.

İkincisi, mesuliyetsizlik, eski Anayasanın hükümlerinden doğmuyor. Mesuliyetsizlik, eski İçtüzüğün 180 nci maddesinden doğuyordu. Çünkü, orada, 12 nci ve 27 nci maddelerinde yazılan suç-

ların tesbiti zımnında milletvekilinin dokunulmazlığı kaldırılır, deniyordu. Halbuki, bizim getirdiğimiz tasarıda böyle bir şey yoktur. Binaenaleyh, arkadaş huzuruza geldi, her hangi bir suçta ciddi telâkki ederseniz, siyasi maksatlara dayanmadığını ve milletvekiline bu suçun atfı için adliyenin suçlandırmada haklı olabileceğini düşünürse Meclis o zaman teşriî masuniyetin kaldırılmasına karar verecektir. Binaenaleyh, mahkeme zaten normal olarak cereyan edecek. Binaenaleyh, «teşriî masuniyet kaldırılmaz» diye bir hüküm mevcut değildir. Bu itibarla Alp Kuran arkadaşımızın teklifinin tatbikine imkân göremiyoruz.

Efendim, teşriî masuniyetin kaldırılması hakkında bir karar verildi. Mahkeme devam ediyor. Seçimler yenilendi ve tekrar seçildi; takibat devam edecek mi? Diye birçok arkadaşlarımız tarafından komisyona sual tevcih edildi. Bendeniz bu hususta bir fikir dermeyeran edebilirim. Fakat takdir buyursunuz ki, bu bir ilmî içtihat meselesidir. Bendeniz size hâkim olan görüşü arz edeyim: Efendim, aslında Meclislerin, teşriî masuniyetin, yasama dokunulmazlığının kaldırılması hakkındaki kararları sadece suçla, suç atfı ciddiyetiyle ve siyasi tesir olup olmadığı ile ilgili değildir. Teşriî masuniyetinin kaldırılması talebedilen şahsın bızatihi şahsını dikkat nazara alır. Mecliste bulunmasında fayda gördüğü bir arkadaşın teşriî masuniyetini kaldırma yoluna gitmez. Şimdi Meclisler müstemirren münakittir.

İkinci nokta olarak milletvekilliği sıfatı müstemirren değildir. Binaenaleyh, aslında seçimle yeni bir milletvekilinin seçilmiş sayılması lâzım gelir. Bu bakımdan, yeni Meclisin bu şahıs hakkında yeniden karar vermesinin daha uygun olacağını umumiyet itibariyle düşünüyoruz. Bu memleketin bu husustaki ilmî otoriteleri daha tafsilâtlı olarak kitaplarında bize bu durumu izah edeceklerdir.

Ağır cezayı gerektiren suçlara gelince: Birçok memleketlerde sadece suçüstü, denmiştir. Ağır ceza dahi dikkat nazara alınmamıştır. Bizim Anayasa, öteki Anayasalara nazaran milletvekillerine ve Cumhuriyet Meclisi üyelerine bu noktaya aid olmak üzere daha fazla teminat tanıyacaktır.

Ağır ceza suçlarının çok olması yolunda beyan edilen mütalâalara gelince: Bu bir Anayasa meselesi değildir. Ceza hukuku sahasında otorite

te arkadaşlarımız vardır, onlar, ağır cezalı suçları azaltmaya gayret buyursunlar. Binaenaleyh, ağır ceza halinde meşhut suç halinde tevkifinin ve koğuşurmaya başlanmasının uygun telâkki edileceği kanaatindeyiz.

BAŞKAN — Efendim, bu madde hakkında yeterlik önergesi vardır.

ALP KURAN — Bir sual soracağım efendim, lütfen.

BAŞKAN — Buyurun.

ALP KURAN — İzahatınıza teşekkür ederim. Fakat, teşriî masuniyet kalktı, mebus kesin bir hüküm giydi. Bu maddeye göre suçlu olduğu tebeyün ettiği halde, ceza hükmünün infazı Devre sonuna tâlik edilmektedir. Bilâhara tekrar seçilirse ve bu böylece devam ederse, mebus hiçbir zaman ceza çekmek durumunda olmayacak mı?

TURAN GÜNEŞ — Muhterem arkadaşlarım, arz edeyim : Bir defa mebusluğa mâni suçtan hüküm giymişse milletvekilliği ve Cumhuriyet Senatosu üyeliği düşecektir. Bu halde böyle bir şey mevzuubahis değildir. Diğer suçlara gelince, zaten bunlar milletvekilliğine mâni değildir. Vatandaş da seçmiştir. Binaenaleyh, bu suçlardan mahkûm olması milletvekili seçilmesine mâni değildir.

ALP KURAN — Efendim, Fransa'da da istimrar esaslı kabul edildiğine göre orada niçin izah ettiğiniz şekilde tatbikat olmuyor?

TURAN GÜNEŞ — Fransa'nın tatbikatını Türkiye'ye getirmenin mümkün olmadığını takdir buyursunuz. Meselâ, kabahatlerde teşriî masuniyet yoktur. Meşhut suçlar, tâbiri Fransız Hukukunda çok geniş mânaya gelmektedir. Fransa'da üçlü ayırım olduğuna göre cinayeti, cünhayı ve cürmü karşılayan bir tâbirdir. Türkiye'de teşriî masuniyeti, dokunulmazlığı daraltacak olursak, milletvekillerinin itibarlarını muhafaza etmeleri, vazife yapmaları çok güç olur. İstimrardan bahsetti. Ben istimrardan bahsederken memleketin şartlarının bunu gerektirdiğini söyledim. Fransa'da ceza mahkemesinde gıyap çok yaygındır. Bizde ise istisna bulunmaktadır. Ceza mahkemesinde bir avukatla kendisini temsil ettirmek mümkün olmaktadır. Halbuki bizde mutlaka kendisi bulunacaktır.

BAŞKAN — Yeterlik önergesi vardır. Ocu-tuyorum :

Yüksek Başkanlığa

78 nci madde üzerinde cereyan eden uzun müzakere ile iyice aydınlanmıştır.

Müzakerenin yeterliğini arz ve teklif ederim.

Dr. İbrahim Ökten

BASKAN — Muammer Aksoy, önerge aleyhinde.

MUAMMER AKSOY — Muhterem arkadaşlarım, bir komisyon üyesi olarak yeterlik önergesi aleyhinde konuşmak biraz garip olacaktır. Ancak, ilerdeki tatbikatta önem kazanacak bir sual, kâfi derecede tavazzuh etmedi. Yeniden seçilme halinde durum ne olacak? Muhterem sözcü bu hususta umumiyetle hâkim olan kanaati belirtti. Fakat «hâkim olan kanaat» demek, ilerde onun aksine bir görüşün temsil edilemeyeceğini ve hattâ hâkim olamayacağını ifade etmez. Memleketimizde bunun tatbikatını da yaşadık. Bu sebeple, hic olmazsa bu yönden müzakerelere devam etmeliyiz. Genel Heyetin bu hususta ne istediği, bu maddeyi hangi anlamda tefsir etmek lâzımgeldiği ortaya çıksın ki, ilerdeki tatbikata ışık tutulabilsin. Ben bu alandaki görüşümü çoktan belirtmiş bulunuyorum. «Hâkim görüş» dedikleri noktai nazar, kanaatimce benimsenmesi gereken doğru görüşün ta kendisidir. Hâkim kanaatin, kesin olarak Yüksek Heyetinizin de kanaati olarak ortaya çıkmasını ve bunun zabıtlara geçmesini isterdim. Onun için, tavazzuh etmemiş bulunan bu noktada müzakerenin devam etmesi ve söz alan arkadaşların konuşması lâzımdır. Takdir Yüksek Heyetinizindir.

BASKAN — Yeterlik önergesini yüksek ovunuza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler...

Anlaşılmadı efendim, bir defa daha lütfen. Yeterlik önergesinin dikkate alınmasını kabul edenler lütfen ayrıca işaret etsinler... Kabul etmeyenler... Yeterlik önergesi kabul edilmiştir, efendim.

Bu madde hakkında verilmiş olan önerge-leri okuyoruz, efendim. Evvelâ maddenin son fıkrasının kaldırılması hakkında aynı mealde 4 tahrir vardır. Bir tanesini okutacağız :

Yüksek Başkanlığa

78 nci maddenin son fıkrasının çıkarılmasını arz ve teklif ederim. Sırrı Atalay

Yüksek Başkanlığa

78 nci maddenin aşağıdaki şekilde değiştirilerek kabul buyurulmasını arz ve teklif ederim :

«Madde 78. — Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri Meclis çalışmalarındaki oy ve sözlerinden, Mecliste ileri sürdükleri düşüncelerden ve bunları Meclis dışında tekrarlamak ve açığa vurmaktan sorumlu tutulamazlar.

T. B. M. M. nin hiçbir üyesi, içtimaların devamı süresince, üyesi bulunduğu Meclisin kararı olmadıkça, isnadolunan bir suçtan ötürü tutulamaz, sorguya çekilemez, tutuklanamaz ve yargılanamaz. Ağır cezayı gerektiren suçüstü hali bu hükmün dışındadır. Ancak, bu halde, yetkili makam, durumu hemen ve doğrudan doğruya üyelerin Meclisine bildirmek zorundadır.

T. B. M. M. nin hiçbir üyesi Meclisin tatili zamanında, üyesi bulunduğu Meclisin başkanlık divanının izni olmadıkça, izin verilmiş bir takibattan veya kesin mahkûmiyetten ötürü tutulamaz, tutuklanamaz.

Bir Meclis üyesinin tutuklanması veya takibi, bu üyenin mensubolduğu Meclis talebederse, geriye bırakılır.»

Alp Kuran

Yüksek Başkanlığa

78 nci maddeye aşağıdaki fıkranın ilâvesini arz ve teklif ederiz :

Tekrar seçilen Meclis üyesi hakkındaki takibat, kendi Meclisinin veniden dokunulmazlığını kaldırmasına bağlıdır.

Suphi Batur

Erol Dilek

BASKAN — Simdi en aykırı teklifler, son fıkranın kaldırılmasına dairdir. Bunlardan birini tekrar okuyoruz :

(Sırrı Atalay'nın tahriri tekrar okundu.)

BASKAN — Komisyon bu teklife filhal istihak ediyor. Bu teklifi ovunuza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

(Alp Kuran'nın önergesi tekrar okundu.)

BASKAN — Komisyon iltihak ediyor mu? **KOMİSYON SÖZCÜSÜ TURAN GÜNEŞ** — İltihak etmiyoruz.

BASKAN — Komisyon önergeye istihak etmemektedir. Önergeyi ovunuza arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

(Suphi Batur ve Erol Dilek'in önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Komisyon iştirak ediyor mu?
KOMİSYON SÖZCÜSÜ TURAN GÜNEŞ — Aynen iltihak ediyoruz.

BAŞKAN — Önergeye komisyon aynen iltihak etmektedir. Önergeyi kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Şimdi efendim, ilâve edilen fıkra ile birlikte ve son fıkra kalktıktan sonra maddeyi okuyorum.

d) Yasama dokunulmazlığı

MADDE 78. — Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Meclis çalışmalarındaki oy ve sözlerinden, Mecliste ileri sürdükleri düşüncelerden ve bunları Meclis dışında tekrarlamak ve açığa vurmaktan sorumlu tutulamazlar.

Seçimden önce veya sonra bir suç işlediği ileri sürülen bir Meclis üyesi kendi Meclisinin kararı olmadıkça tutulamaz, sorguya çekilemez, tutuklanamaz ve yargılanamaz. Ağır cezayı gerektiren suçüstü hali bu hükmün dışındadır; ancak, bu halde, yetkili makam, durumu hemen ve doğrudan doğruya üyenin Meclisine bildirmek zorundadır.

Bir Meclis üyesi hakkında seçiminden önce veya sonra verilmiş bir ceza hükmünün yerine getirilmesi, üyelik sıfatının sona ermesine bırakılır. Üyelik süresince zamanasını işlemez.

Tekrar seçilen Meclis üyesi hakkındaki takibat, kendi Meclisinin yeniden dokunulmazlığını kaldırmasına bağlıdır.

BAŞKAN — Efendim, maddeyi bu şekliyle yüksek oyunza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... 78'nci madde kabul edilmiştir.

Şimdi Komisyona iade edilmiş olan 67'nci maddenin yeni şekli komisyondan gelmiştir. Okuyoruz.

b) Milletvekili seçilme yeterliği

MADDE 67. — Otuz yaşını dolduran her Türk milletvekili seçilebilir.

Türçe okuyup yazma bilmeyenler, kısıtlılar, yükümlü olmasına ve muaf bulunmamasına rağmen muvazzaf askerlik hizmetlerini yapmayanlar veya yapmış sayılmayanlar, kamu hizmetlerinden yasaklılar, ağır hapis cezasını gerektiren bir suçtan dolayı kesin olarak hü-

küm giymiş olanlarla, - taksirli suçlar hariç olmak üzere - beş yıldan fazla hapis cezasıyla veya zimmet, ihtilâs, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflâs gibi yüz kızartıcı suçlardan biriyle kesin olarak hüküm giymiş olanlar milletvekili seçilemezler.

Aday olmak, memurluktan çekilme şartına bağlanamaz. Seçim güvenliği bakımından hangi memurların ne gibi şartlarla aday olabilecekleri kanunla düzenlenir.

Subay, askerî memur ve astsubaylar, askerlikten çekilmedikçe, aday olamazlar ve seçilemezler.

BAŞKAN — Madde hakkında söz isteyen var mı? Yok. Maddeyi bu şekliyle oyunza sunuyorum. Kabul edenler.. Etmeyenler.. Kabul edilmiştir.

e) Üyelğin düşmesi

MADDE 79. — Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği, bir üyenin üye seçilmeye engel bir suçtan dolayı kesin olarak hüküm giymesi, çekilmesi, kısıtlanması, üyelikle bağdaşmayan bir hizmet kabul etmesi veya Meclis çalışmalarına izinsiz veya özürsüz olarak iki ay devamsızlığı yüzünden üyeliğinin düştüğünün kendi Meclisince karara bağlanması hallerinde sona erer.

BAŞKAN — Kemal Türkoğlu

KEMAL TÜRKÖĞLÜ — Efendim, bir hususu tavzih etmek için huzurunuzu işgal ettim.

Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosu üyelerinin, T. B. M. Meclisi çalışmalarında 2 ay devamsızlığı görülen bir üyenin üyeliği düşer deniyor ki, bu devamsızlık müddeti olan 2 ay bir yıl içindeki, bir çalışma yılı içindeki toplam mıdır? Yani, bu 2 ay devamsızlığın aralıksız olarak mı, yoksa tüm olarak mı bir devamsızlık hali olduğu açıklanmış durumda değil. Bu hususun tavzihini rica edeceğim. Malûmu âliniz, 157 sayılı Kanunda bilhassa belirtildiği üzere, arka arkaya 7 gün ve tüm olarak 2 ay devamsızlığı görülen üyenin üyeliği düşer, deniyor. Bu hususta burada bir açıklama yok. Bunu rica edeceğim efendim.

BAŞKAN — Emin Soysal.

EMİN SOYSAL — Muhterem arkadaşlar; benim söyleyeceklerimi Kemal Türkoğlu ifade ettiler.

Diğer bir noktaya temas edeceğim; komisyonun üyelikle bağdaşmayan bir hizmet kabul etmesi fıkrasının tanzihine lüzum vardır. Çünkü geçmiş devirde idare meclisi âzâlıklar ve hazine avukatlıkları gibi hususlar pek çok suiistimal edilmiştir. Bunlar arasında idare meclisi âzâlıklarından 5 bin lira para alanlar olmuştur. Bunun için komisyonun vazih olarak beyanda bulunması lâzımdır. Ayrıca hazine avukatlığı; daha eski devirde mebuslar ticaret, doktorluk, şü veya bu işle meşgul olmaları düşünülmüdü. Son zamanlarda düşünülmez oldu. Mebuslar bizzatlı mebuslukluk işleriyle meşgul olup memleketin tevdi ettiği ağır vazifeleri ifa etmekle meşgul olmaları yerine, hususi, ticari, . iktisadi işlerle meşgul olması gibi keyfiyetler vardır. Bu noktadan komisyonun esaslı izahatta bulunması ve bizleri tenvir etmesi lâzımdır kanatindeyim.

İki ay izin meselesi: Kemal Türkoğlu haklıdır. İki ay izin de çok kerre suiistimâl edildiği görülmüştür. Asıl bu meselede, burada rey pulasının kutulara atılması işinin sağlama bağlanması lâzım gelir. 60 bin liralık bir döviz almış gitmiş, 6 ay Avrupa'da gezmiş, Meclise uğramamış olan bir mebus Meclis tutanaklarında Meclise devam etmiş görülüyor. Hırsızlık, döviz kaçakçılığı yapmış ve buna dair gelen evrak bir daha kürsüye gelmemiştir. Bu evrak bir daha ortada görülmedi. Fakat bu zatın 6 ay Meclise devam etmediği ve bu 6 ayda Avrupa'da gezdiği sabit olmuştur.

Arkadaşlar, bu işin, bu hususun sağlam bir esaslara bağlanması lâzımdır. Memleketin âtisi bakımından da, memleketin âli menfaatleri bakımından da bu gereklidir. Saygılarımla.

BAŞKAN — Söz komisyonun.

KOMİSYON SÖZCÜSÜ TURAN GÜNEŞ — Çok muhterem arkadaşlarım; üyelikle bağdaşmayan işler hakkında itirazlara arzı cevap ediyorum. Bundan evvel de Yüksek Heyetinizde bu husus karara bağlanmış idi. Yani madde 77 de sayılmıştı. Buradaki ondan ayrı bir şey değildir. 77 nci maddenin son fıkrasına göre kanunda gösterilecek olan hususlar da bunun içine girecektir. Sayın Emin Soysal'a temin ederim ki, meclis idare saltanatlarını 77 nci madde küliyen ortadan kaldırmaktadır.

Bu iki ay devam meselesine gelince; eski Anayasamızdan alınmış bir hükümdür. Eski Anayasamıza göre iki defa uygulanmıştır. İstanbul Milletvekili Haydar ve Mardin Milletvekili Mu-

hittin Birgen hakkında iki karar alınmıştır. Bu kararlar tatbikatta iki ay müddetle müstemirren meclise uğramaması esası üzerine yürütülmüştür. Binaenaleyh bir içtima falan gibi husus mevzuubahsolmayıp Meclise iki ay müddetle uğramamak, gayet tabii komisyon mesaisi de dâhildir. Nitekim Milletvekilliği sıfatı düşen bu iki şalışın da meclise devam etmediği hususları komisyon zabırlarından tepit edilmiştir. Burada biz yeni müstemirren olarak muhafaza etmeyi uygun bulduk. Çünkü tatbik edebilme şeklini böyle görmekteyiz. Ancak, müddetin bir veya iki ay olması hususunda, eğer iki aylık müddet uzun görülüyorsa, bir ay meclise gelmeme denetbilir. Komisyon iki ayın uygun olduğu kanatinindedir.

AHMET KARAMUFTUOĞLU — Efendim bir soru sorabilir miyim?

BAŞKAN — Efendim, İçtüzüğe göre, konuşmalardan sonra soruların sorulması lâzımgelir. Binaenaleyh, şimdi soru soracakların isimlerini kaydediyoruz. Sizi yazdım efendim.

Sayın Hızır Cengiz.

HIZIR CENGİZ — Efendim, bendeniz 79 neu maddede yazılı hususları tam kavrayamadığım için, anlaşılmasını teminen, komisyonun fikrini öğrenmek için söz almış bulunuyorum.

79 neu madde aynen şöyledir: Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği, bir üyenin üye seçilmeğe engel bir suçtan dolayı kesin olarak hüküm giymesi, çekilmesi, kısıtlanması, üyelikle bağdaşmayan bir hizmet kabul etmesi veya Meclis çalışmalarına izinsiz veya özürsüz iki ay devamsızlığı yüzünden üyeliğinin düştüğünün kendi Meclisince karara bağlanması hallerinde sona erer» deniyor. Şimdi bendenizin anlayışına göre bu maddedeki hususlar yüzünden üyeliğin düşmesi o üyenin mensup olduğu Meclisince karara bağlanmasında vâbeste gibi geliyor. Şimdi acaba karara bağlanması keyfiyeti ve zikredilen hususlardan ancak izinsiz veya özürsüz iki ay devamsızlığı yüzünden üyeliğinin düştüğü husus mu, yoksa heyeti umumiyesi içinden hangisine taallük ederse etsin, kendi meclisince mi karara bağlanacaktır? Bu cihetin açıklanmasında fayda vardır. Ben küllolarak alıyorum. Öbür türlü anlamak lâzımgelirse özüre taallük eden fıkradan evvel düşer, falan husus kendi meclisince karar ve-

rilmesine bağlıdır şeklinde olması lâzım gibi gelir bana. Bilmiyorum bu husustaki fikirleri nedir?

BÂŞKAN — Şahap Kitapçı

ŞAHAP KİTAPÇI — Muhterem arkadaşlarım, Meclis üyeliği sıfatının ziyaa uğramasına dair olan bu maddede ileri sürülen sebepler yerindedir. Devamsızlık, teşri Meclisimizde göze batan bir haldir. Maddede gösterildiği gibi, özürsüz 2 ay devamsızlığı bendeniz uzun görüyorum. Takdim ettiğim bir takrirdede bu müddetin bir ay olmasını teklif ediyorum. Bu yönden sizlerin oylarını toplamaya gayret etmek istiyorum.

Bir de arkadaşımın ifade ettiği gibi bu maddede yazılı sebeplerle üyelik sıfatının izalesine karar verme hakkının elbetteki o üyenin bulunduğu Meclise ait olması gerekir. Nefsinde millî iradeyi toplamış, mebusluk veya senato âzalığı sıfatını iktisap eden bir arkadaşımızın müdfaası alınmadan veya kendisi gibi millî irade mahsulü olan bir heyet huzuruna çıkarak, devamsızlığının sebeplerini araştırmadan ve onun ileri sürdüğü sebeplerin meşruiyetini, ademi meşruiyetini tâyin hususunda millî iradenin tecelligâhı olan bir yüksek heyetten karar alması gayet tabiidir. Bu ancak bir mebusun, millî irade kendisinde temerküz etmiş olan bir mebusun bu hakkı ve ve bu hakka haiz ve daha geniş bir kadro tarafından izale edilmesi tabii bir kaide olmak lâzımgelir. Bu itibarla maddenin bu kısmı yerindedir ve teamül de budur, bütün dünyada da tatbik edilmektedir. Yalnız bir aylık müddetin doğru olmadığını arz için huzurunuza çıktım.

BÂŞKAN — Komisyonun bir mütalâası var mı?

KOMİSYON SÖZCÜSÜ TURAN GÜNEŞ — Muhterem arkadaşlar, bir ay müddet hakkındaki noktai nazara iştirak ettik. Bunun, aralıksız bir ay iştirak etmemek olduğunu söyledik. Şimdi 79 neu maddede sayılı hallerde.

Arkadaşlar, evvelâ şunu söylüyeyim ki bu hallerin hiç birisi Meclisin kararına bağlı değildir. İki ay devam etmemiş olan milletvekili kendiliğinden düşer. Yalnız bu halde, 79 neu maddede yazılı hallerde Meclise mevdu bir başka yetki vardır. İki ay devam edip etmeme hakkında karar alınır. Binaenaleyh bu

rada iki ay devam etmemiş olan bir üyenin üyeliği İttüzüğe göre yine kendiliğinden düşer. Bu bakımdan meclisler, burada tâbir caizse iki ay devamsızlık hakkında bir tesbiti delâil yapmaktadır. diğer hallerde de bu böyledir. (Yoklama cetvelleri sesleri) Evet, yoklama cetvelleri ve saire tanzim edilir.

Zaten böyle bir münakaşa mevzuu açulabileceği ve iki aylık devam edip etmediği hususunun murakabe yetkisini maddede kabul edilmiştir Yani iki ay Meclise devam etmediği sabit olmuş bir insanın milletvekilliğini, senin milletvekilliğini devam ettiriyoruz diyemeyeceğiz ama, devam edip etmediğini kontrol ve tesbit edeceğiz.

Diğer hallerde, hüküm giymesi halinde bu Meclise intikal ettirilip, Başkanlık Divanı tarafından Meclise bildirilip ve milletvekillik sıfatı bu andan itibaren kaybolur.

Çekilme halinde de istifa Riyaset Divanınca Meclisin itilâna arz olunur. Ve kendisi milletvekilliğinden çekilmiş sayılır. Başka bir şeye lüzum yoktur.

BÂŞKAN — Madde hakkında verilmiş önergeler var, okutuyorum.

NECİP BİLGE — Söz istiyorum.

BÂŞKAN — Buyurun.

NECİP BİLGE — Muhterem arkadaşlar, bendeniz 79 neu maddeyi Komisyon Sözcüsünün ifade ettiği şekilde anlıyorum. Yalnız son kısmı, kanunun metni, Komisyon sözcüsünün ifadesi gibi değildir. Bu itibarla bir tavzih yapmayı lüzumlu gördüm. (Bir üyenin çalışmalarına özürsüz olarak iki ay devamsızlığı yüzünden üyeliğinin düştüğünün kendi Meclisince karara bağlanması) diyor. Halbuki komisyon sözcüsünün ifadesinde kanunun getirdiği bir görüşe göre şöyle demek daha doğru olacaktır. İki ay devamsızlık kendi Meclisince karara bağlanır. Üyeliğin düştüğü karara bağlanır denirse; Meclis üyeliğinin düştüğüne karar vermek manası çıkar. Bu itibarla devamsızlık kendi Meclisince karara bağlanır demek daha uygun olacak kanaatindeyim. Bu dikkate alınrsa ayrıca bir önerge vermeye lüzum kalmaz.

BÂŞKAN — İsmail Ulutaş

İSMAİL ULUTAŞ — Muhterem arkadaşlar, buradaki iki ay bir değişiklikle bir ay olacak;

ne olursa olsun asıl mesele, meselâ bir iki ay devamsız gelmeyip de arada bir ay devam eder, üç hafta gelir bir hafta gelmez. Binaenaleyh bunu katî şekilde hudutlandırmak lâzımdır. Zira tatbikat göstermiştir ki Meclis üyesi olarak bu-
raya gelip de dışarda muntazaman iş yapan ar-
kadaşlar pek çoktur. Şimdi hem burada vazife
görüyor görünüyor, hem orada vazife görüyor
olarak görünüyor. Bunları vuzuha kavuştur-
mamız lâzımdır.

Bir de üyelikle bağdaşmayan hizmet deniyor.
Bu ne demektir? Tefsire muhtaç bir husus. De-
vamsızlık hususunda bilhassa zaman mefhumu
mühtemeldir. Sabahleyin gelir, bir saat görünür,
gider. Bütün bunların vuzuha kavuşturulması,
Meclisin sıhhatli çalışması bakımından bir za-
ruret olduğunu kabul ediyorum. Hürmetlerimle.

BAŞKAN — Başka söz istiyen yoktur. Öner
geleri okutuyorum.

Temsilciler Meclisi Başkanlığına

79 neu maddedeki devamsızlıkla ilgili iki ay-
lık müddetin 15 güne indirilmesini teklif ederim.

Ömer Sami Coşar

Yüksek Başkanlığa

79 neu maddedeki «iki ay devamsızlık» kay-
dının «bir ay aralıksız olarak devamsızlığı» şek-
line ifrağ olunmasını arz ve teklif ederim.

Sahap Kitapçı

Temsilciler Meclisi Başkanlığına

79 neu maddede milletvekilinin devamını ka-
vut altına alan fıkranın «izinsiz veya özürsüz
olarak aralıksız bir ay devamsızlığı» kaydının
oşa konulmasını arz ve teklif ederiz.

19.4.1961

Hulûsi Selek

Emin Soysal

Yüksek Başkanlığa

79 neu maddenin müddetle ilgili kısmına
özürsüz kelimesinden sonra (aralıksız) kelimesi-
nin ilâvesini arz ve teklif ederiz. 19.4.1961

Zeki Baltacıoğlu

Şinasi Özdenoğlu

Yüksek Başkanlığa

79 neu maddenin dördüncü satırındaki (çalış-
malarına) kelimesinden sonra (bir toplantı için-
de) ve aynı satırda (olarak) kelimesinden sonra
(aralıksız yirmi gün ve tüm olarak) ibaresinin ek-
lenmesini saygılarımızla arz ve teklif ederiz.

Hikmet Kümbetlioğlu

Kemal Türkoğlu

Komisyunun değiştirilmesi

79 neu Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği,
bir üyenin üye seçilmeye engel bir suçtan dola-
yı kesin olarak hüküm giymesi, çekilmesi, kısıt-
lanması, üyelikle bağdaşmayan bir hizmet kabul
etmesi veya Meclis çalışmalarına izinsiz veya
özürsüz ve aralıksız olarak bir ay katılmaması
yüzünden üyeliğinin düştüğünün kendi meclis-
ince karara bağlanması hallerinde sona erer.

Anayasa Komisyonu adına

Sözcü

Turan Güneş

BAŞKAN — Efendim, komisyon müddetin
bir ay olarak tesbitini kabul ediyor. Bu hususa
taallük eden takrirleri yeniden okutuyorum.

(Ömer Samih Coşar'ın takriri tekrar okun-
du.)

BAŞKAN — Takriri oya sunuyorum. Kabul
edenler... Etmeyenler... Kabul edilmemiştir.

(Şahap Kitapçı'nın takriri tekrar okundu.)

SÖZCÜ TURAN GÜNEŞ — İltihak ediyoruz.
efendim.

BAŞKAN — Komisyonun iltihak ettiği bu
önergeyi oya sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyen-
ler... Kabul edilmiştir.

(Hulûsi Selek ve Emin Soysal'ın önergeleri
tekrar okundu.)

BAŞKAN — Bu mesele halledilmiştir.

(Zeki Baltacıoğlu ve arkadaşının önergesi
tekrar okundu.)

BAŞKAN — Bu da halledilmiştir.

(Kemal Türkoğlu'nun önergesi tekrar okun-
du.)

KEMAL TÜRKOĞLU — Takririmi geri alı-
yorum.

e) Üyeliğin düşmesi

MADDE 79. — Türkiye Büyük Millet Mec-
lisi üyeliği, bir üyenin üye seçilmeye engel bir
suçtan dolayı kesin olarak hüküm giymesi, çe-
kilmesi, kısıtlanması, üyelikle bağdaşmayan bir
hizmet kabul etmesi veya Meclis çalışmalarına
izinsiz veya özürsüz ve aralıksız olarak bir ay
katılmaması yüzünden üyeliğinin düştüğünün
kendisi meclisince karara bağlanması hallerin-
de sona erer.

BAŞKAN — Maddeyi bu şekilde oyunuza
sunuyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler...
79 neu madde kabul edilmiştir.

f) İptal istemi

MADDE 80. — Yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına veya üyeliğin düşmesine Meclisçe karar verilmesi hallerinde, karar tarihinden başlayarak üç gün içinde, ilgili üye veya Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinden her hangi biri, bu kararın, Anayasa veya İçtüzük hükümlerine aykırılığı iddiasıyla iptâl için Anayasa Mahkemesine başvurabilir. Anayasa Mahkemesi, iptâl istemini onbeş gün içinde karara bağlar.

BAŞKAN — Mehmet Hazer.

MEHMET HAZER — Muhterem arkadaşlarım, bu madde, yıllardan beri doğmasını beklediğimiz bir müesseseyi daha doğmadan bir amacı halinde göstermekte ve Türkiye Büyük Millet Meclisinin üzerine anlaşılmaz bir gölge düşürmektedir, kanaatindeyim. Milletın hakiki mümessilleri, kendi âzaları hakkında, muayyen esaslar dâhilinde alacağı bir karar, ki bu karar bir mânada kazaidir, Anayasa Mahkemesi sanki bir üst mahkeme imiş gibi, Büyük Millet Meclisini de bir bidayet mahkemesi vaziyetine düşürecek tarzda bir karar alacak.

Bunu, muhterem arkadaşlarım, millet mümessillerinden mürekkep ve millî iradenin tecelîgâhı olan bir Mecliste hiçbir zaman tevziz etmeye imkân olmadığı inancındayım. Ama her hangi bir cemiyet, bir küçük cemiyet kendi üyelerinden her hangi birisini muayyen hallerde kendi arasında bulundurmamak yetkisine, hakkına haiz bulunduğu halde Türkiye Büyük Millet Meclisi kendi arasında bulunmasını istemediği ve muayyen hallerde hakkında karar verdiği bir üyenin, bir başka iradenin tesiri altında, kendi ağuşundan, kendi mühitinden bırakması durumunda kalacaktır. Bu, kanaatimce hiçbir hukuki esasa istinadetmez.

Biraz evvelki maddelerin konuşulmasında komisyon adına cevap veren sözcü bir meclisin kendi âzasından her hangi birisi hakkında karar vermesi mevzuunu gayet veciz olarak ifade ettiler. Bir meclis kendi âzasından her hangi birisi hakkında karar vermedikçe suç işlemesi halinde bile onun hakkında takibat yapılamıyor. Karar verilirse tahkikat yapılabilir demektir. Belki bu meclisin aldığı karar mahiyetindeki kanunlar bile Anayasanın tetkikine sunulacaktır, denebilir ama arada büyük fark vardır. Birisi, fertlerin hak ve hürriyetlerine

diğeri Meclisin kendi harimi içinde, kendi duvarları arasında halletmesi ve kendi tüzüğüne göre bir karar vermesi mevzuudur. Meclisin içine idareyi sokmak mümkün olmadığı gibi, kaza merciiinin parmağını da sokmak mümkün değildir. Meclisin sevk ve idaresi Meclise mevdudur. Geçmişteki İçtüzük böyledir, tatbikat da böyledir. Meclislerin bizatihi hizmeti vücutları ve sureti teşekkülleri bunu emretmektedir. Bu itibarla bu maddenin tamamıyla tasarı metninden çıkarılmasının daha doğru olduğu kanaatindeyim. Uzun konuşmalarla huzurunuzu rahatsız etmek niyetinde değilim. Arz ettiğim noktalar bakımından iş mütalâa edilirse T. B. M. M. şerik kabul etmiyen bir yasama organıdır, bir hâkimiyet organıdır. Başka bir meclisin, hattâ şerik değil, belki vasi tâyin etme mânasına gelen bir kararının bu Meclisten çıkmıyacağını sanıyorum.

Bir takrir takdim ediyorum ve kabule mazhar olacağına şimdiden inanıyorum.

Hürmetlerimle.

BAŞKAN — Sırrı Atalay.

SIRRI ATALAY — Muhterem arkadaşlar; 80 nci maddenin hangi endişe ile getirildiği malûmdur: Teşriî masuniyetin himayesini daha çok takviye etmek. Avusturya Anayasasının 141 nci maddesinin dışında yer yüzünde böyle bir baraj bulmaya imkân yoktur. Bu Anayasanın 141 nci maddesinde teşriî masuniyeti teşriî organdan alıyor, doğrudan doğruya Anayasa Mahkemesine veriyor. Sebebi Anayasa Mahkemesi ile teşriî organı karşı karşıya getirmemektir. Eğer bu esası kabul edersek bu iki organ karşı karşıya gelecektir ve bu, memleketimizin hukuki bünyesinin içinde ayrı ihtilâf mevzuu olacaktır. Teşriî organ kendi iç bünyesine ait bir karar verecek ve bu üç gün içinde Yüksek Anayasa Mahkemesine gönderilecektir. Yüksek Anayasa Mahkemesinin vazifesi kanunların Anayasaya mugayir olup olmadığını tetkik etmektir. Hele tüzük meselesinin de madde metninde derpiş edilerek, Anayasa Mahkemesine götürülmesi asla yerinde değildir. İstirham ederim; metni geri alsınlar. Yüksek Anayasa mahkemesi ile teşriî organları karşı karşıya getirmek, hele siyasi takdire bağlı kararları Yüksek Anayasa Mahkemesine götürmek gibi haller, organların birbiri üzerindeki muvazene ve yetkilerini içinden çıkılmaz hale sokmak yerinde bir

şey değildir. Lütfetsinler, iştirak etsinler, arkadaşlarımız teklifte bulunmuşlardır. Bu hükmün metinden çıkarılmış bulunduğunu tekrar ediyoruz. Evvelki Anayasanın tamamen bambaşka bir şekilde tedvin ettiği bir hükmü, bizim burada bir imtiyaz olarak almamız hiç de yerinde değildir.

BAŞKAN — Alp Kuran.

ALP KURAN — Efendim, sayın ve değerli Anayasa Komisyonunun, bu maddeyi tedvin etmesindeki mülâhazaları şöyle anlıyorum:

T. B. M. Meclisinin, teşriî masuniyet hakkında alacağı kararlarda objektif davranmadığı hususunda birtakım tereddütleri izale etmek için bu madde sevk edilmiş olabilir. Fakat, gerek Meclise gerekse Anayasa Mahkemesine itimadının sarılmaması için, dokunulmazlığın kaldırılması yetkisinin, ya doğrudan doğruya Anayasa Mahkemesine verilmesi, yahut da Meclis kararının başka bir organda bahis mevzuu edilmemesi daha doğru olur. Bu hususta benden önce konuşan arkadaşlarımızın kanaatine tamamen iştirak ediyorum. Yarın, madde bu şekilde kabul edilirse, Anayasa Mahkemesinin siyasi partilere ve mensuplarına farklı ve imtiyazlı muamele yaptığı gibi efkârı umumiyede birtakım tereddütler hâsıl olabilir. Farz edelim ki, aynı mahiyette bir suçtan ötürü, iktidara mensup bir mebusun teşriî masuniyetinin kaldırılmaması yolunda karar verdiği halde, muhalefete mensup bir üyenin teşriî masuniyetinin kaldırılmasını kabul etmiştir. Bu mebus veya partisi Anayasa Mahkemesine gidecektir. Anayasa Mahkemesi bu kararı iptal etmesi gerektiği halde iptal etmemiştir. Bu takdirde ne olacaktır? Bu parti gelecekte iktidar partisi olacaktır. Anayasa Mahkemesi muhalefete karşı şu şekilde haksız hareket etmiştir veya eski iktidarı himaye etmiştir diye Anayasa Mahkemesine karşı efkârı umumiyede birtakım tereddütler uyandıracak siyasi partilerde bu mahkemeye karşı bir itimatsızlık ve tepki hâsıl olabilecektir. Onları Anayasa Mahkemesi aleyhine çevirebilir. Bu da Anayasa Mahkemesini ve kararlarını tehlikeye düşürecek neticeler verebilir. Bu bakımdan arkadaşlarımızın mütalâasına iştirak ederim.

TURHAN FEYZİOĞLU — Muhterem arkadaşlar, maddeyi savunmak üzere huzuruza gelmiş bulunuyorum. Benden evvel konuşan üç, dört arkadaşın fikrinden ayrılarak, Anayasa Komisyonunun, memleketimizin geçirdiği tecrübelerden

mülhem olarak bu maddeyi getirdikleri kanaatindeyim. Anayasa Mahkemesine verdiğimiz yetkiyi mübalâgalı bulalım, ve gerek T. B. M. Meclisinin üzerinde, bu madde ile bir nevi vesayet müessesesi kurulduğunu iddia eden arkadaşlar, aynı düşünce ile, Mecliste temsilci bulunan her hangi bir siyasi partinin, bir kanunun iptali için Anayasa Mahkemesine başvurmasını da aynı açıdan tenkid edebilirler.

Arkadaşlar, Anayasa Mahkemesi ile Meclis arasında evleviyetle bir hususiyet vardır. Yürütmede kanunun iptaline karar verileceğine göre, burada bir vesayet söz konusu değildir.

Bu arada, bilhassa Sırrı Atalay arkadaşımız acısını çektiği için hepimizden daha iyi bilir; bu hükmün konmasından maksat çoğunluğun mücadelecî mensuplarını ezmek düşüncesiyle başvurabileceği birtakım hareketlere hukuki engel koymak. Anayasa Komisyonunun maksadı bundan ibarettir. Arkadaşım çok iyi bilir, kendisinin tevkifi hâdisesinde zabıt tutan polisler varncaya kadar, dinlenen bütün şahitler lehinde ifade verdikleri halde, şudur budur dediler ve bir Demokrat Parti Başkanının ifadesiyle teşriî masuniyetini kaldırdılar. Böyle bir durumda Anayasa Komisyonu diyor ki: Çoğunluğun istibdadına mâni olmak için Meclisin değil arkadaşlar, teşriî heyetin içinde iktidarını suiistimal eden bir grupun suiistimaline mâni olmak için Anayasa Mahkemesi fren vazifesi görsün. Hiçbir zaman Büyük Millet Meclisinin tam olarak, mânevi şahsiyet olarak Anayasa mahkemesinin vesayeti altında telâkki edilmesi bahis konusu değildir. Böyle bir anlayışı ben reddederim. Ama Türkiye'de bir seçim neticesinde çoğunluğu elde etmiş olan bir siyasi grupun Anayasayı, hukuk kurallarını, ahlâk kurallarını bir tarafa bırakarak hasımlarını sindirmek teşebbüsüne geçmesi ve bu şekilde hareketler yapması veya Anayasada gösterilen sebepler vârit-değilken, kırmızı ışık yanarken otomobille geçmiş diye teşriî masuniyet kaldırılmaya gidilirse, teşriî mâsuniyet böyle bir suçtan dolayı kaldırılmaz diye kararı iptal edecek. Anayasa Mahkemesi, teşriî masuniyeti kaldırmadığı halde, Anayasa Mahkemesine başvurana, bu hususta yürütme organına teşriî masuniyet kaldırılmıyor diye itiraz hakkı verilmemiştir.

Muhterem arkadaşlar, Anayasa Mahkemesi, gerek bu kısımda arkadaşımızın dediği gibi, di-

ğer yetkiler; münhasıran hukuki mülâhazalarla çalışma ile siyasi mülâhazalara yer vermeyecektir. Anayasa ve İttüzük maddelerine ve maddelerinin metnine ve ruhuna uygun mu değil mi; bu noktadan tetkikini yapacak. Böyle hukuki bir tetkik ise bir vesayet ihdası demek değildir. Bu itibarla muhalefet mebuslarını muhtemel, muhtemel demiyeyim, mutasavver bir çoğunluk istibdadından korumak için getirilmiş olan bu maddenin Anayasamızda muhafaza edilmesini daha faydalı buluyoruz. Meclis kendi üyeleri hakkında....

BAŞKAN — Vaktiniz tamamdır.

TURHAN FEYZİOĞLU (Devamla) — Eskiden Meclis kendi üyelerinin seçilip seçilmeyeceğine karar verir demiştik. Sonra bunun mahzuru görüldü, Yüksek Seçim Kuruluna verildi. Meclis kendisi değil başka bir heyet karara bağlıyor artık. Bu durumda Yüksek Seçim Kuruluna benzer bir yetkinin Anayasa Mahkemesine verilmesi yerinde olur, kanaatindeyim.

BAŞKAN — Buyurunuz.

BAHRİ SAVCI — Sayın üyeler; Türk parlamentosunun çalışmasından inhiraf ettiğinden yıllarca bahsettik. Siyasi otoriteler, makamlar, şahsiyetler bu noktada ittifak etti. Türk parlamentosunun çalışmasında bir aykırılık vardır, inhiraf vardır, bu inhiraf neticesinde Türk parlamentosunun oligarşik merkez idaresinin hâkimiyeti altında tasallutu altında bırakılmıştır, dendi. Şimdi Anayasamız Türk parlamentosunun uğradığı bu inhirafı kaldırmak ve Meclis çalışmalarını gerçek plânı üzerine oturtmak için birtakım tedbirler düşünülmektedir. Bu tedbirler cümlesinden olarak, bu madde sevk edilmiştir. Bu madde, kürsü hürriyetinin sağlanmasını ve bilhassa parlamenterlerin her noktada engellere mâruz kalmadan mutlak bir serbesti içinde çalışmalarını, icraatta bulunmalarını derpiş eden bir hükümdür. Bu madde, bilhassa demokrasi-nin zaruri şartlarından olan bir müessese olarak müsmir ve faal bir muhalefetin Meclis içindeki çalışmalarını sağlamak içindir. Çalışmaları güvenlik içinde idare edebilmeye imkân veren bir maddedir. Her noktadan gelen tenkidler karşısında, bilhassa muhalefete mensup milletvekillerinin parlamenter faaliyetlerini hiçbir ârıza-ya mâruz kalmadan icra edebilmesini sağlayan bir maddedir. Bu itibarla çok yerindedir.

Yalnız burada akla bir sual geliyor : Bu siyasi hâkimiyete bir nevi ortaklık ifade eder mi? Hayır. Anayasa Mahkemesi esas itibariyle hâkimiyet yarışına çıkacak bir organ almayacaktır. Siyasi iktidarın icrasına ancak, hukukilik açısından bakan bir organ olacaktır. Zaten bildiğimiz siyasi hâkimiyet de ancak hukukilik kadrosu içinde siyasi hâkimiyet olma vasfına uygundur. İşte bu madde parlamenter şahsiyetlere aittir, üyeliğin düşmesi gibi, üyenin kendi şahıslarını ilgilendiren hususlarda Anayasa Mahkemesini tahrik etmeleri ile hukukiliğin kontrolünden başka bir şey değildir. Siyasi hâkimiyet ortaklığı reddetmektedir. Basit, muayyen bir fiili müşahhas hâdise ile hukuk normlarını karşılaştırmaktan ibarettir. Nihayet bir üyeliğin düşmesi veya dokunulmazlığın kaldırılmasıdır. Anayasa ve İttüzük hükümlerine göre yapmış mıdır, yapmamış mıdır? Gibi teknik bir kontrolden ibarettir, Siyasi hâkimiyetle asla ilgisi yoktur. Fakat muhtevasında siyasi bir mahiyet vardır. Yani Türk Parlamentosunun Anayasa hükümleri içinde çalışması hususunda düşünülmüş bir tedbirdir. Evet, yeni Türk Parlamentosunun Anayasa hudutları içinde çalışmasını sağlamak hususunda düşünülmüş pek yerinde bir tedbirdir. Yıllardır, yokluğundan şikâyet ettiğimiz bilhassa müsmir ve faal bir muhalefetin gelmesini, demokrasimize hizmet edilmesini teminden ibarettir. Bu itibarla bunun kabulünü rica ederiz, efendim.

BAŞKAN — Hızır Cengiz.

HIZIR CENGİZ — Efendim, 80 nci maddede; yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına veya üyeliğin düşmesine Meclisçe karar verilmesi hallerinde, karar tarihinden itibaren 3 gün içinde, denilmektedir. Kararın tebliği tarihinde üyenin Mecliste bulunmaması söz konusu olabilir. Bu itibarla kararın ilgiliye duyurulmasından başlayarak üç gün içinde, demesi daha yerinde olur. Bu mülâhaza ile maddenin bu şekilde tadil edilmesi için bir önerge verdim, kabul edilmesini rica ediyorum.

BAŞKAN — Sırrı Atalay.

SIRRI ATALAY — Arkadaşlar, Anayasa Mahkemesi çeşitli ve teferruatlı vazifeleri üzerine yüklediği takdirde kendisinden beklediğimiz hizmetleri lâyikiyle yapamayacaktır. Anayasa Mahkemesine kanunların Anayasaya mu-

gayir olup olmadığı vazifesini veriyoruz. Divanı Âli vazifesini veriyoruz. Bir de teşriî masuniyet mevzuunda karar yetkisi veriyoruz. Bir teşekküle ne kadar çok vazife verilirse, o teşekkül, o vazifelerini yapma imkânını elinden kaçırmış olur. Bu sebeptendir ki, biz Yüksek Anayasa Mahkemesinden kendisinden beklediğimiz gerçek vazifeyi alabilmek için demokratik memleketlerdeki anayasalarda tevdi edilen hususları vermek ve teferruata, aidolan kısımlardan kaçınmak mecburiyetindeyiz. Avusturya, Anayasa Mahkemesine çok ve teferruatlı vazife vermiştir. Fakat Avusturya'nın siyasi, idari ve coğrafi durumu tamamen ayrı bir özellik taşımaktadır. Biz, hiçbir memlekette olmıyan yeni bir usulü getiriyoruz. Teşriî organ karar verecek, itiraz edecek, Anayasa Mahkemesine gidecek.

Turan Güneş buyurdular ki, teşriî masuniyetin kalkması hususunda elbette Meclisin takdiri olacaktır. Meclisin takdirine ait bir meseleyi götüreceğiz, Yüksek Anayasa Mahkemesine tevdi edeceğiz. Yüksek Anayasa Mahkemesiyle teşriî organın bir ihtilâf çıkarmasına kendimiz sebebiyet vermiş olacağız.

Muhterem arkadaşlar, bu kaziye ile hareket edecek olursak kanun tasarıları henüz çıkmadan evvel vatandaşın Anayasa Mahkemesine başvurmak hakkına sahibolması lâzımdır. Çünkü, teşriî masuniyetin kaldırılması kesin bir karar ifade etmez. Kaldı ki, bağımsız mahkemeye gitmek kâpısı açıktır; bırakınız gitsin.

Feyzioğlu arkadaşımız, şahsan ıstırap çektiğimden bahsettiler. Şahsan ıstırap çekebiliriz. Fakat arkadaşlar, bu, memleketin mukadderatı ve mesuliyetler karşısında bu ıstıraplar bir şey ifade etmez. Kaldı ki, büyük bir müesseseyi şahsi ıstıraplar yüzünden şimdiden zedelemeye de hakkımız yoktur.

BAŞKAN — Emin Soysal.

EMİN SOYSAL — Bundan evvelki maddede mebusun teşriî masuniyetini kaldırdıktan sonra meclise devam etmesi meselesini müdafaa ederken arz ettim. Mebusa o kadar hak vermek yerindedir. Koruma tedbirleri almak yerindedir. Ama bir noktada komisyona iştirak edemeyeceğim. Bir mebusun teşriî masuniyetinin kaldırılmasına dair evrak kazai mercilerden meclise gelir ve meclis ekseriyetle karar verirse, o mebusu, Anayasa Mahkemesine değil, doğru-

dan doğruya adliye mahkemelerine gitmesi esastır. Bir nokta var, teşriî masuniyeti kaldırmak.. Evrak gelmiş, bir suiistimal evrakı gelmiş, iktidar baskı yaparak teşriî masuniyet kaldırıldı. Anayasa Mahkemesine gidecek. Olmaz. Asıl mühim olan nokta mebusun temsil ettiği, millet reylerinin temin ettiği şahsiyeti mânevîyeyi ayakta tutmak esastır. Tek yolu, Anayasa Mahkemesine gidip perdeleme yerine, adaletin karşısına gidip temize çıkmaktır. Bu noktada hassas olmak lâzımdır.

İkincisi, Anayasa Mahkemesini alâlade mahkemeler gibi işlerle dolduruyoruz. Bu kadar işler bu mahkemeye giderse, meclisin verdiği karar üstünde bir şahsın, kazai mercileri ilgilendiren işi Anayasa Mahkemesine gönderirsek, bu durumda, Anayasa Mahkemesi, Anayasa Mahkemesi olmaktan çıkar, Zümrüdüanka kuşu gibi bir mahkeme olur. Mâruzatım bu kadardır.

BAŞKAN — Fethi Çelikbaş.

FETHİ ÇELİKBAŞ — Muhterem arkadaşlarım, ben bu konuda sayın komisyon ve onu destekliyen sayın Feyzioğlu gibi düşünmemekteyim. Filhakika bir milletvekilinin teşriî masuniyetinin kaldırılması tasarrufu, bir yasama tasarrufu değildir. Kazai karakter taşıyan bir tasarruftur. Beri taraftan Anayasa Mahkemesi yeni kurulmaktadır. Anayasa Mahkemesinin teşriî masuniyetin kaldırılması gibi dağdağalı işlere karıştırılmasının onun ilerdeki kararlarını gölgelendirmesi ihtimalinden endişe ederim. Bir milletvekilinin normal mahkemeler huzurunda cereyan edecek bir dava dolayısıyla her hangi bir vatandaş gibi başına gelen bir suç isnadından dolayı teşriî masuniyetinin kaldırılmasından doğacak fayda ve zararlarla nihayet Anayasasının bekeçiliği teşriî organının kudretine karşı bekeçiliğini yapacak olan Anayasa Mahkemesinin kararlarının âmme vicdanında tevli dedeacağı akislerinin muhkem kalması hususunda dikkatli olmamız lâzımdır. Dağdağalı politik meseleler içine Anayasa Mahkemesini sokmak memlekete fayda yerine zarar getirir. Bu itibarla ben Anayasa Komisyonunun teşriî masuniyetinin kaldırılması mevzuunda bir merci olmasının isabetli olduğu kanaatinde değilim. Nihayet Anayasasının bekeçiliği vazifesini verdiğimiz Anayasa Mahkemesinin âmme vicdanında yeri olacaktır. Kararın kaldırılmasının Anayasa Mahkemesine verilmesini, bütün diğer vazifelerini görececek olan bir organın,

böyle bir vaziyette, kimin lehinde, kimin aleyhinde bir durum olacağını tespiti bakımından yerinde görüyorum. Kaldı ki, arkadaşlarım, ne denirse densin, meclislerin belirtilen çalışmalarında, teşriî fonksiyon yanında kazai karakter de vardır. Teşriî masuniyetinin kaldırılması kararında, bu karakter mevcuttur. İster lehde, ister aleyhte olsun, teşriî masuniyetin kaldırılması gibi bir tasarrufun bir kazai tasarruf olduğudur. Bir kaza merciinin üstünlüğünde, Anayasa Mahkemesi gibi bir temel taşı vazifesi görecek olan bir müessesenin kazai de olsa, teşriî organı tarafından alınan böyle bir kararlar ile ilgilendirilmesinin zarar iras ettiği düşüncesindeyim. Bu sebepten bu hükmün normal yolunda bırakılmasını ve arkadaşlarımızın takririnin kabulünü rica ederim.

Bunu teyiden şunu da söyleyeyim ki, teşriî masuniyetin kaldırılması prosedürü uzun sürer. Gazeteler yazar, komisyon toplanır, tartışması uzun sürer. Sonunda da politik bir mevzu olarak ortaya çıkar. Bu hal bu davranışa, verilen bu karara siyasi bir damga vurmaya yeter de artar bile. Onun için komisyonun iştirakini rica edeceğim arkadaşlar.

BASKAN — Cemil Saît Barlas.

CEMİL SAİT BARLAS — Muhterem arkadaşlarım, komisyondan rica ediyorum, ya Avusturya sistemini kabul etsinler veyahut 80 nci maddeyi buradan çıkarsınlar. Hafif bir tabirle Parlâmento bu madde ile kazai ipotek altına girmektedir.

Misal ile arz edeyim; 80 nci maddenin hükmünü ters taraftan alalım; Eski iktidar partisinin muhalefete yaptığını gösteriyoruz, bir de aksini alalım. Ekseriyet partisinden birisinin dokunulmazlığının kaldırılması için müracaat ettiler. Bu müracaat ekseriyet partisi tarafından nazara alınmadı ve kanun hükümlerine uymuyarak masuniyet kaldırılmadı. 80 nci madde tatbik edilmeyecek. Yani yalnız masuniyetin kalkması hakkında bir adama müracaat sağlayan bir maddedir ki olamaz. Avusturya sistemini ele alırsak; bu sistemde teşriî masuniyet hususunda tasarruf taksimi yok.

Arkadaşlar, hakiketen Fethi Çelikbaş arkadaşımızın gayet güzel ifade ettiği; bir kazai karar mahiyetinde olan birtakım misaller, siyasi kovuşturma misalleri verildi. Eğer, biz bundan

sonra da siyasi hayatımızda böyle kovuşturma misalleriyle uğraşacaksak, Anayasa Mahkemesi bize bir temel taşı olamaz bu hususta. Binaenaleyh, bu 80 nci maddenin buradan çıkarılmasını istiyorum efendim.

BAŞKAN — Turhan Feyzioğlu.

TURHAN FEYZİOĞLU — Muhterem arkadaşlarım, çok kısa konuşacağım. Evvelâ Sırrı Atalay'ın temas ettiği bir noktaya cevap vereceğim. Şahsi olarak vâkiiyle çekilmiş sıkıntıların tesiri altında karar verelim, mülâhazasında değilim.

Söylemek istediğim sadece şudur: Bizim muhalefette çektiklerimizi yarınki muhalifler çekmesin. Bizim muhalefette çektiklerimizi bizim muhaliflerimiz çekmesin. Son yıllardaki iktidarın zihniyetinde bir iktidar bir daha bu memleketin başına gelmesin. Kazaidir, mahiyeti farklıdır deniyor. Arkadaşlar; teşriî faaliyetin bir mahkeme tarafından kontrolünü kabul ediyoruz da, esas itibariyle kazai olduğu söylenen bir tasarrufun kazai bir mürakebeye tâbi olmasını neden kabul etmiyoruz.

Kazai tasarrufların ayrı bir süzgeçten geçerek kesinleşmesi, teşriî tasarruflara nazaran, daha tabiidir. O halde, teşriî dokunulmazlık kaldırılmasının kazai mahiyet taşıması, maddenin aleyhinde bir delil olarak öne sürülemez.

Arkadaşlarıma bir şey hatırlatayım: Bu memlekette, teşriî masuniyetin kaldırılmasından sonra, tevkif yetkisi olan merciin kararı gelmiştir. Yarın da gelebilir. Osman Bölükbaşı'nın teşriî masuniyetini kaldıran Anayasaya aykırı karar, Tapu Kanununun falan maddesine, İstimlâk Kanununun falan maddesine konulan hükümlerden daha önemsiz değildir.

Bir siyasi parti liderinin teşriî masuniyeti kaldırılarak eline kelepçe vurulmuş ve seçim süresinden, hukuk dışı bir kararlar, zindanda bırakılmıştır.

Meclis kararlarının, mahkemelerin tevkif kararı üzerinde hiç tesir etmeyeceğini iddia etmek mümkündür. Amma, ne de olsa bunun bir ağırlığı olacaktır.

Bir Osman Bölükbaşı hadisesi olmasaydı Anayasa Komisyonu belki böyle bir hüküm sevketmeyi aklına getirmiyeydi. Müracaat hakkının sistimaline karşı bir tedbir istiyorsanız, maddeye şöyle bir tahdit konulabilir. En az 10 Milletvekilinin müracaatı. Bu suretle vergi kaçakçılığı

gibi haysiyet kırıcı bir suçtan dolâyi teşriî masuniyeti kaldırılan bir mebusun lehinde müracaat yapmak üzere, Meclisten 10 kişi çıkmaz. «Git, bu ithamı temizle» diyebilirler. Fakat kasıt ve gareze yapılacak işlemlere karşı itiraz yolu açılmalıdır. Böylece son yıllarda bizim çektiklerimizi başkaları çekmemiş olur.

BAŞKAN — Buyurun Sahir Kurutluoğlu.

SALİH KURUTLUOĞLU — Muhterem arkadaşlarımızın, 80 nci madde sadece dokunulmazlığı kaldırılan bir mebusun itirazı mahiyetinde değil, ihtiva eylediği diğer hükümlerle mütalâa edilirse daha faydalı olacaktır. Madde iki müesseseye müracaat yolu açmış bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesi üyeliğin düşmesi, yani Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliğinin sukutuna karar verilmesi halinde, diğeri de yasama dokunulmazlığına dair Meclisçe ihdas edilecek kararlara karşı Anayasa Mahkemesine müracaat halidir.

Meclislerin burada ihdas edecekleri kararlar, bir bakıma, bir nevi kazai mahiyette kararlar gibi ise de, aslâ kazai mahiyette değildir. Yasama dokunulmazlığının kaldırılması görevin tesbitine imkân verecek bir karardır. Evvel emirde, bir hakkın sukutuna müncer olacak bir tasarruftan ibarettir. Bu itibarla 80 nci maddeyi bu şekilde tetkik ederek mütalâa edersek milletvekilliğinin sukutuna dair kararlar karşısında Anayasa Mahkemesine başvurmakta maddenin tâyin ettiği kimselerin haklı olduğunu kabul etmekte tereddüt olmaz.

Bir de yasama dokunulmazlığı meselesi var. Tatbikatta sadece Türkiye Büyük Millet Meclisinin verdiği kararların, tâyini merci yolunda, Temyiz Mahkemesinin kararları gibi, mahkemeleri istibaha düşüreceğini görmekteyiz. Madem ki, Temyiz Mahkemesi bir merci tâyin etmektedir. Bu suretle karar verecek mahkemelere de rashyoruz. Büyük Millet Meclisinden ittihaz edilmiş olan kararların bu şekilde birtakım temayüllerden doğmuş olduğunu görmekteyiz. Bunun misalini Ankara Adliyesi vermiştir. Bir yasama dokunulmazlığının kaldırılması, suçluluğun mevcudiyetine delâlet eyliyen Türkiye Büyük Millet Meclisi kararı

mahiyetindedir. Bu durumda milletvekilliğinin Devlet memurluğuna benzer bir hal aldığı görülmektedir.

Bunun ciddiyeti ile ve sakim istikâmete müteveccih olması telâkkisini Anayasa Mahkemesinin kararına bağladığımız zaman, bir mahkeme kararı ile bir yasama dokunulmazlığının kaldırılması, mahkemeleri tereddüte belki daha çok düşürebilecektir. Bu itibarla, getireceği faydadan çok zararı dokunacaktır.

Bu tedvin ettiğimiz maddelerle getirdiğimiz müesseseler, geçmişteki kötü tatbikatın tekrarlanması endişesi içerisinde görülüyor. Ben şahsan, geçmiş idare şeklinin bir daha geri gelmeyeceğine inananlardanım. 27 Mayısın getirdiği ruh içerisinde, anlayış içerisinde, fertler birbirine inanarak, yeni bir anlayışla yasama yolu arayacaklardır. Fakat, politik düşüncelerle Meclisin içerisinde bir üyenin yasama dokunulmazlığının kaldırılması ihtimalinin mevcudiyeti bu Anayasa ile istiklâl mâlik mahkemelerin hâkimlerine de, kaza vazifesini tevdi ettiğimizi de düşünmemiz gerekir. Eğer bu Anayasa ile hâkimler hakkında getirilen hükümler inanılarak konulmuş hükümlerse ve mahkeme istiklâli hakikaten bu memlekette yerleşmesi zaruri ve mümkün ve yerleşmek istikâmetinde olan bir müessese ise, teşriî meclislerin politik zaviyeden alacakları kararların müstakil mahkemeler karşısında bir netice ifade etmeyeceğini kabul etmek lâzımdır. Bu itibarla müesseseyi takviye edelim derken, başka bir müesseseyi zedelemenin yeri yoktur.

Üyeliğin düşmesine dair hususa gelince, yasama dokunulmazlığı meselesinin Anayasa Mahkemesine götürülmesinde usul ve netice bakımından bir fayda olmayacaktır. Maddenin bu şekilde kabulünde her iki müessesenin selâmet ve korunması bakımından fayda olmadığına kaaniim.

BAŞKAN — Efendim, daha üç üye arkadaşımız söz almıştır. Komisyona da söz verilecektir. Bu itibarla öğleden sonra saat 14,30 da toplanılmak üzere Oturuma son veriyorum.

Kapanma saati : 12,35

İKİNCİ OTURUM

Açılma saati : 14,30

BAŞKAN — İbrahim Şenil

KÂTIPLER : Şahap Kitapçı, Oktay Elçisi

BAŞKAN — Oturumu açıyorum. Türkiye Cumhuriyeti Anayasa tasarısının müzakeresine devam ediyoruz. 80 nci madde üzerinde görüşüyorduk. Söz, Komisyon Sözcüsünündür.

KOMİSYON SÖZCÜSÜ MUAMMER AKSOY — Muhterem arkadaşlarım; bâzı hükümler vardır ki, bunları gerçek mânada demokratik bir Anayasaya almamazlık edemezsiniz. Bunların lüzumlu hattâ zaruri olduğunda en küçük bir şüphe yoktur. Bâzı hükümler de vardır ki, insan, kesin bir ifade ile «bu hüküm demokratik bir Anayasaya giremez» diyebilir. Yine öyle hükümler vardır ki, muayyen bir memleketin ihtiyacı göz önünde bulundurularak, demokratik rejimin şartları ile de çatışmaksızın, Anayasaya alınmasında zaruret vardır, deriz. Bu hükümler behemahal konulmalıdır, şu şu suiistimalleri önliyecektir; bu memleket için lâzımdır, denilebilir. Bir kısım hükümlerde ise, durum böyle değildir. Onlar, Anayasaya girse de olur, girmese de olur. Ne girdikleri zaman Anayasanın sistemini imha ederler; ne de girmedikleri zaman Anayasada büyük bir boşluk veya aksaklık vücut bulur. Bu gibi hükümlerde münakaşanın konusu, «hükümün Anayasa girmesinde mi, girmemesinde mi fayda vardır?» sorusunu cevaplandırmaktan ibarettir. Bu itibarla arkadaşlar, «80 nci madde hükmü Anayasaya girerse, Anayasanın sisteminde, ruhunda bir gedik açılacaktır» yolundaki mübalâğalı görüşe iştirak etmiyorum; böyle bir sonuç bahis konusu değildir. Çünkü Anayasa Mahkemesini kabul etmekle, parlâmentonun hudutsuz hâkimiyeti esasından ayrılmış bulunuyoruz. Zamanımızın hâkimiyet ve temsil anlayışı bu yoldadır. Hudutsuz hâkimiyete sahibolma telâkkisi, çağımızdaki demokrasi anlayışına uymaz. Anayasa Mahkemesini kabul ettik; Meclisten çıkacak kanunların, bunun tarafından iptalini tanıyoruz. Bu en önemli hukuki tasarruf bakımından Anayasa Mahkemesinin iptal kararına razı olduktan

sonra, Meclisin belli bir konudaki kararının Anayasa Mahkemesinin murakabesine tâbi tutulmasını, Meclisin onun vesayeti altına girmesi olarak vasıflandırmaya imkân yoktur. İkinci bir nokta olarak, her hangi bir hükmün başka Anayasalarda bulunup bulunmaması meselesine doku-nacağım. Bâzı arkadaşlarımız öyle istemektedirler ki, barıkayı hakikat ortaya çıkısın diye, kendileri daima iki kolla görüşecek; Anayasa Komisyonu ise sadece tek kolla görüşecek... Bir arkadaşımız «böyle bir hüküm başka memlekette yok» diye iddia ettiği zaman, Anayasa Komisyonu şu ve şu memleketlerde var diyerek onlardan misaller getiriyor. Kâh şu memlekette, kâh bu memlekette misal getirilmesini tenkideden arkadaşlar, kendi tezlerini takviye eden bir yabancı misal buldular mı, bunu ileri sürmeyi ihmal etmiyorlar. Fakat biz, buna cevap olarak, «filân ve falan memlekette de, bizim hal suretimiz kabul edilmiştir» deyince, yabancı memleketlerden misal verilmesine tahammül edemez oluyorlar. Görülüyor ki, çifte ölçü kullanmak istemektedirler. Kaldı ki, mâruzatımızda bilhassa memleketimizdeki hakikatleri dile getiriyoruz. Bunun yanında yardımcı olarak mukayeseli hukuka da baş vuruyoruz. Anayasa Mahkemesinin başka memleketlerdeki tatbikatından, onların bu husustaki tecrübelerinden elbette ki, faydalanacağız. Bu tasarıda, onların geçirdiği tatbikatın ve tecrübelerinin akisleri, şüphesiz ki, görülecektir. Başkalarının, daha önce büyük sıkıntılar sonunda öğrendiği gerçekleri, bizim de, ancak aynı sıkıntıları çektikten sonra kabul etmemiz için hiçbir sebep yoktur. Zaten ilmin vazifesi de bu değil midir?

Anayasa Mahkemelerinin birçok memlekette yeni yeni kurulmakta olduğunu görüyoruz. Bu mahkemeler, henüz gelişme halindedir. Yasama Meclisi kararlarının, Anayasa Mahkemesinin murakabesine tâbi olmasını, «bu mahkemenin görev alanını pek aşırı surette genişletmek» olacağını

iddia eden arkadaşlara karşı arz edeyim: Öyle memleketler vardır ki, bunlar Anayasaya uygunluğu, yani hukukiliği tam olarak sağlamak için, yalnız Yasama Meclislerden çıkan kararları değil, idari kararları, belediye meclislerinin kararlarını bile, Anayasa Mahkemesinin kontroluna tâbi tutuyorlar. Bununla da kalmıyorlar: Anayasa Mahkemesine, uyuşmazlık mahkemesinin vazifelerini veriyorlar. Yüksek Seçim Kurulunun vazifesini veriyorlar.

İstanbul İlim Heyetinin ön tasarısında ve Siyasal Bilgiler Fakültesinin tasarısında da, durum böyledir.

Cumhuriyet Halk Partisinin Anayasa Anketine verdiği cevabı da burada kaydedebilirim:

Görülüyor ki, Anayasa Mahkemesine Uyuşmazlık Mahkemesi görevinin bile verilmesini veya Siyasal Bilgiler Fakültesi tasarısında olduğu gibi, Türkiye Büyük Millet Meclisinin bütün kararlarının genel olarak murakabeye tâbi tutulmasını teklif eden projeler de var. Şu halde, sadece «Dokunulmazlığın kaldırılması» gibi, Anayasanın uygulanması ve bilhassa milletvekillerinin vazifelerini korkusuzca görebilmeleri bakımından pek önemli olan bir kararın, Anayasa Mahkemesinin murakabesine tâbi tutulması, hiç de ileri giden bir hal sureti sayılamaz. Tekrar arz ediyorum: Yalnız muayyen bâzı kararların ve ancak muayyen istikamette kontrolü imkânı, yâni «Anayasaya aykırılık ve İktidârın aykırılık bakımından kontrolü» bahis konusu olacaktır.

Bu memlekette daha dün geçmiş acı hâdiseleri nasıl unutabiliriz? Başka memleketlerden farklı olarak, dokunulmazlık konusunda özel bir hüküm koymamız, bu memleketin ihtiyacına tamamen uygundur. Osman Bölükbaşı hâdisesi münasebetiyle birçok memleketlerdeki tatbikatı incelemiş bir arkadaşımız olarak arz edeyim ki, «Dokunulmazlığın kaldırılmasını kötüye kullanma faciası», dünyanın hiçbir yerinde bu memleketteki hâli almamıştır. Bu böyle oldu; ve tarih sona ermediğine göre; istikbalin ne getireceği de bilinemez. Dört sene sonra tatbikat belki iyi olur ama, 14 sene sonra nasıl olacağı kestirilemez. Milletvekillerinin serbestçe konuşabilmelerini sağlamak için, kanunları bile murakabe edebilecek olan bir mercie, «dokunulmazlığı kaldırma kararlarını kontrol yetkisini» niçin tanımalıyım.

Nihayet şunu da belirtmek isterim ki, Anayasa Mahkemesinin verdiği kararlar, daima kazai mahiyette değildir.

Sahir Kurutluoğlu arkadaşımız, biraz önce hakikaten güzel ve ikna edici bir konuşma yaptı. Tasarıdaki hükmün gölgeli tarafı, ancak bu kadar belirtilebilir. Ama, biz hükmün lehinde ve aleyhinde ileri sürülebilecek bütün delilleri karşılaştırıyor ve bu maddenin lehindeki delillerin daha ağır bastığı kanaatine varıyoruz. Meclisin verdiği «dokunulmazlığı kaldırma kararı», kazai değildir. Mahkemeler yanlış anlayabilir. Bundan sonra, Meclisin kararını yanlış değerlendirmemeleri için gayret sarf ederiz. Dokunulmazlığın kaldırılması kararı, adli takibata başlanabilmesi için şart olan «usulî bir muamele» den ibarettir.

Nasıl memurlar hakkında takibat yapılabilmesi için, önce birtakım usuller uygulanıyorsa, bu da ona benzer usulî bir muameledir. Anayasa Mahkemesi, dokunulmazlığın kaldırılması kararına bakacak, diyecek ki, «Anayasanın lâfzına ve ruhuna, İktidârın kaidelerine, şu ve şu sebepten dolayı aykırıdır.» Meselâ milletvekiline kendini müdafaa hakkı verilmeksizin, yahut en önemli delil incelenmeksizin dokunulmazlık kaldırılmıştır. Osman Bölükbaşı hâdisesini hatırlıyalım :

Türkiye Büyük Millet Meclisinde kendisini savunan Bölükbaşı, her şeyden önce, hiç tereddüdedilmeyecek bir hükme, yani Anayasanın 17 nci maddesinde yer alan «Meclis kürsüsündeki sözlerden dolayı mutlak sorumsuzluk» esasına dayanıyor. Sonra da «konuşmalarım banda alınmıştır, bu bandın muhafazasını ve dinlenmesini isterim; bana isnadedilen sözleri sarf etmedim», diyor. İktidar partisi çoğunluğu, ne Anayasayı dinliyor, ne de bandı. İşte bu gibi hallerde, Anayasa Mahkemesi, hukuku hiçe sayan ve böylece milletvekilinin garantilerini imha eden Meclis kararını iptal edecektir. Bundaki fayda meydana gelir; ve endişe edilecek bir cihet de yoktur. Mâruzatımı daha fazla uzatmamak için, netice olarak arz ediyorum :

Bu hükmün Anayasaya konulması halinde, Meclisin vesayet altına gireceği iddiası, tamamen nazari hattâ kitabi bir iddiadır. Anayasa Mahkemesine henüz kafalarımız alışmadı ve gönüllerimiz ısınmadı. Onun tatbikatını da göremediğimiz için, haklı olarak bu müesseseyi ve

yetkilerini yadığıyoruz. Gerçekte, Anayasa Mahkemesi ile Yasama Meclisinin, yetki bakımından karşıkışıya gelmesi bahis konusu değildir. Meclis kanun koyar, karar verir. Anayasa Mahkemesi de, bu tasarrufların Anayasaya uygunluğunu inceler ve sağlar. Maddedeki hükmün, demokrasi ve hukuk prensiplerine aykırı olmadığı, memleketimizin ihtiyaına ise çok iyi cevap verdiği kanaatindeyiz. Kabulünü rica ederiz.

BAŞKAN — Nazif Çağatay.

NAZIF ÇAĞATAY — Muhterem arkadaşlarım, peşinen arz edeyim ki, bendeniz maddenin aleyhinde konuşacağım ve bu maddenin tasarıdan çıkarılması hakkında bir takrir vermiş bulunuyorum. Bu maddenin tasarıdan çıkarılması lâzımgeldiği hakkında öğleden evvelki oturumda arkadaşlarımız mukni sebepler ortaya koydular. Komisyon sözcüsü, problemleri mukayese ederek aynı kıymet ve kuvvette bulduğu için maddenin olduğu gibi muhafaza edilmesi reyini burada savundu. Bendeniz şimdiye kadar söylenmemiş olan diğer bir sebebi ortaya koyacağım. Bunu, komisyon sözcüsünün mütalâasında belki bir değişiklik olur, ümidiyle söylüyorum.

80 nci maddede bir üyeliğin dokunulmazlığının kaldırılmasının sebepleri haklı olarak gösterilmemiştir. Bu sebepler ne olabilir? Bunlar görevle ilgili olmayabilir. Ama bu sebepler, dokunulmazlığı kaldırılan üyenin görevi ile de alakalı olabilir. Nasıl olabilir? Bir bakan olabilir. Bakanın görevinden dolayı dokunulmazlığının kaldırılması icabedebilir. Bu takdirde bu bakanın dokunulmazlığını kaldırmak için işin bu hale kadar gelmesi, tasavvur edin, hangi bakanın teşrii masuniyetini kaldıracaksa kaldırarak, bu kadar hengâmeden sonra, yasama dokunulmazlığı kaldırılan kimse Anayasa Mahkemesine müracaat edecek, Anayasa Mahkemesi kararı iptal ettiği takdirde, Meclisin durumu ne olacak? İptal etmediği takdirde ne olacak? Bunu da ben arz edeyim. Lûtfen elinizdeki tasarımla 148 nci maddesini açınız.

148 nci madde bakanların görevlerini suiistimali halinde yapılacak muameleyi tesbit etmektedir.

Bakanın masuniyetinin kalkması halinde, Anayasa Mahkemesi delilleri kuvvetli bulmadığı takdirde masuniyetin kalkması lüzumuna karar vermekle adamın suçluluğunu ihsas etmiş

olacaktır. Anayasa Mahkemesi, bilâhara, aynı adamı Yüce Divan sıfatıyla mahkûm edecektir. Anladığım mânada bakanın masuniyetinin kalkması lüzumuna dair olan ilk karar âdeta, daha evvel reyın ihsasından başka bir mânâ taşımaz. Doğrudan doğruya ihsas olmayabilir. Masuniyetin ref'i hakkında Meclisten sâdir olan kararı tetkik eden heyet bu kararı haklı bulur. Bu sebeplere dayanarak görevini hakikaten suiistimal etmiş, hakkında deliller kuvvetli olur. Bu itibarla masuniyetinin kalkmasını haklı olarak itirazen reddeder. Netice olarak bu adam bir heyetin huzuruna maznun olarak gidecektir ve bu heyet Yüce Divan olarak bu adamı muhakeme edecektir. Böyle bir durumda adalet, rencide edilmiş olur. Daha evvel reyini ihsas etmiş olan bir heyet huzuruna maznunu sevk ediyoruz. Bu maddenin tasarıdan çıkarılması lâzımdır. Bunun için bir önerge veriyorum, tasvip buyurulursa şimdiden teşekkürlerimi sunarım.

BAŞKAN — Komisyon.

TURAN GÜNEŞ — Muhterem arkadaşlar, bir yanlış anlamayı önlemek isterim. Yüce Divana sevk kararı teşrii masuniyetin kaldırılması kararından farklıdır. Yüce Divana sevk kararı, bir Bakan hakkında kendisi Büyük Millet Meclisi üyesi olsa dahi, muhakeme neticesini doğurursa dahi teşrii masuniyetin kaldırılması bundan farklıdır. Bu sebeple Nazif Çağatay arkadaşımızın endişesi vârit olmasa gerektir.

BAŞKAN — Sayın Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, komisyon adına mı efendim?

HIFZI VELDET VELİDEDEOĞLU — Komisyon adına değil, efendim. Kendi adıma konuşacağım.

Muhterem arkadaşlarım; Anayasa Komisyonunda bu ve buna benzer teminat maddeleri müzakere edilirken, ve bendeniz oy kullanırken, daima, şu mülâhaza ile hareket ediyordum: Acaba ben milletvekili olsaydım, politika ile fiilen meşgul bulunsaydım, bu meselelerde nasıl oy verirdim? Kendi kendime sorduğum bu suale: (Benim mensubolduğum parti, ebediyen muhalefette kalsa ve ben daima muhalefet milletvekili olsam, nasıl oy vereceksem öyle oy vermeliyim) diye cevaplandırır ve ona göre oy vermeyi tercih ederdim. Bu fikrimi bir münasebetle komisyon arkadaşlarıma da arz ettim. Şimdi bu görüşün ışığı altında, naçiz düşüncelerimi kısaca arz etmek istiyorum.

Arkadaşlar; tasarrufların bir maddesinde (kişi güvenliği) kabul edilmiştir. Bu bütün fertlerin hukuki güvenlik meselesidir. Bu madde ise, benim nazik kanaatime göre Meclis ve partiler içinde milletvekilinin, buradaki güvenliği, söz-güvenliği, hürriyet içinde konuşma güvenliğini sağlamaktadır. Teşriî masuniyet müessesesi vardır. Bir milletvekili, teşriî masuniyetin kalkması meselesinin süüstimali karşısında güvenlik duymalıdır. Politika ile uğraşan milletvekili arkadaşların vicdani kanaatlerini rahatça söyleyebilmeleri için bu maddenin lüzumuna kaanıyorum.

Şimdi burada Meclisin hükümlerinden ve Anayasa Mahkemesinin vesayeti altına konulmuyacağından bahsedildi.

Muhterem arkadaşlar, peşinen hüküm verilmesi ve böyle bir şeyin düşünülmesi bile garip olur. 15 kişilik bir mahkeme koca Meclisi vesayet altına alacakmış. Bunun maddeten ve mânen inkânı yoktur. Çünkü Türkiye Büyük Millet Meclisi millet adına hükümlerlik haklarını kullanan bir Meclistir. Ancak Anayasa Mahkemesi Meclisin teşriî tasarruflarının Anayasaya uygunluğunu nasıl tetkik edecekse, bunun da Anayasaya uygunluğunu öyle tetkik edecektir. Sonra Meclisin kararını sanki bir üst mahkeme gibi Anayasa Muhakemesinin kontrol etmesinden bahsolundu. Bu da vârit değildir. Burada kazai bir tasarruf yoktur. Meclisin kararını bir üst mahkeme gibi Temyizden geçirmek mevzu bahis değildir.

Bir de şunu söylediler : (Teşriî masuniyeti kaldırılan milletvekilini yargılayan mahkeme tesir altında kalır). Buna da imkân yoktur. Çünkü Anayasa Mahkemesi neyi tetkik edecek? Meselâ milletvekili diyecek ki : (Teşriî masuniyetin kaldırıldığı sırada nısap yoktur).

BAŞKAN — 5 dakikalık vaktiniz dolmuştur efendim. Cümlelerinizi tamamlayın.

HIFZI VELDET VELİDEDEOĞLU (Devamla) — Peki efendim. (Bu sırada, nısap yoktu. Bu karardan bir dakika sonra bir açık oylama yapılmıştı, nısap olmadığı tesbit edilmiştir. Bunun delillerini verebilirim) diyecek. İşte Anayasa Mahkemesi bu hususu tetkik edecektir. Onun için Anayasa Mahkemesinin kontrolünü, Meclisin kararlarına Anayasa Mahkemesinin müdahalesi şeklinde mütalâa etmemelidir. Bu

fıkra, milletvekilinin konuşma güvenliğini, fikir hürriyetini garanti altına alan bir fıkra olarak mütalâa etmek lâzımdır. Kabulünü istirham ederim.

BAŞKAN — Madde hakkında yeterlik önergesi vardır. Okutuyorum.

Yüksek Riyaset Makamına

80 nci maddenin görüşülmesi sırasında lehte ve aleyhte kâfi derecede konuşulmuş ve mesele tamamen aydınlanmış bulunmaktadır.

Müzakerelerin kifayetinin oylanmasını arz ve rica ederiz.

İmadettin Elmas

Mehmet Göker

BAŞKAN — Yeterlik önergesi aleyhinde konuşmak isteyen var mı?

MEHMET HAZER — Muhterem arkadaşlar, mesele hakkında komisyonun serd ettiği fikirlere karşılık mütalâalar dermeyeran edilmiştir. Bu itibarla mesele sadece tek taraflı olarak izah edilmiştir. Müsaade buyurursanız takdir sahipleri son mütalâalara karşı noktai nazarlarını serd etsinler. Esasen söz almış olanların miktarı da birkaç kişidir. Hakları mahfuz kalmak kaydıyla yeterlik kabul edilirse istediğimiz maksat da temin edilmiş olur.

BAŞKAN — Yeterlik önergesini kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Yüksek Başkanlığa

80 nci maddenin tasarıdan çıkarılmasını arz ve teklif ederiz.

Atıf Ödül

Seyfi Öztürk

Alp Kuran

Âdil Toközlü

Fethi Çelikbaş

İsmail İnan

Hayrettin Şakir Perk

Bahir Ersoy

Suphi Batur

Yüksek Başkanlığa

80 nci maddenin tasarıdan çıkarılmasını arz ve teklif ederiz.

Nazif Çağatay

Sırrı Atalay

Vedat Dieleli

Avni Yurdabayrak

Yüksek Başkanlığa

Şifahen arz ettiğim sebeplerle 80 nci maddenin tasarıdan çıkarılmasını arz ve teklif ederim.

Mehmet Hazer

Temsilciler Meclisi Başkanlığına
İptal istemine ait 80 nci maddenin tasarı-
dan çıkarılmasını arz ve teklif ederiz.

19 . 4 . 1961

Emin Soysal Necmi Akçasu

Yüksek Başkanlığa

80 nci maddeden (yasama dokunulmazlı-
ğının kaldırılmasına veya) kelimelerinin çıkarıl-
masını arz ve teklif ederim.

Sırrı Atalay

Yüksek Başkanlığa

80 nci maddede dokunulmazlığı kaldırılan
veya üyeliği düşen bir milletvekili için Ana-
yasa mahkemesine müracaat etmek için 3 gün
bir müddet tamınmıştır. Bu müddet azdır.

Bir hafta olarak kabulünü saygılarımla
arz ve teklif ederim.

19 . 4 . 1961

Temsilciler Meclisi Üyesi
Halil Akyavaş

Yüksek Başkanlığa

80 nci maddedeki bahsi geçen kararın (il-
giliye duyurulması) esasının da ilâvesi sure-
tiyle tadilini talep ederiz.

Üye

Enver kırker

Üye

Hızır Cengiz

Üye

Mehmet Altınsoy

Tadil edilen şekli:

Madde 80: Yasama dokunulmazlığının kal-
dırılmasına veya üyeliğin düşmesine Meclise
karar verilmesi hallerinde, kararın ilgiye du-
yurulmasından başlayarak üç gün içinde, ilgi-
li üye veya T. B. M. M. Üyelerinden her hangi
biri, bu kararın Anayasaya veya İç tüzük hü-
kümlerine aykırılığı iddiasıyla iptal için Ana-
yasa mahkemesine baş vurulabilir. Anayasa
mahkemesi iptal işlemini on beş gün içinde ka-
rara bağlar

Yüksek Başkanlığa

80 nci maddenin aşağıdaki şekilde tadilini
arz ve teklif ederiz.

Madde 80. — Yasama dokunulmazlığının
kaldırılmasına veya üyeliğin düşmesine meclise
karar verilmesi hallerinde, kararın ilgilisi-
ne duyurulmasından başlayarak üç gün içinde
ilgili üye veya T. B. M. M. Üyelerinden her han-
gi biri bu kararın, Anayasaya veya İç Tüzük

hükümlerine aykırılığı iddiasıyla iptal için Tür-
kiye Büyük Millet Meclisine başvurulabilir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, iptal iste-
mini 15 gün içinde karara bağlar.

Üye

Vedat Dicleli

Okunamadı

Üye

Hızır Cengiz

Okunamadı

BAŞKAN — Önergeleri tekrar okuyoruz,
efendim.

(Vedat Dicleli ve arkadaşlarının önerge-
si tekrar okundu.)

BAŞKAN — Maddenin kaldırılması hakk-
ında, 4 taktır vardır, aynı mahiyettedir.
Onu tekrar okuyoruz.

Emin Soysal, Necmi Akçasu'nun, önerge-
si okundu.)

BAŞKAN — Komisyon iştirak etmiyor.
Okunan ve aynı mahiyette olan diğer taktır-
leri dikkate alanlar, lütfen işaret buyursun-
lar. Kabul etmeyenler.. Reddedilmiştir, efen-
dim.

Efendim, Meclise müracaate dair olan taktır-
rivi yeniden okuyoruz.

(Vedat Dicleli, Hızır Cengiz, ve arkadaşla-
rının önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Komisyon iltihak ediyor mu,
efendim.

KOMİSYON SÖZCÜSÜ TURAN GÜNEŞ —
Komisyon iltihak etmiyor.

BAŞKAN — Okunan önergelerin dikkate
alınmasını oylarınıza sunuyorum. Kabul eden-
ler.. Kabul etmeyenler.. Kabul edilmemiştir,

(Enver Kırker, H. Cengiz, M. Altınsoy'un
taktırri tekrar okundu.)

BAŞKAN — Komisyon iltihak ediyor mu?

KOMİSYON SÖZCÜSÜ TURAN GÜNEŞ —

Hayır.

BAŞKAN — Önergeyi kabul edenler... Ka-
bul etmeyenler... Kabul edilmemiştir.

(Sırrı Atalay'm, taktırri tekrar okundu.)

BAŞKAN — Komisyon?...

KOMİSYON SÖZCÜSÜ TURAN GÜNEŞ —
İltihak etmiyoruz.

BAŞKAN Önergeyi kabul edenler... Kabul
etmeyenler... edilmemiştir.

(Halil Akyavaş'ın taktırri tekrar okundu.)

BAŞKAN — Komisyon?...

KOMİSYON SÖZCÜSÜ TURAN GÜNEŞ —
İltihak ediyoruz.

BAŞKAN — Komisyon, iltihak diyor. Önergeyi kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Efendim, komisyon maddedeki «düşmesine» kelimesini «düştüğüne» şeklinde değiştirmektedir. Maddeyi bu şekildeki değişikliğiyle tekrar okuyoruz.

f) İptâl istemi

MADDE 80. — Yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına veya üyeliğin düşmesine Meclisçe karar verilmesi hallerinde, karar tarihinden başlayarak üç gün içinde, ilgili üye veya Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinden her hangi biri, bu kararın, Anayasa veya İçtüzük hükümlerine aykırılığı iddiasıyla iptâl için Anayasa Mahkemesine başvurabilir. Anayasa Mahkemesi, iptâl istemini on beş gün içinde karara bağlar.

BAŞKAN — Maddeyi yeni şekli ile oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

g) Ödenek ve yolluklar

MADDE 81. — Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin ödenekleri kanunla düzenlenir. Ödenegin aylık tutarı birinci derecedeki Devlet memurunun aylığını, yolluk da ödeneği aşamaz.

BAŞKAN — Rıza Işıtan.

RIZA İŞİTAN — Muhterem arkadaşlar, bu madde Büyük Millet Meclisi üyelerinin ödeneklerine taallük etmektedir. Maddeye göre üyelerin ödeneklerinin aylık tutarı birinci derecedeki Devlet memuru aylığını, yolluk tutarı da en yüksek dereceli Devlet memurunun ödeneğini geçemez. Halbuki son bir kanun kabul ettik. Bununla Devlet memurlarına zam yaptık. Büyük bir feragat hissiyle yüksek Meclisinin bu zammın Meclis üyelerine teşmil edilmemesini karar altına aldı. Fakat almamış olsaydı bugün birinci derecedeki memurun aylığı demek olan 2 700 lira ki, son ayda 2 700 lira oluyor, demek ki, gelecek devrelerde milletvekili aylıklarının tutarı, 2 700 aylık, 2 700 de ödenek, yekün 5 400 lira olacaktır. Bu memleketin millî gücü bunu kaldırmaya kâfi değildir, arkadaşlar. Bunun için bir önerge takdim ediyorum. Aylıkların, birinci derece memur aylıklarının aynı olmasını ve fakat ödeneğin, bu aylığın yarısını aşmamasını temin etmek istiyorum. Önergem bunu sağlıyor. Kabulünü rica ediyorum.

BAŞKAN — Madde hakkında başka söz isteyen yok, söz komisyonundur, efendim.

Buyurun Turan Güneş.

KOMİSYON SÖZCÜSÜ TURAN GÜNEŞ —

Muhterem arkadaşlarım, Işıtan arkadaşımızın yapmış oldukları hesapta ufak bir hata vardır. Evvelâ artış nispetini tashih etmek lâzımdır. Bugün Kurucu Meclis üyelerinin ellerine geçen paranın miktarı 2 700 liradır. Bunu iki misli almak doğru değildir. Maddeye göre bir Büyük Millet Meclisi âzasının eline bugünkü kanunlara göre 3 500 - 3 700 liradır. Bu âzami had olarak tesbit edilmiştir. (Yanlış sesleri).

Arkadaşlar 2 000 lira aylık, bundan vergiler kesildikten sonra 1 400 ilâ 1 500 lira kalır. Âzami hat olarak 2 000 lira yolluk kabul edildiğinden, yolluğun tevkifatı olmayacağına göre, ikisinin mecmu'3 500 lira eder. Yaptığım hesap bundan ibarettir.

Arkadaşlar bu meseleler üzerinde durmakta fayda vardır. Umumiyetle birçok memleketlerde milletvekillerinin - şimdi Büyük Millet Meclisi Üyesi tâbiri daha yerinde olacak - bunların aylıkları geniş mikyasta münakaşalara sebeb olmuştur. Bu konuda en yetkili şahıslardan Fransız Parlamentosu Sekreteri Blamaut'un beynelmil bilimsel bir toplantıda verdiği raporda da söylediği gibi Türkiye'de dâhil Meclis üyelerinin maaşları zannettiğiniz kadar çok değildir. Birinci derecede bir Devlet memurunun aldığı para gibi, uzun yıllardan beri siyasi hayatta bulunanlar iyi bilirler ki, bir Senato üyesinin eline geçmiş olan paranın onun kendi çocuklarına kendi hayatına tahsis edilmesi mümkün değildir. Binaenaleyh Anayasada ele alınması lâzımgelen husus, komisyonun göz önünde bulundurduğu nokta, milletvekillerinin veya Cumhuriyet Meclisi üyelerinin meşru yollardan gelir elde etmesi, gayrimeşru yollara sapsak suretiyle para temini yoluna gitmemesi içindir. Biz daha ziyade suiistimale meydan vermemek için bunu düşündük. Mühim olan da budur, arkadaşlar.

Bu önümüzde, önemli bir konu olarak durmaktadır. Bütün dünyada, suiistimal veya şahsi bir takım gelirler dışında, başka geliri olmayan milletvekillerinin aylıklarının artırılması düşünülmektedir. Parlamento üyelerinin az para ile şeref ve haysiyetlerini korumaları mümkün değildir. Esasen, kendi gelirleri de olmazsa, az para

ile bir milletvekilinin geçinmesine imkân olmaz, görevini gereği gibi yapması beklenemez.

Öyle olduğu içindir ki, İngiltere'de bile, Parlamento üyelerinin maaşlarının artırılması teklif edilmiş, müsait karşılanmıştır. Şimdi bir parlamento üyesinin masraflarını nazarı itibara alacak olursak âzami haddin çok olduğu kanaatinde değiliz. Bu bakımdan yolluk zammı altında ve giden paraya gelince; vakıa Devlet nakil vasıtalarından istifade mevzuubahistir. Ama bunlar 1 nci derecedeki Devlet memurunun katlandığı zahmetten çok fazla olarak köy, köy, vasıtalar tutmak suretiyle dolaşmak mecburiyetindedirler. Verdikleri miktar aldıkları yolluğun çok üstüne çıkmaktadır. Milletvekili olan arkadaşlarımız bunları bilirler. Vazifesi icabı olarak ciplere biner, vatanla temas etmek mecburiyetindedirler. Onun için aslında milletvekilinin; parlamento üyesinin teşriî hayatın dışında başka taraflara kaymasını korumak gerekir. Bunun için, vazifelerin iyi görünmesi için yeter miktarın kendilerine verilmesi şarttır. Bu bakımdan maddenin böylece kabulünü rica ediyoruz.

BAŞKAN — Hızır Cengiz.

HIZIR CENGİZ — Muhterem arkadaşlar, müzakeresini yaptığımız 81 nci maddede ödeneğin aylık tutarı birinci derecedeki Devlet memurunun aylığı ile mukayese edilmektedir. Devlet memurunun aylığı brüt 2 000 lira idi. Son defa % 35 zam gördü. Bugün 2 700 lira oldu. Bu 2 700 lira kanuni tevkifattan sonra milletvekiline verilecek demektir. Yolluk da ödenek kadar verileceğine göre (Bundan ancak damga Resmi kesilecektir.) bu sayın sözcünün dediği gibi 3 000 rakamının içinde değildir. 4 000 i geçecektir.

Arkadaşlarım, falan eenebi memlekette mebus çok para almış bilmem ne olurmuş. Biz bunları kendimiz için esas alamayız. Bizim mebuslarımızın alacağı paranın tutarı, Türk cemiyetinin millî gelirinin, varlığının üstünde olmaz. Milletvekiline ne kadar çok para verilirse, o zaman, o milletvekilleri, liderlerinin esiri olurlar. 10 senelik tatbikatta bu maaş meselesinin büyük rol oynadığı âşikârdır.

Bu itibarla bendeniz, 81 nci madde için bir teklif sunacağım. Ödeneğin aylık tutarı, birinci derecedeki Devlet Memurları aylıklarını aşamaz ve yolluğu da ödeneğin yarısını geçemez.

İki satırlık bir önerge veriyorum. Lütfen kabul etmenizi istirham ediyorum. (Alkışlar)

BAŞKAN — Kemal Türkoğlu,

KEMAL TÜRKÖĞLU — Arkadaşlar; Meclis, ne patronlar yeridir, ne de zenginler yeridir ve ne de bir geçim vasıtasıdır. Görülen bir hizmetin karşılığı olarak milletvekillerine verilen bir ücrettir. Maddede ödeneğin birinci derecede Devlet memurlarının aldığı miktar kadar alınacağını tesbit edilmiş olması doğrudur. Ancak yolluk ödeneğin bir misli olarak kabulü fazladır. Bugün en yüksek Devlet memuru 2 700 lira almaktadır, bundan 900 lira vergi kesildikten sonra 1 800 lira kalıyor. Bu durumda milletvekillerine verilen 1 800 aylık ve 2 700 lira yolluk üzere yıllık 54 bin lira para arkadaşlar. Yolluk vergisiz olduğu için 2 700 lira olacaktır. Bunu 12 ile çarptığımızda 32 bin 400 lira eder. Bir milletvekilinin, vatandaşlar arasında çok gezmesi ve sair sebeplerle diğer Devlet memurlarına nazaran fuzuli masraflarının bulunduğunu kabul ediyoruz. Fakat senede 32 400 lira yolluk almasını da hakikaten çok bulmaktayız. Bu itibarla ödenek kısmı aynen kalmak, ancak yolluk kısmı ödenek kısmının yarısını aşmamak şartıyla kabulünü ihtiva eden bir önerge takdim ediyorum. Kabulünü istirham ederim.

BAŞKAN — Reşat Tardu.

REŞAT TARDU — Muhterem arkadaşlarım, benden önce konuşan arkadaşlarımız bu mevzu üzerinde söylenecek belli başlı noktaları belirttiler. Yüksek Meclisiniz bu ödenekler meselesinde en güzel örneği, iyi misali vermiş bulunmaktasınız.

Arkadaşlar, şunu belirtiyim ki, bugün komisyonun teklif ettiği ödeneklerin âzami haddi geçen devredeki milletvekillerine verilen ödenekleri çok miktarda aşmaktadır. Arkadaşlarımızın da söylediği gibi, aylıklar 2 700 lira, yolluklar da 2 700 liradır. Bu ödeneğin hesabını biraz önce, maliyeciler arkadaşlar, vergi indirimi ve sairesini hesabettiler. Neticede, aylık ödeneğin 4 500 lirayı bulduğunu söylediler.

Her şeyden önce şunu arz etmek isterim ki, elbette bu ödeneklerden biz faydalanmıyacağız. Yalnız, gelecek iktidarlar diyecekler ki, bu ödeneği Kurucu Meclis münasip görmüştür. Eğer bir vebal varsa, onların üzerinedir,

Muhterem arkadaşlar, İstanbul tasarısının 82 nci maddesinde şöyledir; «Üyelerin ödenekleri, en yüksek dereceli Devlet memurunun aldığı maaşı; yolluklar da, bir yıllık ödenekleri tutarının yüzde kırkını aşamaz.» Bunun normal şekli; 1 nci derecede memur maaşlarını aşmaması ve yollukların da nihayet % 50 yi teşavüz etmemesidir.

Bu hususta riyasete bir takrir takdim ettim, yüksek tasviplerinizi rica ediyorum.

Komisyounun ileri sürdüğü mucip sebepleri burada sayıp, döküp, cerhetmeye uzunboylu çalışmıyacağım. Çünkü, mebus olan insanın müreffeh olması kadar, yaşadığı içtimai cemiyetin ortalama seviyesine uyması, o cemiyete kulak vermesi de aynı derecede elzem bir keyfiyettir. (Alkışlar)

BAŞKAN — Şahap Kitapçı.

ŞAHAP KİTAPÇI — Çok muhterem arkadaşlarım, her zaman polemige çok imkân veren, birçok mansetlerin gazetelerde yer almasına sebebiyet veren bir mevzuu konuşuyoruz. Yalnız, biz, mebus ödeneklerine ait bir kanunu müzakere etmiyoruz. Prensipler vaz'eden ve en son hudutları tâyin eden bir Anayasa tasarısını müzakere ediyoruz. Son 10 sene içinde mebus yolluklarının nasıl şu veya bu şekilde artırıldığını gördük. Ama en son had 1 nci derecedeki memur maaşı olması esasını kabul etti. Şimdi getirilen maddede aynı esas var. Bizden sonra 3 - 5 ay sonra gelecek milletvekillerine verilecek para miktarını tesbit ve tâyin ediyormuşuz gibi bunun fazlalığı, azlığı üzerinde münakaşa ediyoruz. Hayır arkadaşlar. Gelecek Meclislerin yolluk, ödenek ve tahsisatlarının miktarı müstakbel bir kanunla tâyin edilecektir. Kurucu Meclis bunu tâyin etmiyecektir. Gelecek Meclis o günün icaplarına göre, belki arkadaşların istediklerinden daha aşağı bir miktarda, az veya çok düşünebilirler. Bizim burada yaptığımız gelecek Meclislerin, iktidarların şu dereceden yukarı gitmemesini temin için bir hudut çizmektir. Bu bakımdan arkadaşların endişelerine lüzum yoktur. Bir yekûn ifade etmiye çalışan arkadaşlar mebuslukla alakası olmıyan arkadaşlardır. Bugün birçok memur arkadaşlarımızın yaptıkları ve yapmaya mecbur oldukları masraflar yanında, mebus kalkar kalkmaz Meclise gelinceye kadar yapacağı masraf birhayli çok olacağı için diğerini tutmıyacaktır.

Birçok sahalardan maddeler alıyoruz, bunun üzerinde işlemeye çalışıyoruz. Anayasa yapıyoruz, 10, 20, 40 sene sonra gelecek olan meclisleri takyidedici şartları, derin düşünme çerçevesi içinde tâyin etmek zorunda olan bir Meclis olduğumuzu ve Anayasa prensibini vaz'ettiğimizi unutarak mütalâa beyan ediyoruz.

Bu itibarla en son hudutları kaleme almış olan bu madde yerindedir. Şu veya bu şekilde birtakım meblâğlara ulaşarak, madde madde üzerinde durmak mümkün değildir. Eğer bu yolda bir müzakere açılacak ise ve burada mütalâa dermeyan etmeye kalkışılırsa, bu yolda bazı arkadaşlarımızın söylediklerinin tamamen aksi kanaatini söyleyecek kadar kuvvetliyiz.

Yarımın meclisleri, diğer arkadaşlarımızın konuşmalarından belki de daha az bir meblâğı dahi tâyin edecektir. Bu itibarla endişeye mahal yoktur.

Aldığımız prensip kararı doğru mudur, değil midir, noktası üzerine fikirlerimizi teksif etmemiz lâzımdır.

Bu itibarla maddenin olduğu gibi kabulünün uygun olacağı kanaatindeyim. (Alkışlar)

BAŞKAN — Rauf İnan.

RAUF İNAN — Sayın arkadaşlarım, Anayasa Komisyonunun birçok maddelerdeki derin görüşlülüğü karşısında bu maddedeki gelişgüzeleğe hayretimi ifade etmeden konuşamıyacağım.

Geçmiş senelerde her milletvekili maaşı arttıkça halk üzerinde yarattığı menfi tesirleri hatırlatmak isterim. Halkın menfaatini sebebolan ve birçok insanın, Yassıada'da şereflerine satılmış olarak bulunmasının sebebi bununla başlar. (Gürültüler)

«Yiyin efendiler, yiyin. Bu hân iştiha sizin.» diyen şair buna hitabetmiştir. (Gürültüler, «Yiyenlere söyle» sesleri)

Bay Kaludi, lütfen müdahale etme. Ben, 28 milyonu temsilen, konuşuyorum. Bana «sus» diyemezsin.

Arkadaşlar, burası adalet yeri olmalıdır. Mebus maaşı arttıkça belediye reislerinin ve sairenin maaşları da beraber arttı. Biz bir hudut tâyin etmek mecburiyetindeyiz. Bu memleket henüz kendisinin ihtiyacı olan günlük ücretini alamıyan insanlarla dopdoludur. Bu itibarla yüksek duygularınızla âzami ölçü olarak bu de-

ğil, çok mütevazı bir ölçünün tayin edilmesi lâzımgeldiği kanaatine inanarak verilmiş olan önergelere müspet oy vermenizi rica ve istirham ederim.

BAŞKAN — Mehmet Özbay.

MEHMET ÖZBAY — Aziz arkadaşlarım, esefle kaydetmek isterim ki, eski devrin alışkanlığının bir eseri olarak buradan, bu kürsüden halk hislerine hitabeden politikayı hâlâ benimseyenler var.

Aziz arkadaşlarım, memleket gerçeklerini göz önüne alarak meseleyi mütalâa etmek lâzımdır. Milletvekili adedi şu kadar, bu kadar, böyle düşündük, şöyle düşündük. Milletvekilleri maşasını konuşurken böyle düşündük.

Aziz arkadaşım, milletvekilinin fonksiyonunu düşünmeli. Fransa'da milletvekilinden ne bekleniyor, bunu ben bilemem. Amerika'da ne beklerler, bunu bilemem. Ama benim memleketimde kendi Meclisim ve milletvekilinden ne bekleniyor, ne bekliyoruz bunu bilirim. İşte bu zaviyeden düşünecek olursak, zannedersen hakikatı daha kolay buluruz. Aziz arkadaşlarım, bu millet kendi milletvekilinden ne bekliyor? Kendi Meclisinden ne bekliyor? Bu ölçü ile hareket edersek arkadaşlarımız, kusura bakmasınlar, biraz insafsız düşündüklerini ve iddia ettikleri gibi komisyonun sathı değil, maalesef kendi düşündüklerinin sathiliğini anlarlar.

Aziz arkadaşlarım, bu millet, milletvekilinden, şu Mecliste teşriî vazife yaparken, memleketin en ugra köşelerinin derdini, basında aksetmiyen derdini şu kürsünün önüne getirip yığmak ve burada tasnif etmek ve dertlere teker teker deva bulmak istiyor. Bizim memleketimizde basın maalesef birkaç vilâyetimizin ve onun hinderlândının havasını ancak aksettiriyor. Halbuki memleketin büyük köşelerini derdini ancak milletvekilleri kanalıyla Meclise ve dolayısıyla efkârı umumiyeye arz edilmesi mümkündür. Bu bakımdan millet, köylü, her tatil devresinde milletvekilini köyünde, karşısında görmek istiyor. Fransa'da bu ihtiyaç yoktur. Fransa'da basın köyün, kent'in derdini, ihtiyacını, aksettirebilir. Bizde basın imkânsızlıklar dolayısıyla bunu yapamaz. Bu vazifeyi de milletvekili yapacaktır. Bir memurun masrafı ile milletvekilininki kıyaslanırken

arada dağlar kadar fark olduğunu unutmamak lâzımdır. Meselâ bir vali 150 lira maaşı ise 2 bin küsur lira alır. Bunun dışında ödenek alır. Arabası vardır. Kira vermez. Kazaları gezerken ayrıca hareirah alır. Masraf?.. Masraf hemen hemen mebusa nazaran üçte bir veya yarı nispetindedir. Bu hususları arkadaşların insafli olarak, memleketin gerçeklerine uygun olarak düşünüp; bu memleketin gerçeklerini bilmeden, ölçmeden komisyon sathı konuşuyor şeklinde konuşmak doğru değildir.

Bahusus Kurucu Meclisin teşkiline dair olan 157 sayılı Kanuna göre bizim alacağımız kararların bize şümulü yoktur. Bu bakımdan korkusuzca konuşalım, müzakere edelim. Pısrık olmamıza mahal yoktur. Mâruzatım bundan ibarettir, teşekkür ederim. (Alkışlar)

BAŞKAN — Şefik İnan.

ŞEFİK İNAN — Muhterem arkadaşlarım, memleketimizde gerek Devlet sektöründe, gerek hususi sektörde ücret mevzuu üzerinde merak saikasıyla veya etüd merakıyla uzun zamandan beri eğilmiş bir arkadaşımız olarak konuşuyorum.

Burada bahis mevzuu olan milletvekillerinin alacakları ücretin prensibini tesbit etmekten ibarettir. Ne diyor kanun; sayın değerli komisyonumuzun hazırladığı kanun tasarısında deniyor ki, milletvekilinin alacağı ödenek, birinci derecede Devlet memurunun alacağı ödeneği geçemez diyor. Yani milletvekillerinin ücret zaviyesinden olan vaziyetlerini memurun kaderi ile birleştiriyor. Bundan önceki yıllarda bu mevzuu uzun münakaşalara yol açmasının başlıca sebebi milletvekillerinin kendi ödeneklerini kendilerinin günün ihtiyaçlarına göre, tayin edip memurun ücret erbabının kaderi ile hiç meşgul olmamaları idi. Memurun ve ücretlinin durumunu unutup sadece kendi durumlarını tashih edip, ondan sonra etrafı o şekilde görmek itiyadına kapılmaları idi. Gürültülerin başlıca sebebi bu idi. Şimdi ne olacak? Birinci derece memurun kaderi ne ise o olacaktır. Onun eline geçecek parayı alacaktır. Bu yetiyor ise, memurun aldığı kâfi ise milletvekilinin aldığı da kâfi olacaktır. Memurun aldığı kâfi değil ise, milletvekilinin de aldığı kâfi gelmiyecektir. Buna ilâveten verilecek yolluk meselesi. Yolluk bir masrafın karşılığı olarak alınmaktadır. Yolluk bir masra-

fın karşılığı olduğundan dolayı vergiye tâbi değildir. Devlet memuru vazife icabı seyahate çıkar tesbit edilen miktar üzerinden yevmiye alır. Realite şudur ki, bu yevmiyeler kâfi gelmemektedir.

Şimdi verilmiş olan önergeler bu madde nin birinci şikkına taallük etmiyor. Yani milletvekilinin alacağı ödenek 1 nci derecede memur maaşını geçmeyecektir. Bunda bir ihtilâf yok. İhtilâf, yolluk meselesinde. Ve bunda da fazlalık eksiklik münakaşaları yapıyor. Mesele bu değil, zaten madde, bir prensip, bir âzami had tâyin ediyor. Esasen yolluk, özel kanunla tesbit edilecek. Bundan sonra gelecek meclisler günün ihtiyaçlarına göre diyecekler ki, maaşın yüzde şu kadarı yolluk olarak verilir. % 40 olacaktır., % 60 olacaktır, % 30 olacaktır. Bunları gelecek meclisler tesbit edecektir. Biz, burada prensibi koyuyoruz, âzami haddi tesbit ediyoruz, bu miktarı aşamaz, diyoruz. Bizim şu kadar olacak, diye tesbit etmeye hakkımız olmadığı kanaatindeyim. Gelecek meclisler, o günün şartlarına göre, tesbit ederler. Mâruzatım bundan ibarettir.

BAŞKAN — Madde hakkında yeterlik önergesi verilmiştir. Komisyon söz istiyor mu?

ANAYASA KOMİSYONU SÖZCÜSÜ TURAN GÜNEŞ — Hayır, söyleyecek bir şeyimiz yok.

BAŞKAN — Yeterlik önergesini okutuyorum.

Yüksek Riyasete

81 nci madde üzerinde yeteri kadar Umumi Heyet tenvir edilmiştir. Yeterlik önergesinin oya sunulmasını arz ve teklif ederim.

Selâmi Savaş

BAŞKAN — Önerge hakkında konuşmak isteyen var mı? Buyurun, Cengiz Hızır.

HIZIR CENGİZ — Muhterem arkadaşlarım; Anayasa tasarısının maddeleri müzakere edilirken; bâzı maddelere geldiğimiz zaman bunlar üzerinde durmamız gerekir. Çünkü, bunların memleket şümül mahiyet ve mânası vardır, bunun üzerinde duralım, diyoruz. Bâzı maddelerin de, bilmiyorum, sükûtle geçiştirilmesi hayra yoruluyor. Bendenize göre bu maddenin de ehemmiyeti diğerlerinden daha az değildir. Bu madde, maddeye dayanan bir madde-

dir. Binaenaleyh, şimdi verdiğimiz bu önergelere dayanarak yaptığımız konuşmaların hilâfına bâzı konuşmalar oldu. Buna bâzı istikametler verildi. Bu mevzuda fikirlerimizi söylemeye imkân verilmesi için yeterlik önergesinin kabul edilmemesini bilhassa Yüksek Heyetinizden saygı ile istirham ediyorum.

BAŞKAN — Önergeyi yüksek oyunuzla sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Önerge kabul edilmiştir.

-Madde hakkında verilmiş olan önergeleri okuyoruz :

Yüksek Başkanlığa

81 nci maddenin ikinci fıkrasının kaldırılmasını arz ve teklif ederiz.

Kasım Gülek

Cevdet Geboloğlu

Yüksek Başkanlığa

B. M. Meclisi üyeleri yolluklarının 7204 sayılı Kanundaki miktara uygun olarak ödeneğin yüzde 60 tan fazla olmayacak şekilde kabulünü arz ve teklif ederim.

Necip Bilge

Yüksek Başkanlığa

81 nci maddenin yolluğa taallük eden son kısmının (yolluk da ödeneğin yarısını aşamaz) olarak tadilini arz ve teklif ederim.

Üye

Hızır Cengiz

Temsilciler Meclisi Yüksek Başkanlığa

81 nci maddenin son cümlesinin aşağıdaki şekilde değiştirilmesini arz ve teklif ederiz :

Ödeneğin aylık tutarı birinci derecedeki Devlet memuru aylığını, yolluk da ödeneğin yarısını aşamaz.

Münir Aktepe

Reşat Tardu

Lütfi Ergin

M. Rauf İnan

Fehim Fırat

Halil Akyavaş

Ahmet Atılğan

İlhan Özdil

Zihni Erençin

Okunamadı

Suphi Doğukan

Mahir Pamukcu

Yüksek Başkanlığa

81 nci maddenin (Yolluk ve ödeneği aşamaz) yerine (Yolluk da ödeneğin yarısını aşamaz) denmesini arz ve teklif ederiz.

Kemal Türkoğlu

Feyyaz Köksal

Yüksek Başkanlığa

81 nei maddenin son cümlesinin aşağıda yazılı olduğu şekilde değiştirilmesini arz ve teklif ederim :

Rıza Işıtan

Teklif : (Ödeneğin aylık tutarı 1 nei derecedeki Devlet memurunun aylığını, yolluk da ödeneğin yarısını aşamaz)

Yüksek Başkanlığa

81 nei maddenin 2 nei cümlesindeki, «yolluk da ödeneği aşamaz» ibaresinin, «yolluk da ödeneğin yarısını aşamaz» şeklinde değiştirilmesini arz ve teklif ederim.

Ferruh Güven

Sayın Başkanlığa

Temsilciler Meclisi, memur maaşlarına zam yaparken, kendi maaşlarına zam yapmamak suretiyle büyük bir feragat göstermiştir.

Diğer meclislerin de koyduğunuz geleneğe uyacaklarını umuyorum. Fakat her ihtimale karşı, Amerika'da olduğu gibi, Meclisin maaşlara yapacağı zammın en çok gelecek devreye mahsus olması temenniye lâyıktır. Maddenin nihayetine şu cümlenin eklenmesini arz ve teklif ederim.

F. Belen

Meclis üyelerinin maaşlarına yapılacak zamlardan, ancak sürenin bitiminden sonra faydalanılır.

BASKAN — 2 nei fıkranın kaldırılması hakkındaki takriri tekrar okutuyorum.

(Kasım Gülek ve Cevdet Geboloğlu'nun takriri tekrar okundu.)

BASKAN — Komisyon iltihak ediyor mu?

KOMİSYON SÖZCÜSÜ TURAN GÜNEŞ — İltihak etmiyoruz.

BASKAN — Komisyon iltihak etmiyor. Önergeyi oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmemiştir.

Bundan sonra yollukların tahdidi hakkındaki önergelere geliverim. Altı tane önerge aynı mahiyettedir. Bir tanesini okutarak oylarınıza arz edeceğim.

(Necip Bilge'nin önergesi tekrar okundu.)

BASKAN — Komisyon iştirak ediyor mu?

KOMİSYON SÖZCÜSÜ TURAN GÜNEŞ — İştirak etmiyoruz.

BASKAN — Önergeyi oyunuza arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Önerge kabul edilmemiştir.

(Hızır Cengiz'in önergesi tekrar okundu.)

BASKAN — Aynı mahiyette beş adet önerge verilmiştir. Komisyon bunlara iltihak ediyor mu?

KOMİSYON SÖZCÜSÜ TURAN GÜNEŞ — Etmiyoruz, efendim.

BASKAN — Önergelerin dikkate alınmasını oyunuza sunuyorum. Kabul edenler.. Etmeyenler.. Kabul edilmemiştir efendim.

(Fahri Belen'in önergesi tekrar okundu.)

BASKAN — Komisyon iltihak ediyor mu? KOMİSYON SÖZCÜSÜ TURAN GÜNEŞ

— Hayır efendim.

BASKAN — Önergenin dikkate alınmasını kabul edenler... Etmeyenler... Anlaşılmadı efendim. Lütfen bir daha açıkça işaret buyurmanızı rica edeceğiz. Önergenin dikkate alınmasını kabul edenler lütfen işaret buyursunlar... Kabul etmeyenler... Önerge kabul edilmemiştir efendim.

Maddenin açık oya konulması hakkında verilmiş önerge vardır, okuyoruz.

Yüksek Başkanlığa

81 nei maddenin açık oya sunulmasını rica ederiz.

Ömer Sami Coşar Âdil Vardarlı Necip San Mehmet Şengün İsmail Ulutaş Halim Önalp Etem Boransü Ahmet Bilgin M. İhsan Kızıloğlu Feyyaz Köksal Alp Kuran Dr. Kemal Türkoğlu Sırrı Atalay (Okunamadı) (Okunamadı)

BASKAN — Efendim, maddeyi açık oyunuza sunuyorum.

(Ad cetveline göre oylamaya geçildi.)

BASKAN — Oyunu kullanmayan arkadaş var mı?... Oy verme muamelesi bitmiştir efendim.

Tasnif neticesi alınmaya kadar diğer maddelerin müzakeresine devam edeceğiz.

II. T. B. M. M. nin faaliyetiyle ilgili hükümler.

a) Toplantı ve tatil.

MADDE 82. — Türkiye Büyük Millet Meclisi, her yıl Kasım ayının ilk günü kendiliğinden toplanır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi yılda en çok beş ay tatil yapabilir. Meclisler aynı zamanda tatile girerler.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, ara verme veya tatil sırasında, doğrudan doğruya veya

Bakanlar Kurulunun istemi üzerine, Cumhurbaşkanınca toplantıya çağrılır. Meclis Başkanları da kendi Meclislerini doğrudan doğruya veya üyelerinin beşte birinin istemi üzerine toplantıya çağırırlar.

Meclislerden biri toplantıya çağrılınca, diğeri kendiliğinden toplanır.

Ara verme veya tatil sırasında toplantıya çağrılan Meclisler, önce bu toplantıyı gerektiren konu üzerinde görüşme yaparlar.

BAŞKAN — Cemil Sait Barlas.

CEMİL SAİT BARLAS — Efendim, bu Anayasa ile Türkiye'de Devlet İdaresinde bir sistem değişikliği oluyor. Kuvvetler birliğinden kuvvetler ayrılığına gidiyoruz. Böyle olunca Meclisin İera yetkisi Hükümete geçiyor. Meclisin yalnız teşrii yetkisi ve murakabe yetkisi kalıyor. Onun için bence 82 nci maddede âzami tatil müddeti değil asgari toplantı müddeti tayin edilsin. Bu teklifimiz pek sempatik değil, ama Meclis toplansın, gece gündüz çalışalım, deriz. Fakat tevhidî kuvva devresinde dahi, Meclislerin, «Gündemde görüşülecek madde olmadığı için» toplanıp dağılması çok olmuştur. Ben diyorum ki, 82 nci maddenin şu şekilde olması lâzım: Türkiye Büyük Millet Meclisi yılda en az beş ay toplanır. Yani en çok beş ay tâtîl yapar yerine en az beş ay toplanır. Lüzum ve zaruret olduğu takdirde, karar verilirse bu toplantı devresi uzatılabilir. Komisyon bilmem ne fikirdedir?

Burada tevhidî kuvvadan parlamenter sisteme gidişimizde kuvvetler ayrılığı vardır. Eskiden Meclis 6 ay toplanır, fakat sabahleyin toplanır, biraz sonra dağılırdı.

Avrupa memleketlerinde olduğu gibi, Meclisin toplantı müddetini tesbit edelim ve lüzumu halinde bu toplantı müddetini uzatırsak daha iyi olur. Bu hususta bir takrir veriyorum.

BAŞKAN — Komisyon

KOMİSYON SÖZCÜSÜ TURAN GÜNEŞ — Muhterem arkadaşlarım; Anayasa tasarısı tevhidî kuvva, tefriki kuvva gibi nazariyelere istinad etmiyor. Ashında Büyük Millet Meclisinin murakabe yetkileri eskisi gibi devam etmektedir. İera ile münasebetleri yine böylece tanzim edilmiş bulunmaktadır. Eskiden de İera Meclise bırakılmış değildi. Binaenaleyh, bir kaymakamın tâyini Meclise bırakılıyordu. Âzami tatil müddetinin tesbitine şunun için zaruret vardır. Evvelâ, müs-

temirren münakidolan ve yine âzami tatil miktarı gösterilmiş bulunan Türkiye Büyük Millet Meclisi dünyada en az çalışan parlâmentolardan birisi idi. Ve birçok büyük kanunlar seneler senesi Meclis komisyonlarında kalmış hattâ bir devrede sevk edilmiş ve o devrede müzakere edilmeyen birçok kanun tasarıları kadük olmuş, ertesi devre tekrar sevk edilmiş ve böylece 8 sene sürmüş gitmiştir. Şimdi iki meclisli bir parlâmento kuruyoruz. İki Meclis bizzarur kanunların müzakeresini uzatmaktadır. Birçok ehemmiyetli kanunların, meclisler arasında dolaşa dolaşa bir nişyan perdesine bürünmek ihtimali de vardır. Binaenaleyh kanunların zamanında çıkarılması bakımından ve her gün siyasi hesap vermek mecburiyetinde olan Hükümetin murakabesinin fiilen yapılabilmesi için bunu düşündük.

Diğer taraftan İngiltere'de hemen hemen Avam Kamarası müstemirren toplantı yapar hale gelmiştir.

İera ile teşrii organ arasındaki münasebetlerde siyasi bakımdan fark olmadığı ve sadece hukuki bakımdan fark olduğu için maddenin böylece kabulünde fayda mülâhaza ediyoruz efendim.

BAŞKAN — Cemil Sait Barlas.

CEMİL SAİT BARLAS — Efendim, komisyonun kabul etmeyeceğini zaten merdivenlerden inerken kendilerine söyledim. Sonra bu kürsüden ağâh oldum. İngiltere'de parlâmento müstemirren toplanır hale gelmiş. Böyle bir şey olduğunu İngiltere mebusları, Türk gazetelerinin vereceği bu haber, İngilizce'ye çevrilirse oradan öğrenecektir. Böyle bir şey yoktur.

Kanunların eskiden kadük olması komisyonlara seçilen arkadaşların devamsızlığındandır. Yoksa Meclisin müstemirren çalışmasından değil'dir. Ben hem bakanlık, hem komisyon âzalığı ve hem de komisyon başkanlığı yaptım. İmza toplamak için üyelerin peşinden koşardık. Meclisin 5 ay, 6 ay toplanmasıyla bunun bir alâkası yoktur. Asıl mesele şu : Arkadaşlar, iki Meclisli bir parlâmento sistemine gidiyoruz, diyorlar. Gerekçelerinde ve yazılarında da vardır. Yumuşak kuvvetler ayrılığı... Böyle olunca gerekirdi ki, bir defa insafa gelip desinler ki, bu arkadaşın düşüncelerinde şemmei hakikat vardır. İllâ, Nuh deyip Peygamber dememek doğru değildir. Meclisin asgari çalışma müddetini

kaale alalım. Lüzumunu halinde toplansın. Bu da tıpkı referandum gibi zabıtlara geçsin. Hâdisse beni haklı çıkaracaktır.

BAŞKAN — Türkiye Cumhuriyeti Anayasa tasarısının 81 nci maddesi üzerindeki açık oy neticesini arz ediyorum.

Oya iştirak edenler, 178; Kabul 95, red 73, çekinse 10. Bu neticeye göre, madde kabul edilmiş oluyor.

82 nci madde hakkında başka söz isteyen yok. Verilmiş önermeleri okuyoruz.

Yüksek Başkanlığa

82 nci maddenin ikinci fıkrasının aşağıdaki şekilde değiştirilmesini teklif ederim.

Cemil Sait Barlas

«Türkiye Büyük Millet Meclisi yılda en az beş ay toplanır. İki Meclisin müşterek oturumunda verilecek kararlar bu müddet azatılabilir.»

Yüksek Başkanlığa

82 nci maddenin ikinci fıkrasının aşağıdaki şekilde tadilini arz ve teklif ederim.

Türkiye Büyük Millet Meclisi yılda en çok 4 ay tatil yapabilir. Meclisler aynı zamanda girerler.

Üye

Hızır Cengiz

BAŞKAN — Takrirleri okuyup oyunuzla sunacağım.

(Cemil Sait Barlas'ın önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Önergeye komisyon iştirak ediyor mu?

KOMİSYON SÖZCÜSÜ TURAN GÜNEŞ — Hayır efendim.

BAŞKAN — Komisyon iltihak etmiyor. Önergeyi kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir, efendim.

Diğer takriri okuyoruz.

(Cengiz Hızır'ın takriri tekrar okundu.)

BAŞKAN — Takriri oyunuzla sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Reddedilmiştir, efendim.

82 nci maddeyi olduğu gibi oyunuzla sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

b) Başkanlık Divanı

MADDE 83. — Meclislerin Başkanlık Divanları, o Meclisteki siyasi grupların kuvvetleri ölçüsünde Divana katılmalarını sağlayacak şekilde kurulur.

Millet Meclisi ve Cumhuriyet Meclisi Başkanları, kendi Meclislerince üye tam sayısının üçte iki çoğunluğu ve gizli oy ile ikişer yıl için seçilirler; ilk iki oylamada bu çoğunluk sağlanamazsa, salt çoğunlukla yenilir. Meclis Başkanlıkları için Meclisteki siyasi gruplar aday gösteremezler.

Başkanlar ve Başkan Vekilleri, üyesi buldukları siyasi partilerin veya grupların Türkiye Büyük Millet Meclisinin içinde veya dışındaki faaliyetlerine ve görevlerinin yerine getirilmesini gerektiren haller dışında, Meclis tartışmalarına katılamazlar; Başkan oy kullanamaz.

Türkiye Büyük Millet Meclisinin birleşik toplantılarında Başkanlık Divanı, Millet Meclisi Başkanlık Divanıdır.

BAŞKAN — Fahri Belen.

FAHRİ BELEN — Muhterem arkadaşlar, Anayasa tasarısı, Cumhurbaşkanının partisi ile ilgisini kesmesini dikkate almıştır. Bunun Meclis Başkanlarına da teşmilini gönül arzu ederdi. Nitekim İstanbul tasarısı bu keyfiyeti nazarı dikkate aldığı halde komisyon bu kaydı maddeden çıkarmıştır. Bunun ne gibi sebeplere istinadetiğinin izahına ihtiyaç vardır. Zira arkadaşlar, ileri demokrasilerde Meclis Başkanlarının tarafsızlığı dikkate alınmıştır. Bilhassa İngiltere'de Meclis Başkanlığının tarafsız olmasının mesut neticeleri bütün dünyaca teslim edilmektedir. Diğer ileri demokrasilerde böyle bir kayıt yoktur. Hattâ başkanlardan tarafsızlık beklenemez. Şunu da ilâve etmek isterim ki, biz de niçin lüzum vardır?

Muhterem arkadaşlarım, biz tarafgir bir başkanın neler yaptığını ve hattâ dünya ölçüsünde tarafgirlik rekoru kırdığını biliyoruz. Diyebilirsiniz ki, Anayasanın teminatı altındadır. Anayasa Mahkemesi vardır ve birtakım teminatlar vardır.

Ben de sizlerden rica ediyorum. Anayasanın bu teminatını daha ziyade tahkim edelim. Yüksek tasvibinize arz ettiğim önergede Meclis Başkanının partisi ile ilgisini kesmesini teklif ediyorum. Yüksek kabulünüze mazhar olması

nı istirham ederim. Sevgilerimi sunarım, arkadaşlar.

BAŞKAN — Kasım Gülek.

KASIM GÜLEK — Sayın arkadaşlarım; Meclis Başkanının rolü demokraside hakikaten büyüktür. Tarafsız başkan, demokrasinin ana teminatındandır. Başkanın tarafsızlığından, ne Mecliste, ne Meclis dışında şüphe edilmemesi gerekir. 10 yıl, esefle ifade edelim ki, bunun tamamen tersini gördük. Ağzımız yanıktır. Başkan hürmet telkin etmelidir. Yaptığı muamele herkesçe dürüsttür, doğrudur, tarafsızca yapılmıştır ve Mecliste hakkın tahakkuku için meydana gelmiştir, intibamı bırakmalıdır. Bu derece önemli mevki olan Meclis Başkanının bir dönem için seçilmesi yerinde olur, kanaatindedim.

İstanbul tasarısındaki fıkra, bizim komisyon tarafından değiştirilmiştir. Meclis Başkanı, bizim hiyerarşimizde, Devlet Başkanından sonra gelir. Mevki o kadar mühimdir. Devlet Başkanı gibi parti ile ilgisinin kesilmesi hakikaten yerinde olur. Meclis Başkanı, politikanın üstüne çıkan bir şahsiyet olmalıdır.

Bunun en güzel misali İngiltere'dir. İngiltere'de Meclis Başkanı görevini bitirdikten sonra karşısına hiçbir partinin aday çıkarmadığı politikaüstü bir adam mevkiindedir. Seçimde karşısında aday yoktur. Mevki o kadar büyük ve yetkili ki, meselâ sözleri sıraya kor. Sırada mevzuun ehemmiyeti nazarı itibara alınır. En başta söz alanın en sona koyabilir. «Bu mevzu için evvelâ şunun, sonra bunun konuşması lâzım.» diyebilir. Amerika'da da aynı şekilde Meclis Reisinin mutena bir mevki vardır. Bugün orada Millet Meclisinin Reisliğini işgal eden zat, 30 senedir Millet Meclisi Reisi'dir.

Netice olarak arzım: Meclis Reisi bir dönem için seçilmeli ve partisi ile alâkasını Devlet Başkanı gibi o da kesmelidir.

BAŞKAN — Söz komisyonun.

KOMİSYON SÖZCÜSÜ TURAN GÜNEŞ — Muhterem arkadaşlarım, Meclis Başkanlarının tarafsız olması yani taraf tutmaması, tarafsızlık yapmaması hususunda muhterem arkadaşlarımızın söylediklerine tabiatıyla canü gönülden iştirak ediyoruz. Tarafsız Başkanların nasıl çalıştığını Temsilciler Meclisinin kuruluşundan bu yana yakinen ve zevkle müşahade ediyoruz.

Anayasa Komisyonunuzun noktai nazarı şudur ki, Cumhurbaşkanına tanınmış olan yetkileri Meclis Başkanı için tanımak imkânı Türkiye'de mevcut değildir. Bir defa şunu arz ediyim ki, başka memleketlerde partili olmak, partisiz olmak, tarafsız olmak arasında bir fark yapılmamaktadır. Çok methüsenası yapılan İngiltere Avam Kamarası Spikeri partilidir, ama tarafsız bir insandır. Partili insanlar içinde de tarafsız hareket edebilecek insanlar olduğunu kabul etmek gerekir. Acaba şimdi niye bu hüküm kabul ediliyor? Cumhurbaşkanı, siyasi mücadelenin ve faaliyetin dışına çıkarıldı, ve Devletin temsilcisi haline getirildi. Bunun için de kendisinin görevi bittiği zaman Cumhuriyet Senatosunda tabii üyeliği kabul edildi.

Muhterem arkadaşlar, Türkiye'de Başkanlık Divanı denen müessesenin durumu İngiltere'dekine benzemez. Çünkü İngiltere'de aslanan Başkanlık, Spikerdir. Halbuki bizim kurduğumuz sistemde kara Avrupa devletlerinin parlâmentolarında olduğu gibi aslanan Başkanlık Divanıdır. Çünkü, gündemi tesbit eden Başkanlık Divanıdır. Meclis hizmetlerini gören Başkanlık Divanıdır. En nihayet müzakereleri idare eden yine Başkanlık Divanıdır. Bu sebeptendir ki, kürsüde iki tane kâtip üye bulunur. Bunları İngiltere'ye benzetmek mümkün değildir. Kaldı ki, Meclise gelmiş ve Meclis Başkanı olmuş bir insan için tarafsız ve parti ile alâkasını kestigi andan itibaren kendisine özel bâzı hakların tanınması lâzımdır. Meselâ, kendisinin Cumhuriyet Senatosunda tabii üye olması kaidelerini koymak lâzımdır.

FAHRİ BELEN — Niçin olmasın?

KOMİSYON SÖZCÜSÜ TURAN GÜNEŞ (Devamla) — Fahri Belen, niçin olmasın, diyorlar. Onu da arz edeyim.

Cumhuriyet Senatosunda seçilmeden gelen üye adedi alabildiğine artacaktır. İki sene Meclis Başkanlığı yapan doğru Senatoya. Aynı hakla Senato Başkanına da konmak gerekecektir. Artık o da ömrü boyunca Senato üyesi! Bu sıkı milli irade ile bağdaşır görmedik. Bütün partilerin aday göstermesine gelince bu takdirde, Meclis başkanlarının seçilmesi diye bir ameliye ortadan kalkmaktadır. Yâni seçmenlerin huzuruna bir formaliteyi tamamlamak için çıkarılmaktadır. Bu bir seçim değildir. İngiltere-

de bir usul var. Spikerin aday olduğu yerde diğer partiler aday göstermez. Oradaki seçim sistemi çok özel bir sistemdir. Türkiye’de tatbik edilemez.

Amerika’da Senatoya Cumhurbaşkanlığı Muavini Başkanlık eder. Kendisi bir partinin adamıdır. Ve Senatonun da Başkanıdır. Biz bütün siyasi parti gruplarının Başkanlık Divanına iştirak etmeleri sayesinde tarafsızlığın temin edileceğini düşündük. Meclis Başkanlığı seçimi için de bazı özel hükümler getirdik.

4 senede bir yapılmaması hususuna gelince: Şu sebep vardır. Tarafsızlığı, tarafgirliği bir tarafa, bir de bu işin hakkından gelebilme meselesi vardır. Binaenaleyh, iki sene tecrübe edilmesi ve faydalı ise, tekrar seçilmemesi için bir hüküm de olmadığına göre, iyi bir başkanlık imtihanı vermiş olan bir başkan şüphesiz tekrar seçilecektir.

Bir hususa temas edeyim.

Son fıkrada görmüş olacağımız vehile Başkanlık Divanı Millet Meclisinin Başkanlık Divanıdır. Bunun sebebi, Cumhuriyet Senatosu Başkanının, Cumhurbaşkanı izinli olduğu hallerde ona vekâlet etmesidir. Bu bakımdan, Meclis Başkanlığını da yapması karışıklığa vesile verir ve organlar karşısında tarafsızlıkla bağdaşmaz diye düşündük.

BASKAN — Feridun Ergin.

FERİDUN ERGİN — Arkadaşlarım, komisyondan bir noktanın aydınlatılmasını rica etmek istiyorum. Meclis Başkanlarının tarafsız olmaları lâzım geleceği tabiidir. Geçirilen tecrübelerin ışığı altında, bu hususun Anayasa teminatı altına alınması anlaşılır bir keyfiyettir. Fakat Riyaset Divanında bütün partilerin temsil edilmesi ve ekseriyet partisinin Başkanlık Divanını münhasıran kendi üyeleri arasında seçmek temayülüne karşı teminatın Anayasada mı yoksa İctüzükte mi yer alması doğru olacağı münakaşa edilir bir noktadır. Bana öyle geliyor ki, benim anladığıma göre, parlamento tekniğinde bir oylamanın nasıl yapılması icabettiği, reylerin nasıl sağlanacağı ve neticenin nasıl tesbit edileceği, İctüzükte yer alması icabeden hükümlerdir. Normal olarak bir Meclisin İctüzüğünde, yani kendi çalışmalarını tanzim eden mevzuatta yer alması tabii görülen böyle hükümler Anayasa maddesine koymaya komisyon niçin bir zaruret hissetmiştir? Böyle bir hükmün Anayasaya alınmasına zaruret his-

settiren nedir? Bu hususta komisyonun izahat vermesini rica ederim. (Alkışlar)

BAŞKAN — Başka söz istiyen?.. Yok. Söz Komisyonun.

KOMİSYON SÖZCÜSÜ TURAN GÜNEŞ —

Muhterem arkadaşlarım, Feridun Ergin arkadaşımızın sözlerinde umumi olarak bir hakikat payı vardır. Bu madde mufassal olarak sevk edildi. İctüzüklerde bulunacak birçok hükümler buraya konulmuştur. Yalnız, çok muhterem arkadaşlarımız da iyi bilirler ki, Türkiye tatbikat bakımından yakın mâzide kötü örneklerle doludur. Meclis Başkanlık Divanının tarafsızlığı konusunda, arkadaşlarımız çok veciz bir surette konuştular ve misaller verdiler. Komisyon da aynı hislerle dolu olarak bu maddeyi tedvin etmiş, sevk etmiştir.

Türkiye’de siyasi partiler arasında ittifak halinde bulunan hususlardan bir tanesi vardır: O da Başkanlık Divanının tarafsız hareket etmesini sağlamaktır. Onun için arkadaşlarımız, bu madde üzerinde hassasiyetle duruyorlar.

Arkadaşlar, Türkiye’de henüz yerleşmiş bir İctüzük ananesi mevcut değildir. İctüzükler, kolaylıkla değiştirilebilir bir hal almıştır. Geçen iktidar, zaman zaman İctüzüğün üzerinde değişiklik yapmıştır. Başkanlık divanları tarafsız hareket etmemişlerdir. Binaenaleyh, tarafsızlığı sağlayacak hükümlerin Anayasaya girmesi lâzım gelmektedir. Türkiye Parlamentosunda bulunan siyasi partilerin iyi çalışabilmeleri için bu şarttır.

İctüzüklere istikamet vermesi bakımından da, bunların Anayasaya konulmasında mutlak bir zaruret gördük. Şimdiye kadar bütün siyasi partilerin iştirak ettiği bir Başkanlık Divanı bizde yoktur. İlk defa böyle bir Başkanlık Divanını bu Anayasa ile getirmekteyiz. Bu suretle bu değişikliği Anayasaya koymak suretiyle gelecek parlâmentolara ışık tutmayı lüzumlu gördük.

FERİDUN ERGİN — Arkadaşlarım, komisyonun izahatını tatminkâr görmüş değilim. Meclis Başkanı tarafsız olmalıdır. Ve bu tarafsızlık Anayasada teminat altına alınmalıdır. Buna bir itirazımız yok. Ben de bunun lüzumuna önceden işaret ettim. Ayrıca siyasi partilerin Başkanlık Divanına girmesine de itiraz etmiyoruz. Ama bu nokta münakaşa edilebilir. Filhakika bunun lehinde ve âleyhinde bir şeyler söylenebilir. Fakat

Reis seçilirken oylarının nasıl yapılacağı hakkında Anayasada bir hüküm bulunmasında nasıl bir mucip sebep göstermek mümkündür? Komisyondan sorduğum nokta bu idi. Bu hususta tatmin-kâr bir cevap almış değilim.

Turan Güneş arkadaşım, der ki; içtüzükler kolaylaştırılır. Bu itibarla biz Anayasada İchtüzüğe istikamet vermek istiyoruz.

Arkadaşlar, prensip olarak, anayasalarda Meclis Başkanlığının, Riyaset Divanının tarafsızlığı ifade edilebilir. Ama, bu, oylamanın nasıl yapılacağı hakkındaki hükmün Anayasada gösterilmesi için yeter bir sebep teşkil etmemektedir. İchtüzükler kolaylaştırılabilir, fakat içtüzüklerde yeni gelecek iktidarların değiştirebileceği daha pek çok hükümler mevcut bulunabilir. İchtüzük hükümlerinin değiştirilmesi ihtimali varsa, o vakit bunu meclisler düşünecektir. Böyle bir hüküm konursa, istikbaldeki meclislere karşı bir itimatsızlık tezahürü şeklinde düşünülebilir.

Bizim Anayasamızdan istediğimiz, beklediğimiz, istikbalde bu memleket idaresine hâkim olan Anayasa prensiplerinin, umumî prensiplerin temel olan prensiplerin ifadesidir. İchtüzüğe bir istikamet vermek için Anayasada ana-hatlarını, prensiplerini koyabiliriz, ama bu şekilde, teferruattan meselelerin Anayasaya girmeyeceğine inanıyorum. Kanaatim budur, arkadaşlar. Buraya koymaya mecbur değiliz.

BAŞKAN — Buyurun Komisyon.

KOMİSYON SÖZCÜSÜ TURAN GÜNEŞ — Muhterem arkadaşlarım, Meclis Başkanlık Divanının seçilmesi için bir ekseriyet gösteriyoruz. Bu Parlâmentodaki ekseriyet, yani salt çoğunluktur.

İki taksim üç ekseriyet usulünü Anayasaya koyduktan sonra salt çoğunluğun da Anayasada belirtilmesi lüzumu hâsıl oldu.

FERİDUN ERGİN — Efendim yalnız iki cümle ile arz edeyim. Meclislerin içtüzükleri daima Anayasanın ışığı altında hazırlanır. Anayasanın esprisine göre kaleme alınması icabeder. Yani İchtüzükte bu nazara alınması şeklindeki bir mütalâaya ben şahsan iştirak etmemekteyim. Ben bunun, Anayasa tekniği bakımından, bir müşkülât doğuracağından endişe etmekteyim.

HALİL SEZAI ERKUT — Muhterem arkadaşlar, ben bir başka mevzudan mâruzatta bulunacağım. Sayın Komisyon Sözcüsü arkadaşım,

şön fıkranın, bu maksatla, yani, birleşik toplantılarda Millet Meclisi Başkanlık Divanının başkanlık etmesi için getirildiğini söyledi, böyle ifade buyurdu. Ancak takdir buyurursunuz ki, aded bakımından, Millet Meclisinde aded, 450 olacak, eğer böyle kabul edilir, böyle çıkar ve bu sayı ile son şeklini alırsa. Diğer Mecliste aded daha azdır. Bu hususta, 2 Meclisten birinin diğerine üstünlüğü gibi bir mâna çıkmasın diye, gönül ister ki, şimdi elimizdeki geçici Anayasada olduğu gibi ve Kurucu Mecliste Başkanlık nasıl nöbetleşe yapılıyorsa, iki Meclisin Başkanları da birleşik toplantılarda sıra ile Başkanlık yapsınlar. Bendeniz, bir arkadaşım ile beraber bu mahzuru bertaraf etmek üzere, birleşik toplantılarda nöbetleşe Başkanların Başkanlık edeceğini ifade eden bir tahrir taktim etmiş bulunuyoruz. Ancak, Senato Başkanlığına sıra geldiği zaman, Başkanvekillerinin temsil edebilme şekli kabul edilmelidir. İki Meclisin müşterek çalışmaları sırasında, elbette üstünlük düşünülemez, bahis mevzuu değildir, bu. Bir şekil meselesidir. Bunu teklif ediyorum, efendim.

BAŞKAN — Madde hakkında verilmiş olan önergeleri okuyoruz, efendim.

Yüksek Başkanlığa

83 ncu maddenin 3. ncu fıkrasının aşağıdaki tarzda düzenlenmesini arz ve teklif ederim :

Fahri Belen

«Yasama Meclislerinden birinde Başkanlık eden kimsenin üyesi olduğu siyasi parti ile ilgisi kendiliğinden sona erer. Başkanvekilleri de partilerinin Meclis grupları dışındaki faaliyetlerine katılamazlar.»

Yüksek Başkanlığa

83 ncu maddenin 3. ncu fıkrasının aşağıdaki şekilde değiştirilmesini arz ve teklif ederim :

Sırrı Atalay

Başkan ve Başkanvekilleri üyesi buldukları siyasi partilerin ve grupların T. B. M. M. nin içinde veya dışındaki faaliyetlerine ve görevlerinin yerine getirilmesini gerektiren haller dışında Meclis içi ve Meclis haricindeki siyasi tartışmalara katılamazlar.

Temsileiler Meclisi Yüksek Başkanlığına

83 ncu maddenin son fıkrasının aşağıdaki

gibi değiştirilmesinin oya sunulmasını arz ve teklif ederiz :

Rıza Işıtan

Halil Sezai Erkut

«T. B. M. M. nin birleşik toplantılarında Başkanlık görevi, Başkanlık divanlarıncıa nöbetleşe yapılır. Ancak bu takdirde Cumhuriyet Senatosu Başkanını Başkan Yardımcısı temsil eder.»

BAŞKAN — Oylarınıza sunmak üzere önerileri tekrar okutuyorum.

(Sırrı Atalay'ın önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Nazarı dikkate alınmasını; kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmemiştir.

(Fahri Belen'in önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Nazarı itibare alınmasını kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmemiştir.

(Halil Sezai Erkut ve Rıza Işıtan'ın takririni tekrar okundu.)

BAŞKAN — Nazarı dikkate alınmasını kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmemiştir.

Maddeyi yüksek oylarınıza sunuyorum; Kabul edenler... Etmeyenler... 83 neü madde kabul edilmiştir

c) İktüzük, siyasi gruplar ve kolluk işleri.

MADDE 84. — Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Meclisler, çalışmalarını, kendi yaptıkları İktüzük hükümlerine göre yürütürler.

İktüzük hükümleri, siyasi grupların, meclislerin bütün faaliyetlerine, kuvvetleri oranında katılmalarını sağlayacak yolda düzenlenir.

Siyasi gruplar, en az on üyeden meydana gelir.

Meclisler, kendi kolluk işlerini, başkaları eliyle düzenler ve yürütürler.

FAHRİ BELEN — Muhteren arkadaşlar, tek parti devrinin meydana getirdiği İktüzük'ün çok partili hayata uymadığı görülmüştür.. Demokrat Partinin bir demokrasi havarisi olarak ortaya çıkıp iktidara geldiği malûmunuzdur. O ilk devrede antidemokratik kanunları tasfiye etmek gibi bir teşebbüse girişti, neticesi malûm, yenilerini ilâve etti. Maalesef son uzun çalışmalarla meydana gelen ilmî eserler meclise geldiği zaman meflûç bir hale geldi ve ondan sonra nasıl bir antidemokratik devrin başladığı da gene malûmunuzdur, bunlardan biri de, eski İktüzüktür. Bu, kabul etmek lâzım gelir ki, demokratik hayata uygun değildi. Halbuki yine yüksek

malûmunuzdur ki, kambur üstüne kambur eklenerek yeni İktüzükle parti dokunulmaz bir hale getirilmiştir. Söz hürriyeti, milletvekili teminat-sız hale getirilmiştir. Bunları izaha lüzum görmüyorum.

Arkadaşlar, huzurunuzda bir kaç noktayı söylemek için buraya gelmiş bulunuyorum. Öntasarıda bütün bunlar dikkate alınmıştır. Yani İstanbul tasarısında. Peşinen ifade etmeliyim ki, hadiselerin tesirine kendisini çok kaptırmış ve bir Anayasa maddesi olmaktan çıkarak, bir İktüzük hülâsası hâline gelecektir, maddeyi bu hâlde Anayasaya koymıya iştirak ediyorum. Fakat bâzı hükümler vardır ki, bunların Anayasada yer almasını lüzumlu görüyorum. Bir önerge sunuyorum, kabulünü istirham edeceğim.

BAŞKAN — Sayın Fethi Çelikbaş.

FETHİ ÇELİKBAŞ — Komisyonun bir hususu açıklamasını rica edeceğim. Tasarıda siyasi gruplar, partilerle irtibatlı olarak mı düşünülmüştür? Yoksa, Partilerin dışında ayrıca siyasi grupların teşkil edilmesi imkânı hesaba katılmış mıdır? Yahut müstakiller, gruplar teşkil edebilirler mi? Az üyeli partiler bir araya gelerek, grup yapabilecekler mi? Bu hususların burada açıklanmasını rica edeceğim, efendim.

BAŞKAN — Buyurun, Sayın Esat Çağa.

ESAT ÇAĞA — Efendim, bendeniz 3 üncü fıkradaki uydurma (Kolluk) tâbiri üzerinde duracağım. Muhteren komisyon bu lâfı burada (inzıbat) veya zabıta yerine kullanmıştır. Halbuki Türk Dil Kurumunun çıkardığı lügatta (Kolluk) gömleğin ucundaki parçadır. (Kulluk) ise kul olma, köle olma, kula kul olmaktır. Eskiden karakol yerine kullanılırdı, İstanbuldaki kalyöneu kulluğu gibi. Bu kelimenin komisyon tarafından düzeltilmesi lâzımdır. Böyle bir yanlış âtiye intikâl etmemelidir, düzeltilmesini rica ederim.

BAŞKAN — Komisyon.

SÖZCÜ TURAN GÜNEŞ — Efendim, burada siyasi gruplar tâbiri hususunda Fethi Çelikbaş arkadaşımıza arzı cevap edeceğim.

Bu, siyasi gruplar tâbiri bilhassa konulmuştur. Buna siyasi partiler alışık olmasa dahi, bir siyasi grup teşkili imkân dâhiline girsin diye. Binaenaleyh, İktüzükte tanzim edilecek hükümlere göre, meselâ 15 bağımsız milletvekili bir araya gelerek bir siyasi grup teşkil edebileceklerdir.

Kolluk tâbirine gelince; arkadaşlar, bugünkü idare hukukumuzda kolluk tâbiri vardır. Rahmetli Profesör Süheyp Derbil, kolluk tâbirini zabıta olarak kullanmıştır. Sonra yine, eski Anayasamızda, Arapçalaştırılmadan evvelki şekildeki arılaştırılmış olan Anayasamızda da kolluk tâbiri kullanılmıştır.

Sayın arkadaşımız; bu tâbirin başka bir anlama gelebileceğini, geldiğini işaret buyuruyor; olabilir ve daha başka bazı kelimeler de iki ayrı anlama, başka başka anlamlara gelebilir. Kolluk sözü zabıta mânasına kullanılmıştır. Zabıta kelimesi eski bir tâbir olduğu için, Anayasaya koymayı doğru bulmadık efendim.

BAŞKAN — Buyurun, Sayın Necip San.

NECİP SAN — Efendim, bu maddenin son fıkrasında, «Meclisler, kendi kolluk işlerini, Başkanları eliyle düzenler ve yürütürler.» deniyor. İceranın meclisler üzerindeki baskısına imkân vermemek için bu hüküm konulmuştur. Geçmiş hâdiselerden, benzeri kötü, çirkin hâdiselerden ders alınarak, bir teminat altına alınmak istenmiştir. Eskiden de bu mevzu bahis olmakla beraber, yanlış işlenmiş bulunmakta idi.

Şöyleki, kendi eli ile düzenler hususu şöyle anlaşılmıştır. Hususi polis teşkil eder, so-kaktan polisi alır, eğitime tâbi tutmaz, fakat bunlara Devletin icra organından alacağı elbiseleri giydirir, onlara polislerin haklarını tanır, fakat onları kurşullara bile tâbi tutmaz. Ama, istediğimiz bu değildir. Hiç kurs görmemiş, yetişmemiş polisler Mecliste vazife alırsa, Meclisin inzibatını sağlamaktan ziyade, zabıta işlerini düzenlemekten ziyade, Meclisin emniyetini haleldar etmek olur. Bu itibarla bu hususta eski temayüle uyularak değil, emniyetten istenen miktarda zabıta kuvveti alınması, bu kuvveti kendi emrine bağlaması, ondan sonra bu kuvveti kendi elinde tutmakla beraber, polisin tâbi tutulduğu eğitim ve diğer şartlara riayet edilmesi lâzımgeldiği kanaatindeyim.

Bu hususun zabıtlara da geçmesi için komisyonca aydınlatılması lüzumuna kaani bulunuyorum.

BAŞKAN — Saat 17,30 da toplanılmak üzere Oturuma ara veriyorum.

Kapanma saati : 17,—

ÜÇÜNCÜ OTURUM

Açılma saati : 17,30

BAŞKAN — İbrahim Senil

KATIPLER : Şahap Kitapçı, Oktay Ekşi

BAŞKAN — Oturumu açıyorum efendim.

84 ncü maddenin müzakeresine devam ediyoruz.

Söz, Ahmet Bilgin'in.

AHMET BİLGİN — Muhterem arkadaşlar, 84 ncü maddenin 3 ncü paragrafı; Siyasi gruplar, en az 10 üyeden meydana gelir, demektir.

Parti gruplarının Meclis müzakerelerinde başardığı işler dolayısıyla önemi büyüktür. Bu

rada; bu grupları teşkil edecek üye sayısının 10 olmasında komisyon tarafından nasıl bir kıstas bulunduğu ve neye göre bu 10 rakamını tesbit ettikleri anlaşılmıyor.

Şimdi arkadaşlar, her şey bir ihtiyaç mahsulü olur. Belki diğer birçok parlamentolarda on rakamından daha fazla olduğu tasrih edilmiş olabilir. Ama bizim memleketin halihazır durumu nazarı itibara alırsa, birçok yeni partilerin de kurulmuş olması itibariyle, seçim de

yakın bulunuyor, binaenaleyh, üye adedinin beş olması daha münasip olacaktır. Bu suretle beş üyeden mürekkep bir siyasi grup, bir başkan, bir başkanvekili ve üç üyeden ibarettir. Bu hal nitekim Onuncu Büyük Millet Meclisinde olmuştur. Bizim parti grupumuz beş üyeden mürekkep bulunuyordu. Bu grubun siyasi faaliyet ve müzakerelerde gösterdiği önemli durumlar nazarı itibara alınırsa beş üyelik bir grubun şimdilik bünyemize daha uygun geleceğine kaanım. 10 üyelik grubun 5 üye olarak değiştirilmesi için bir önerge veriyorum. Kabul buyurulmasını istirham ediyorum.

BAŞKAN — Buyurun, Muammer Aksoy.

KOMİSYON SÖZCÜSÜ MUAMMER AKSOY — Kolluk kelimesi üzerinde bâzı arkadaşlarımız tereddüde düşmüşler. Bu arada Esat Çağa arkadaşımız da, kolluk kelimesinin yanlış olduğunu söyledi.

Arkadaşlar, kolluk kelimesi hukuk literatürümüzde yer almıştır. Meselâ, Profesör Bülent Nuri Esen Anayasa dersleri kitabının (1957 baskı) 139 ncu sayfasında kolluk kelimesini belki 10 defa kullanmıştır. Türk Hukuk Kurumu Lûgatı; sayfa 203; kolluk, bak : Zabıta.

Zabıta kelimesinin bulunduğu sayfayı açıyoruz; sayfa : 336, zabıta = Kolluk.

Şimdi bizzat Sayın Çağa'nın faydalanmış oldukları Türk Dil Kurumu Sözlüğüne bakalım : Zabıta kelimesi, (kolluk, polis) karşılığıdır.

Şimdi, kolluk kelimesini açıyoruz : Yukarıda; Kolluk = Gömlek kollarının... diye gösteriliyor. Fakat, hemen altında, yine Kolluk = Zabıta, diyor ki, işte Sayın Çağa bunu görmemişler.

ESAT ÇAĞA — Kaçınıcı sayfada, efendim? **SÖZCÜ MUAMMER AKSOY —** Sayfa; 203 ve 336 da efendim.

ESAT ÇAĞA — Efendim, benim elimdeki tab'da bu yok.

SÖZCÜ MUAMMER AKSOY — İşte oradan çıkıyor, mesele.

Binaenaleyh, endişeye mahal yok. Kolluk kelimesi yerindedir.

BAŞKAN — Feyzioğlu.

TURHAN FEYZİOĞLU — Arkadaşlar; kolluk mevzuu halledildiğine göre, buna temas etmiyeceğim. Yalnız ehemmiyetli görünen bir nokta var : Siyasi gruplar tâbiri birtakım güçlüklerle yol açacaktır, tabbikatta. Fransız Parlâ-

mentosunu, bilhassa nispi temsili tatbik ettiği tarihte, çok büyük bir dert ile karşı karşıya kalmıştır. Birtakım menfaat grupları, parlamento-nun içinde, teşekkül etmiştir. Meselâ falan komisyonun başkanlığını koparmak, falan kooperatifin başkanlığını ele geçirmek gayesi ile hareket eden birtakım kimseler bir araya gelmiş, meselâ şarapçılığın menfaatlerini savunma grubu, demokratik fikirleri yayma zümresinin haklarını koruma grubu, şu grubu, bu grubu, diye belki 100 çeşit grup teşekkül etmiştir. Bunlar, birtakım menfaatleri savunmak maksadıyla kurulmuşlar ve tehlikeli bir hale gelmişlerdir. Bu sebeple orada bile bu türlü grupların iptali cihetine gidilmek zorunda kalmıştır.

Arkadaşlarım, kasdettiğimiz siyasi partilerin gruplarıdır. Meclis gruplarıdır. Alışılmış tâbiri ile, bugünkü Anayasamızda, İctüzüğü-müzde alışılmış tâbiri ile, siyasi partilerin Meclis gruplarının düşünülmesi lâzımdır.

Sayın sözcünün bir beyanının yanlış anlaşıl-maması için, tavihini istedim. Zabıtlara geçmiş olan izahatından yanlış mânalar çıkarılabileceğini düşündüm, bundan endişe ettim. Maddenin siyasi gruplar tâbirinin siyasi partiler Meclis grupları tarzında değiştirilmesini, bu şekilde ıslahını rica edeceğim. Ayrıca, bağımsızların ve bir siyasi grup teşkil edecek sayıda üyesi bulunmayan parti gruplarının diğer bir parti grupuna katılmasını mümkün kılacak bir hükmün de konması yerinde olur. Aneak, bu kimselerin diğer bir parti grupuna katılmaları, başka bâzı memleketlerdeki siyasi parti gruplarında olduğu gibi, bâzı istenmiyen hâdiselerin doğmasına da sebebiyet vermiş olur ki, bu asla caiz değildir. Başka memleketlerin acı tecrübelerinden yol yakınken faydalanmamız lâzımdır. Şöyle bir teklif takdim edeceğim; kısaca tekrar edeyim; «Herkes, ancak, bir gruba âza olabilir. Bu grup siyasi parti Meclis grupudur. Bağımsızlar ve bir siyasi grup kuramıyacak sayıda Meclise gelen siyasi parti mensupları bir ayrı siyasi grubun üyesi olabilirler. Ama bir üye ancak bir tek siyasi gruba üye olabilir. Bir başka gruba katılamaz.»

Teklifim bundan ibarettir; kabulünü istiyecğim.

BAŞKAN — Komisyon.

KOMİSYON SÖZCÜSÜ TURAN GÜNEŞ — Muhterem arkadaşlarım, Feyzioğlu arkadaşımı-

zın temas ettiği ehemmiyetli meselelere daha önce temas etmiştim. Deminki mâruzatımda, bunun sadece siyasi grupları ifade ettiğini, zannediyorum, söylemişim. Ancak, bir siyasi grup teşkil etmek isteyen üyelerin mutlaka bir siyasi partiye girmelerine ihtiyacolmadığımı da söylemek isterim. Meselâ bağımsız milletvekilleri bir araya gelip bir siyasi grup teşkil edebilirler. Az üyeli muhtelif siyasi partiler, bir grup teşkil edebilir.

Kendisinin verdiği misal hakikaten çok mühimdir. Menfaat grupları yoluna gidilirse, hakikaten zor bir durum hâsıl olur. Bunların meslek menfaat grupları olarak isimlendirilmesi lâzımgelir ki, siyasi grup deyimi içine girmez. Eğer buna rağmen madde bir kaçamak imkânı veriyor, bu noktayı açık bırakmalıym diye düşünüyorsa; hakikaten bâzı başka parlâmentoların başına belâ olan bu gibi, grupların kurulmasına mâni olucu sarîh hükümlerin konmasını da ayrıca faydalı görürüz. Burada bu fikir üzerinde de mutabık kaldığımızı göre bunu beyan etmiş oluyoruz.

Sayın Necip San arkadaşımızın, burada koluk tâbirinin maksadı iyi ifade etmediği şeklindeki sözlerine cevap vereyim. Sadece polis hizmetini yani emniyet hizmetini içine almıyor daha geniş olarak zabıtayı kast ediyor. Bu madde Mecliste bulunan emniyet memurlarının daha iyi yetişmesine mâni teşkil edecek hüküm yoktur. Temenni odur ki; bütün hizmetlerin ifasını saâhlyacak tedbirler alınsın. Bu bakımdan kendisinin temennisine iştirak ediyoruz, ama kelimenin muhafazasını zaruri görüyoruz.

Sayın Ahmet Bilgin arkadaşımız niye on oldu buvuruyorlar. Takdir edersiniz ki; bir rakamı müdafaa etmek fevkalâde güç bir şeydir. En nihayet on, on beş, beş aynı kuvvetle müdafaa edilebilir. Bu bir mâkul ölçüye varmak meselesidir. Kendileri de ifade ettiler; birçok memleketin içtüzüklerinde bu rakam çok daha yüksektir. Hafızam beni aldatmıyorsa, Fransa'da 20, İtalya'da 25 tir. Ama biz, ne fazla, ne de azı düşündük, bu rakamı tercih ettik.

Küçük siyasi partiler az üye bulundurulur. Siyasi partilerin içinde, grup teşkil edemiyenler bir araya gelip grup yapma imkânlarına sahiptirler. 10 üyeyi pek fazla telâkki etmemek lâzımdır. Eski hükümlere nazaran bir üstünlük kazanıyor, gruplar, yeni Anayasamızda.

Gruplar Meclis çalışmalarının hepsine iştirak edecekler, bir takım yetkileri olacak, sözleri geçecektir. Ondan az sayılı bir grupun Mecliste bütün faaliyetlerde temsili fevkalâde müşkül olacaktır. Eskiden de yüksek malûmunuz olduğu üzere bundan daha az miktar olmayordu. Bi-naenaleyh kapıyı açık bırakalım diye düşündük. (Oya oya sesleri)

BAŞKAN — Efendim önermeleri okuyoruz.

Yüksek Başkanlığa

84 nû maddenin ikinci fıkrasından sonra aşağıdaki cümlelerin eklenmesini arz ve teklif ederim.

F. Belen

İçtüzük :

«Siyasi grupların hak ve yetkilerini demokratik esaslara göre düzenler. Hükümetin denetlenmesini kolayca işler bir hale getirecek ve gensoruları geciktirmeyecek esasları koyar.»

Yüksek Başkanlığa

Siyasi gruplar en az beş üyeden teşekkül eder.

Ahmet Bilgin

T. Meclisi Başkanlığına

84 nû maddedeki, «kaldı ki» kelimesi iltibasaya meydan vereceği için bunun yerine, «kol lama işleri» şeklinde düzeltilmesini arz ve teklif ederim.

Emin Soysal

Yüksek Başkanlığa

A) 84 nû maddenin iki ve üçüncü fıkralarındaki siyasi gruplar teriminin siyasi partilerin Meclis grupları şeklinde değiştirilmesini ve maddeye dördüncü fıkra olarak aşağıdaki hükmün eklenmesini arz ve teklif ederim.

Bağımsızların ve yukardaki fıkra hükmüne göre ayrı bir Meclis grubu kuracak sayıda üyesi olmayan siyasi partiler mensuplarının mevcut gruplardan birine katılmaları kabildir. Bir üye ancak bir Meclis grubuna katılabilir.

Turhan Feyzioğlu

(Ahmet Bilgin'in önermesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — En aykırı önergeyi okuduk. Komisyon iltihak etmemektedir. Dikkate alanlar.. Almayanlar... Kabul edilmemiştir.

İkinci önerge maddeye bir fıkra eklenmesine dairdir.

(Fahri Belen'in önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Komisyon katılmıyor. Önergeyi kabul edenler... Etmeyenler... Önerge reddedilmiştir.

(Turhan Feyzioğlu'nun önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Efendim bu önergede mahiyeti ayrı olarak iki kısım var. Bu kısımları ayrı ayrı oylarınıza sunacağım.

Şimdi birinci kısımdaki, siyasi grup hakkındaki hükmü oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Buyurun komisyon.

KOMİSYON SÖZCÜSÜ TURAN GÜNEŞ — Efendim, İçtüzüğe göre, önergenin komisyona iadesini rica ediyoruz. Çünkü metnin buna göre daha iyi kaleme almamız gerekiyor. (Verilecek, verilecek sesleri)

BAŞKAN — Efendim şimdi önergenin ikinci kısmını oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmemiştir.

Önerge komisyona verilmiştir, efendim.

(Emin Soysal'in önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Komisyon...

KOMİSYON SÖZCÜSÜ MUAMMER AKSOY — İştirak etmiyoruz.

BAŞKAN — Önergeyi oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmemiştir.

Madde demin arz ettiğim gibi kabul edilen kısmıyla komisyona verilmiştir.

d) Toplantı ve karar yetersayısı

MADDE 85. — Her Meclis, üye tam sayısının salt çoğunluğuyla toplanır ve Anayasada başkaca hüküm yoksa, toplantıya katılanların salt çoğunluğuyla karar verir.

Türkiye Büyük Millet Meclisinde toplantı yetersayısı, her iki Meclis üye tam sayısı toplamının salt çoğunluğudur.

BAŞKAN — Söz isteyen?... Yok. Maddeyi oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.

e) Görüşmelerin açıklığı ve yayınlanması

MADDE 86 — Meclis görüşmeleri açıktır ve ilgili Meclisin tutanak dergisinde tam olarak yayınlanır.

Meclisler, İçtüzük hükümlerine uygun olarak kapalı oturumlar yapabilir; bu oturumlardaki

görüşmelerin yayımı ilgili Meclisin kararına bağlıdır.

Meclislerdeki açık görüşmelerin her türlü vasıta ile yayımı önlenemez.

BAŞKAN — Maddeyi kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

III. T. B. M. M. nin denetim yolları

a) Genel olarak

MADDE 87. — Soru, genel görüşme, Meclis soruşturması ve Meclis araştırması her iki Meclisin yetkilerindedir.

Meclis araştırması, belli bir konuda bilgi edinilmek için yapılan incelemeden ibarettir.

BAŞKAN — Selçuk Çakıroğlu.

SELÇUK ÇAKIROĞLU — 88 de konuşacağım.

BAŞKAN — Alp Kuran.

ALP KURAN — Muhterem arkadaşlarım, yeni Anayasamızda ikinci bir Meclis ihdas etmiş bulunuyoruz. Bunu, İkinci Meclis ihdasında birtakım faydalar mülâhaza ettiğimiz için yapmış bulunuyoruz. Anayasanın tümü üzerinde görüşürken, bu konudaki görüşlerimizi, arkadaşlarımızla birlikte belirtmeye çalışmıştık.

İki Meclisin terekkep tarzı itibariyle, yetkileri itibariyle, İkinci Cumhuriyetin, Atatürk devrimlerinin koruyucusu vasfına mazhar bulunması gerektiğine kaaniim. Bu husustaki fikirlerimi gerek Meclis çalışmalarında ve gerekse Seçim Komisyonu çalışmalarında belirtmeye çalıştım.

Ancak, İkinci Meclisin Cumhuriyetin ve devrimlerin koruyucusu olabilmesi için, Meclislerin her ikisinin de birtakım yetkileri olması, bu arada gensoru müessesesinin de, bu Meclislerin İçtüzüklerine göre işliyebilmesi gerekir. Parlâmenter rejiminde bu mümkündür.

Meclislerin yetkilerini tâyin eden 87 nci maddede, yasama organı iki Meclis halinde mütalâa ediliyor. Sonra, soru, genel görüşme, Meclis soruşturması, Meclis araştırması yetkileri ayrı, ayrı bu iki Meclise de tanındığı halde gensoru bu maddenin şümülü dışında bırakılmış bulunuyor. (88 nci maddede var, sesleri.) Evet var efendim, fakat orada bu yetki yalnız Millet Meclisine tanınmış. Aynı mahiyette tanzim edilmiş bulunan Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Anayasa tasarısının 52 nci maddesinde gensoru

yetkisi her iki Meclise de tanınmıştır. Bendeniz demiyorum ki, her iki Meclise de ayrı, ayrı gensoru açmak ve sonuçlandırmak yetkisi tanınsın, ama hiçolmazsa ikinci Meclis üyelerine de gensoru talebinde bulunmak ve müşterek toplantıda bunu görüşmek imkânı sağlanmalıdır. Aksi takdirde Bakanların İkinci Meclis önünde siyasi mesuliyeti olmayacak, bu suretle İkinci Meclis bir lüks halinde kalacaktır. Bundan başka, 87 ve 90 nci maddelerde, Meclis soruşturması hakkında Cumhuriyet Senatosuna yetki tanınmıştır. Bu yetkiye dayanarak Cumhuriyet Senatosu bir Bakan hakkında malî ve cezai sorumluluktan ötürü Meclis tahkikatı yapabilecek, o Bakan Divanı Âliye verebilecektir. Bu takdirde Bakanın görevine son verilmiş olacaktır. Binaenaleyh, eğer Cumhuriyet Senatosu isterse o Bakanın siyasi mesuliyetine Meclis soruşturması kanalı ile intacedebilecektir. Bu bakımdan, bendeniz tasarının serd edilen mütalâalara pek iştirak edemiyorum ve gensoru müessesesininin 87 nci maddede derpiş edilmesini rica ediyorum. Cumhuriyet Senatosunun Meclis soruşturması yoluyla yapabileceği şey doğrudan doğruya ve açıkça tanınsa daha doğru olur. Bu hususta komisyonun görüşüne iştirak ediyorum.

88 nci madde ele alındığı zaman görüşlerimi ayrıca arz edeceğim.

BAŞKAN — Buyurun, Fethi Çelikbaş.

FETHİ ÇELİKBAŞ — Muhterem arkadaşlar, ben de Sayın Alp Kuran arkadaşımızın noktai nazarına iştirak ediyorum. İkinci Meclisin demokratik idareye bâzı hüviyetler getireceğini ifade etmiştim. Tasarıdaki bütün hükümlere baktığımız takdirde, Senatonun, Cumhuriyet Senatosunun böyle mühim bir rolünü tesbit etmeye imkân yoktur. Acaba bu bir teknik zaruret midir yoksa, bir siyasi kanaat mahsulü müdür? Bunun açıklanmasında fayda vardır. Sorunun, gensorunun görüşülmesinden önce bir Meclis soruşturmasının grup kararları ile dondurulmıyacağına dair hükümler sevk ettikten sonra bir Meclis soruşturmasının grup kararına dayandırılmıyacağına inanmakta ve bunda fayda görmekteyim. Başkanlık Divanı hakkında dahi hükümler koyan bir Anayasa tasarısına Meclis soruşturması kararlarını grup kararına bağlanması hukuka katıyen uygun değildir. Meclis soruşturması parlamentoların tamamen kazai çalışmalarınıdır. İnsanların viedanlarına grup kararıyla baskı yapmak

doğru ve âdil bir hareket olamaz. Lûtfedip de Meclis soruşturması ile alâkalı mevzuların gruplarda daha evvelden görüşülerek karara bağlanmıyacağı bu Anayasa tasarısında kabul edilirse çok yerinde olacaktır.

BAŞKAN — Üyelerden başka söz isteyen var mı? Yok. O halde söz komisyonundur.

KOMİSYON SÖZCÜSÜ TURAN GÜNEŞ — Muhterem arkadaşlar; konuşmalarımın daha sarîh olmasını isterim.

Fethi Çelikbaş arkadaşımız, İkinci Meclisi bir Aristokratlar meclisi olarak gösterdiğimizi işaret etti. Halbuki biz böyle bir şey söylemedik. Senato kelimesini koymuyoruz, aristokratik buluyoruz dedik. Yanlış bir intiba bıraktığımız anlaşılıyor. Senato kelimesinin bu mahiyette olabileceğini, halbuki bizim komisyonumuz Meclisin demokratik prensiplere uygun bir Meclis olmasını ifade ettik. İkinci Meclise senato isminin verilmesine komisyonumuz iştirak etmemiştir. Bendenizin düşüncelerim bu istikamettedir, Sayın Çelikbaş arkadaşımızın söylediği şekilde değildir.

Meclis soruşturması konusuna mâruzatımı inhisar ettirmek istiyorum, gensoru hakkındaki noktai nazarımı ayrıca izah edeceğim. Meclis soruşturmasının açılmasında, kazai yetki ile birlikte Meclis soruşturmasının her iki Meclise tanınmasında fayda vardır. Her iki Meclis de muhtelif yollar ve kanallardan bir bakanın cezai ve malî soruşturmayı gerektiren fiillerini tesbit edebilecek Anayasa imkânlarına sahiptir. Bu bakımdan her iki Meclisin de bakanın mesuliyetini, yani bizim hukukta kullandığımız mânada ya cezai mesuliyet, ya hukuki mesuliyetini icabettirecek olan Meclis soruşturması yapabilmesini tabii telâkki etmek ve bunu biraz sonra söyleyeceğim gensoru ile karıştırmamak lâzımdır. Yüce Divana sevk kararı bir kazai meseledir, siyasi değildir. Biz her iki Meclisin bir araya gelerek Yüce Divana sevk kararı vermesini uygun bulduk. Çelikbaş arkadaşımız haklı olarak dediler ki, Meclis soruşturması kazai mahiyette bulunduğuna göre Cumhuriyet Senatosu üyelerinin veya milletvekillerinin grup kararlarıyla bağlı olması aklın alacağı bir şey değildir. Çünkü bu mesele ancak müzakerelerin sonunda anlaşılabilir. Grupta bir adam sorumlu mudur, değil midir? Suçlu mudur, değil midir? Bunun kararı verilemez, dediler. Bununla yüz-

de yüz mutabıkız. Ama, Fethi Çelikbaş'ın söylediği noktai nazar tecelli edinceye kadar, bunun buraya konulması, bir müesseriyyet sağhıyabilecek midir? Bir.

Sonra böyle bir şeyi Anayasa maddesi ile menetmeye imkân yoktur. Lüzumsuz bir şekilde Anayasa hükmünü rencide etmeyi doğru bulmuyorum.

Çünkü grupların müzakerelerini bir kontrol altına almaya imkân yoktur. Grup müzakerelerini müeyyideye bağladığımız zaman grupların istiklâli bakımından bâzı mahzurların doğması mukadderdir. İkincisi, menettiğimiz zaman bu yola gitmek istiyen, bir grup varsa, Meclisten bir başka yerde toplanır aleyhte veya lehte rey vereceksiniz der. Böyle olunca buna da müeyyide koymak icabedecek, bu müeyyide de ne olacaktır? Kazai mahiyette bir işin grup kararlarına bağlanmaması yolunda Fethi Çelikbaş arkadaşımızın teklifi ile mutabıkım, fakat bunun müeyyidesini bulmak zordur. Bu müeyyide olsa üyenin viedanıdır.

BAŞKAN — Alp Kuran.

ALP KURAN — Efendim, bendeniz çok değerli Anayasa Komisyonu Sözcüsünün çok değerli bilgilerinden istifade etmek maksadiyle, her iki Meclis ayrı ayrı gensoru açabilecekler mi diye sormuştum. Komisyonun, bir üyenin sorusuna cevap vermesi elbette ki vazifesidir.

87 nei maddede her iki Meclisin de iera organı karşısındaki salâhiyetleri tanzim edilmektedir. Binaenaleyh, bu salâhiyetler arasında Cumhuriyet Senatosunun gensoru açmak yetkisine sahibolup olamayacağının da belirtilmesi, sahıpsiz bunun burada zikredilmesi lâzımdır. Daha evvel de arz ettik ki, yeni kurulan ikinci Meclisin hiçbir yetkisi olmayacaksa, Atatürk devrimlerinin ve İkinci Cumhuriyetin koruyucusu olmayacaksa, bu Meclisi kurmayalım. Bu Meclis tereküp tarzı bakımından Birinci Meclisten farklı bünyede olmayacaksa, hiçbir yetkisi olmayacaksa, bu müesseseyi ihdasta ve Devlete malî külfetler yüklemekte ne mâna var?

Maalesef, Cumhuriyet Senatosu ile ilgili bundan önceki maddeler tezekkür edilirken burada bulunamadım. Görüşlerimi belirtmedim.

Şimdi bir Parlâmentonun yetkileri, onu Parlâmento vasfa mazhar kılan yetkileri nelerdir? İera organı üzerinde denetleme yetkisine sahib-

olmak bu yetkilerin arasındadır. Bu hususta en önemli ve müessir müessese siyasi sorumluluk müessesesidir. Parlâmentoların bir de kânun yapmak yetkileri vardır. Tasarıda bütün bu yetkiler neticede Millet Meclisinin elinde toplanıyor. İkinci Meclis neticede, yetkisiz, bir lüks Meclis halinde tesis edilmiş bulunuyor. Âdeta itinayla yetkisiz ve itibarsız bir müessese ihdas edilmek isteniyor.

Bu konuda hâkim olan zihniyeti belirtmek üzere bir noktaya işaret etmek isterim. Bu İkinci Meclis, «Cumhuriyet Meclisi» değil, «Cumhuriyet Senatosu» diyelim diye teklif vâkı olduğu zaman, komisyon, «Senato» tâbirinin aristokratik meclisleri ifade ettiğini, oysa kurulan Meclisin bu vasıfta olmadığını ileri sürmüş ve itiraz etmişti. Halbuki, bu iddia ve itiraz asla vârit değildi. Nitekim 1948 İtalyan Anayasasında, 1958 Fransız Anayasasında, Amerika'da, İkinci meclisler tamamen demokratik müesseseler oldukları halde, «Senato» tâbiri pekâlâ kullanılmıştır ve kullanılmaktadır. Fakat yabancı devletlerden ve anayasalardan daima örnekler getirmek itiyadında olan komisyona bu hususlar hatırlatıldığı halde, sonuna kadar ilk mesnetsiz beyanlarında ısrar etmiştir.

Gensoru meselesine gelince :

88 nei maddenin gereğesinde, gensoru yetkisinin Millet Meclisine inhisar ettirilmesinin sebebi, komisyon burada Cumhuriyet Senatosunda tâyin ile gelen üyeler bulunması ile izah etmiştir. Bu gereğe asla tatminkâr değildir. Nitekim, 1948 İtalyan Anayasasında da, Cumhuriyet Senatosunda tâyinle gelen, hem de kaydı hayatla tâyinle gelen üyeler bulunduğu halde, orada Senatonun Bakanları düşürme yetkisi vardır. Görülüyor ki, Senato tâbirinde olduğu gibi, siyasi sorumluluk meselesinde de komisyonun gereğesi asla vârit değildir.

Kaldı ki, Cumhuriyet Senatosunda tâyinle gelen üyeler var diye yetkisiz kılıyorsa, tâyinle gelen üyeleri kaldırıp Sentoyu yetkili bir Meclis yapmak da hem mümkün, hem de çok daha mantıktır. Çünkü İkinci Meclisin ihdas edilmesini istemekte sebep, bu Meclisin Birinci Meclis karşısında, Hükümet politikası üzerinde müessir olmasını sağlamak içindir. Şu halde, yasama yetkisi gibi, ierayı denetleme yetkisinin de her iki Meclise tanınması zaruridir. Hükümetin denetlenmesi ve siyasi mesuliyeti ise gen-

soru mevzuu ile gerçekleştirilebilir. Onun için bu hususta tenevvür etmek istiyorum.

Sonra, demincek de söyledik, Cumhuriyet Senatosu, 89 ncu maddeye dayanarak, isterse bir Bakanın düşmesini, malî veya cezai bir mevzuu imal ederek, Meclis soruşturması açmak suretiyle de sağlayabilir. Gayesine ulaşabilir. Bu itibarla, Senatoyu bu suni yola başvurmayla zorlamaktansa, doğrudan doğruya gensoru müessesesini ve müeyyidesini işletmek yetkisini tanımak daha doğru olmaz mı?

KOMİSYON SÖZCÜSÜ TURAN GÜNEŞ — Çok muhterem arkadaşlarım, bendenizin kıymetli Alp Kuran arkadaşımızın gensoru mevzuundaki beyanlarına daha sonra cevap vermek isteyişimin sebebi, bu meselenin 88 nci maddede tanzim edilmiş olması idi. Mamafih, ikinci Meclisin yetkileri daha 87 nci maddeden başlamak suretiyle mevzuubahsolduğuna göre, müsaade ederseniz gensordun 87 nci maddede neden bahsedilmediğini izah edeyim. İkinci Meclise gensoru yetkisi neden tanınmadı? Bunu komisyonun noktai nazarı olarak arz edeyim. Evvelâ bir hususu üzümlere açıklayacağım. İkinci Meclisin aristokrasi ile, oligarşi ile bir alâkası bulunduğu yolunda komisyonumuzun her hangi bir temayülü ileri sürülemez ve yoktur. Yetkilere gelince, seçimle kurulan bir Meclis olmadığı için yetkilerinin kısıldığı yolundaki mütalâaya, iştirak etmiyoruz. Böyle bir düşüncemiz yoktur. Her iki Meclis de kanun yapmak işine iştirak eden ve kendilerine mevdu rolleri yerine getirmeye çalışan iki yasama organıdır. Soru ile en nihayet muayyen bir meselenin meydana çıkması ve teşri yetkileri bulunan insanların Hükümetten gereken bilgileri alması sağlanır. Nihayet yapmakta olduğumuz kanunların ikinci Meclis tarafından tetkik edilmesi teşri faaliyete mâruf bulunmaktadır.

Meclis soruşturması meselesini demin de arz etmiştim.

Gensoru : Muhterem arkadaşlar; gensoru ile siyasi mesuliyet müesseselerini beraberce mütalâa etmek lâzımdır. Siyasi mesuliyet tâbiri, mesuliyet kelimesinin bulunması, esas itibarı ile, bunun Hükümet üzerinde bir nevi murakabe mahiyetinde olduğu intibahı uyandırmaktadır. Halbuki siyasi mesuliyet müessesesi sadece bir mesuliyet veya murakabeye mâruf bir mekanizma değildir. Siyasi mesuliyet demek, Hü-

kümetle halk arasında bir münasebet kurmak demektir. Mecliste ekseriyeti elinde bulunduran parti veya partiler Hükümeti kurarlar. Bu, siyasi mesuliyetin icabıdır. Çünkü, Meclisin her ekseriyetine bir Hükümet tekabül eder. Siyasi mesuliyet bağı Hükümet ile Meclis ekseriyeti arasında bir ayniyet bağıdır. Böyle olduğu içindir ki, modern esas teşkilât hukukunda siyasi mesuliyet ve bunun tecelli şekli olan gensoru ve güven meselesi, kötü bakanlar, beceriksiz bakan veya hükümetleri işbaşından uzaklaştırmaktan ziyade, hükümetlerin meclis ekseriyeti ile aynı fikirde, aynı ruhta olmasını sağlayan mekanizmasıdır. Onun içindir ki, Meclis ekseriyeti değiştiği zaman hükümet de değişir.

Meclis ekseriyeti ne demektir? Vatandaş ekseriyeti demektir; nitekim İngiltere'de seçimlerde hangi parti ekseriyeti alırsa, Kral veya Kraliçe onun liderini kabineyi kurmaya davet eder. Demek ki, memlekette ekseriyeti elinde bulunduran siyasi teşekkül aynı zamanda Hükümeti de elinde bulunduruyor.

Takdir buyurursunuz ki, bir geminin aynı anda iki rotası olamayacağı gibi, Devlet gemisi de aynı anda iki ayrı istikamete gidemez. Tâbiri mâzur görün; hem Mersin'e, hem tersine gitmek mümkün değildir. Binaenaleyh, Hükümeti muayyen bir istikamete gitmekte anlaşılmış yani bir program tesbit etmiş olan bir ekseriyete bırakmak lâzımdır. Bu ekseriyet ve onun hükümeti seçmenlerin ekseriyetinden doğmuştur. Bu hükümet belli bir süre, gemiyi yürütecek ve belli sürenin sonunda icraatının hesabını seçmenler önünde verecektir. Ya tasvip, yahut ademitasvip kazanacaktır. Yani ya tekrar seçmen ekseriyetini kazanacak, yahut seçimleri kaybedecektir. Binaenaleyh, asıl siyasi mesuliyet seçmenler önünde tecelli ediyor. Bu nasıl olur? Seçimlerin toptan yenilenmesi ve iktidarın da, muhalefetine de muayyen bir süre faaliyetlerinin toptan hesabının seçmenler önünde görülmesi ile.

Şimdi, bizim yaptığımız Anayasada siyasi partilerin ve hususiyle iktidarın dört senelik faaliyetlerinin seçmen önünde hesabının görülmesi ancak, Millet Meclisi için bahis konusu olmaktadır. Binaenaleyh, gensoru yetkisi bu Meclise, Senatoya üstün olsun, diye tanınmış değildir, seçmen ekseriyeti müsavidir. Meclis ekseriyeti müsavidir. Hükümet kaidesinin bir neti-

cesi olarak ve siyasi iktidarın seçmen önünde mesuliyeti, hesap vermesi için kabul edilmiştir. Burada demokratik bir Anayasa yapılmaktadır. Bundan böyle efkârı umumiye önünde zaman zaman ve hattâ her gün her siyasi partinin günahı sevabı tartılacak, münakaşa konusu yapılacak. Memlekette kurulmuş olan hür müesseseler iktidaları tenkit veya tasvibedecekler, muhalefet yapacaklar böylece memlekette siyasi bir efkârı umumiye tecelli edecektir. Bu efkârı umumiye memleketin hangi istikamette gitmesi lâzım geleceğini düşünen bir efkârı umumiyedir. Ve seçimleri kazanacak olan partide, efkârı umumiyenin düşündüğü arzulanığı istikamette yürüyen parti olacaktır.

Şimdi bir an hükümetin her iki Meclis önünde mesul olduğunu, yeni iki Meclisin de görevine sahip olması lazım geldiğini düşünelim.

Tasavvur buyurunuz, bir mecliste (A) partisi ekseriyettedir; buna tekabül eden bir (A) hükümeti vardır. Diğer Mecliste de (B) partisi ekseriyettedir. Ona da tekabül eden bir (B) hükümeti olmak gerekir.

Bunlardan hangisi hükümet olacaktır, hangi politika takip edilecektir? Yani (A) ekseriyeti, Sümerbank fabrikalarını satalım, (B) ekseriyeti de satmalıyım derse, hangi fikre, hangi politikaya tekabül eden hükümet kurulacaktır? Muhterem arkadaşlar bunlar başka memleketlerde görülmüştür. Demokratik düzenle alâkali birer mesele değildir, bunlar. Çarın devlet gemisinin yürümesi icabeder. Muayyen, bir tek politikadan mutabık kalmak mecburiyeti vardır. Aksi halde memleketler idaresiz hale gelebilir.

İşin kötüsü, seçmen önünde mesuliyet fikri de ortadan kalkabilir. 2 senede bir üçte bir yenilenen bir Meclis; bir seçim oluyor, elli Sento üyesi değişiyor, Sentodaki çoğunluk da değişiyor. O vakit Hükümet de değişecek, fakat iki sene sonra vatandaş yeniden elli kişi seçerken karşısına gelenler başkalarıdır. Millet Meclisi seçimleri de bir iktidarın hesabı mahiyetini taşıyacağından bir politikanın günahı, sevabı seçmen önünde görülmiyecek demektir. İktidarla, ekseriyetler seçmen önünde değil, parlamento içinde yapılıp bozulacaktır. Fransız siyasi hayatının başta dertlerinden biri budur.

İtalyan Anayasası, bu iki Meclis önünde gen-

suru esasını kabul etmiştir. Fakat İtalyan müellifleri bundan pek çok şikâyet ediyorlar.

Kaldı ki, orada her iki meclis de toptan seçilmekte ve her ikisi de feshedilebilmektedir. Binaenaleyh bizimkinden tamamiyle farklı bir ikinci Meclis sistemi kabul etmiştir, İtalyanlar.

Şimdi Türkiye'nin meselesi nedir? Bu mesele şudur. Bir defa halledilmiş, üzerinde münakaşa edilmeyen bir mesele ve hal sureti vardır ki o da Türkiye'nin demokratik bir Cumhuriyetle idare edileceğidir. Vatandaş neyi isterse kendisine sunulan tekliflerden, şahıslardan, partilerden hangisini tercih etmişse Türk Devletinin kendisi o istikamette gidecektir. Bu halledilmiş bir meseledir. Böyle bir partinin bir defa ekseriyeti eline geçirdikten sonra dört senelik devre programının lâıyık ile tatbik edilmesi lâzımdır.

Fakat bu tatbik esasında kendisi başı boş bırakılmış da değildir. Bir defa Anyasaya aykırı çıkaracağı kanunlar Anayasa Mahkemesinin, kanunlara aykırı icraatı mahkemelerin murakabesi altındadır. Her türlü faaliyetlerini muhalefet meclisler içinde ve dışında tenkid edecektir. Basın hürdür, yazacaktır. Üniversite muhtardır, söyleyecektir. Her türlü murakabe üzerinden eksik olmayacaktır.

Senato da bir siyasi murakabe ve süzgeç müessesesi olarak düşünülmüştür. Yetkileri böyle bir fonksiyonu ifa etmesine yetecek ölçüde tanınmıştır.

Muhterem arkadaşlar, mümkün ve mutasavverdir ki, birinci Meclisin kabul ettiği bir kanun ahlında memleket ekseriyetinin isteyip istemediği şüphe uyandıran bir kanun olabilir. Ayrıca birinci Meclis bir kanun üzerinde kâfi miktarda düşünmemiş, kâfi derecede tetkik etmemiş olabilir. İkinci Mecliste siyasi partilerin dışında politik şahsiyetlerin getirebileceği nüanslar da bulunabilir. Bu sebeplerdir ki, ikinci Meclisin sayısı az tutulmuş, yetkili şahsiyetlerin girmesi imkânı sağlanmış bu şahsiyetlerin bâzı konulara ışık tutması kabul edilmiştir. Bu mevzuda ilerde daha fazla mâruzatta bulunacağım. Demek istiyorum ki, İkinci Meclise tanınan fonksiyon, bir ışık tutma, bir süzgeç fonksiyonudur.

Gensorunun bir tek Meclise hasredilmesinin sebebi bunlardır. Türkiye geri kalmış bir memleket. En kötü demokratik rejim ne yaptığını bilmiyen, istikametini tâyin edemiyen bir Devlettir. İtalyan ve Fransız milletleri bunun sı-

kıntısını çekmişlerdir. Her on beş günde devrilen hükümetler istemiyoruz. Demokratik bir murakabe altında çalışan hükümetler istiyoruz. İki Meclis arasındaki mesuliyet problemi Türkiye'yi bu Devletlerinkine benzeyen krizler karşısında bırakabilir. Türkiye'yi böyle Meclisler karşısında bırakmamak maksadıyla bu hakkı ikinci Meclise tanımadrk.

BAŞKAN — Efendim, suallerin söz alan arkadaşlar konuştuktan sonra sorulmasını rica ederim.

FETHİ ÇELİKBAŞ — Muhterem arkadaşlar, sözcü arkadaşımızın ifadelerinden sonra bâzı mevzulara temas edeceğim. Gensoru mevzuunu müteakip maddelerde görüşeceğiz. Buna bir formül bulabiliriz.

Meclis soruşturmalarının, grup kararlarına bağlanmamasını teyidedecek hükmün müeyyiden mahrum olacağını kabul ettiler. 55 nci maddede karşısında hükümsüzdür.

KOMİSYON SÖZCÜSÜ TURAN GÜNEŞ — Katılıyoruz.

FETHİ ÇELİKBAŞ — Mesele yok öyle ise.

BAŞKAN — Feridun Ergin.

FERİDUN ERGİN — Arkadaşlarım, Turan güneş arkadaşımızın arz eylediği komisyon esbabı mucibesi hakikaten yerindedir ve haklıdır. İki Meclis kuruyoruz. Bu iki Meclisin ekseriyeti âni olamaz. Ekseriyet değiştiği zaman birinci Mecliste tasvibe uğrıyan, tasviple karşılanan Bakanın, aynı mevzu dolayısıyla ikinci Mecliste akalliyette kalması mümkündür. Bu suretle birbirine zıt ve gayrimantakî ve umumi efkârı tereddüde düşürür bir vaziyet hâsıl olabilir. Bu itibarla getirilmiş olan esbabı mucibe dolayısıyla Turan Güneş haklıdır, kendisine hakkı teslim etmek lâzımdır. Ancak bir nokta daha kalıyor. Gensoru yetkisi bir Meclisin en mühim vazifesi, en mühim hakkıdır. Gensoru, teşriî murakabenin en mühim vasıtasıdır. Bir Meclisi gensoru yetkisinden mahrum edersek, bütçe meselesinde katî bir karar almak yetkisinden mahrum edersek iki Meclis arasında sâlâhiyet farkı bulunması lâzım geldiği hakkındaki hüküm, kaide malûm ve müsellemler. Ama, teşriî murakabeyi en mühim bir fonksiyonundan mahrum ettikten sonra, ikinci Meclisin acaba Parlâmento hayatında oynayabileceği müessir bir rol kalabilir mi? Turan Güneş arkadaşımız serd ettiği esbabı mucibede haklı. Haklı

olmakla beraber, bu esbabı mucibeden kalkarak ikinci Meclise gensoru yetkisinin verilmemesi gibi bir neticeye doğru gidersek o vakit ikinci Meclisi daha doğuştan yarı kötürüm bir vaziyete düşürmüş olabiliriz. O halde ne yapalım? İki zarureti birbiriyile telif etmek mecburiyetindeyiz.

Bir Mecliste ekseriyetin tasvibini gören bir Hükümetin ikinci Meclise ekalliyete düşmemesi lâzımdır, böyle bir vaziyet hâsıl olmamalıdır. Her ikisinin fonksiyonlarının iera edilmesi ve meclisler arasında hiyerarşi farkı bir biri ile telif edilmelidir. Ve ancak bu şekilde gensoru müessesesini ne Meclise ve ne de Senatoya değil, fakat doğrudan doğruya Türkiye Büyük Millet Meclisinin yapacağı birleşik bir Oturuma bırakmak lâzımdır. Başka türlü formüle edilemez.

ALP KURAN — İlim adamımız Turan Güneş arkadaşımızın beyanlarını dinledim. Tatmin edilmediğim bir nokta var. Dediler ki, haklı olarak, Türkiye iktisat ve kültür bakımından geri kalmış bir memleketdir. Kendileri ile mutabıkım. İktisadi ve kültürel kalkınma ancak demokratik bir düzen içinde gerçekleşebilecektir. Bu da doğru. Fakat iktisaden geri kalmış ve kalmaya muhtaç, bu sebeple de büyük tasarruflar yapmak mecuriyetinde olan bir memlekette yetkisiz bir ikinci Meclis kuracaksa hiç kurmayalım daha iyi. Yetkisiz bir Meclise gidecek paraları, birtakım yatırımlara tahsis etmek bu bakımdan elbet ki, daha doğru olur.

Bir de, sayın komisyon sözcüsü, milletteki ekseriyetle Meclisteki ekseriyet ve Hükümet arasında bir ayniyet bulunması gerektiğini ifade ettiler ve dediler ki, «Hükümet mekanizmasında, Hükümetin mesuliyeti bakımından, Hükümet bir parti ekseriyetine dayanacak ve bu ekseriyet memleket içinde bir halk ekseriyetine dayanacak; bu suretle hükümetle halk arasında bir ayniyet sağlanacaktır. Bu ayniyeti sağlayacak müessese seçimlerdir. Millet Meclisi seçimlerle gelir» Fakat, unutmamak lâzımgelir ki, tasarıda Cumhuriyet Meclisi de seçimlerle gelir. Burada sadece eski Cumhurbaşkanlarına on kişilik bir kontenjan tanınmıştır. Siyasi mesuliyet bakımından, gerekiyorsa, bunları da çıkaralım, Senato da tamamen seçimle terakkübetsin. O zaman gensoru meselesini tanımak icabedecektir. Komisyon Şözcüsü bu Meclise böyle bir yetki tanıyacak olursak Devlet gemisi sağ salım yürüyemez, biri Mersin'e çekerken, öteki

tersine çekebilir, demişlerdir. Böyle bir tereküp tarzının iki Meclisin memleket işlerini çıkarmaya sürükleyeceğini düşündürebilir. Arkadaşımızın iki Meclis bakımından verdikleri önergeye iştirak ediyorum.

Birinci Meclise (a) Hükümeti, ikinci Meclise (b) Hükümeti hâkim olduğu takdirde, Cumhuriyet Senatosuna hâkim olan parti ötekinden farklı olacaktır. Arkadaşımızın buyurduğu gibi bir Meclis, Hükümetin veya vekilin ademi-suliyetine karar verdiği halde, diğerinin mesuliyeti cihetine gitmesi mümkündür. Bu bakımdan iki Meclisin muhassalasını sağlamak iyi olacaktır.

87 nci madde için vermiş olduğum taktiri geri alıyorum. 88 nci maddedeki gensorunun da meclislerin müşterek toplantılarında mümkün kılınmasını rica edeceğim.

BASKAN — Rauf Gökçen.

RAUF GÖKÇEN — Muhterem arkadaşlar, Sayın Turan Güneş'in izahatından sonra söz almak mecburiyetinde kaldım. Bu izahat çok önemli. Zira biz iki meclis kuruyoruz. Ben ikinci meclisin birinci meclise icabında bir fren vazifesi görmesi lâzımgeldiğine inanıyorum. Fakat Turan Güneş'in bu izahatından anlaşılıyor ki, her iki mecliste birer siyasi parti meclisi olacak. Yani her meclis de seçimlerle geleceğine göre, her meclisin üyeleri de bazı vaitlerde buluncaklar ve bu vaitler birbirine bağlı olmayacak, birbirini tutmayacak. Her ikisi de, diyecek ki, bizim partimiz su şu prensiplerle memlekete şunları getirecek, diyecekler ve seçilecekler. İki meclis içinde eğer iktidara gelecek ekseriyet partisine mensup şahıslar seçilmişse şuna benziyecek : Direksiyona oturmuş bir şoför, ve arabanın içinde bir millet tasavvur ediyorum. Bu şoföre tam mânasiyle itimadedilemeyeceğini düşünerek, belki hızlı gider, belki yanlış gider, diye yanına emniyet için birisini oturtuyoruz. Sen, şoföre çok fazla giderse frene basarak buna mâni olacaksın, diyoruz.

Sayet bunların her ikisi de süratli gitmek istiven bir zihniyete sahiplerse sürati önliye-yecek-siniz. Çünkü, şoförün yanına oturttuğumuz kimse aynı zihniyete sahip. Nasıl yapar, bilmiyorum. Fren yapma vazifesini verdiğimiz şahıs avnu fikirde olduğu cihetle diğerine nasıl gideceğini yanındaki söylemezse, bu takdirde durumun ne olacağını takdir buyurursunuz. Bu şe-

kilde ikinci Meclis hakkındaki görüşümü canlandırmış olduğuma kaanım. Bu bakımdan İstanbul tasarısının mekanizmayı daha kuvvetli olarak emniyet altına aldığından şüphe etmiyorum. Bu bakımdan biz, eğer ikinci Meclisten hakikaten bir şeyler ümidediyor ve ondan bazı vazifeler bekliyorsak, ona gerekli salâhiyetleri vermekle beraber, içerisinde bulunan şahısları siyasi parti disiplini dışında ve seçildikten sonra partilerinden istifaya mecbur kılacak bazı müeyyideler koymalıyız. Bu mevzuda işi yüksek hulkulkularımıza terk ederken sayın arkadaşlarımızın yaptıkları tekliflerin içerisinde bilhassa Sait Naci Ergin'in teklifine iştirak ediyorum. Daha ileri giderek, ikinci meclisin üyelerinin parti disiplini dışında kalmasını sağlayacak bir hüküm koyabilirsek daha iyi olacağı kanaatindeyim. İstikbalimiz için bu lüzumludur. Saygılarımla.

BAŞKAN — Emin Soysal

EMİN SOYSAL — Muhterem arkadaşlarım, bu maddede benzenizi düşündüren bir nokta var. Her iki Meclise de soru, gensoru, Meclis soruşturması ve Meclis araştırması yetkisi verilmektedir. Geçmiş tatbikatta gördüğümüz bir vaziyet vardır. Demokrasiler çok kötü şekilde işlediği zaman, sakat tarafı şudur: İcrayı, icra uzvunu faaliyetten alıkoyma meselesi. Bu nokta hakkında Komisyonun ne düşündüğünü bilmiyorum. Olabilir ki, bir bakandan aynı soru, aynı anda iki Mecliste birden sorulabilir. Bir mebus bir bakandan soru sorarken diğer Meclisteki bir mebusun aynı zamanda aynı vekile aynı mahiyette bir soru sorma ihtimali vardır. Bu hususta burada bir kayıt yoktur. İcra organı bu suretle her iki Meclisin sual yağmuruna, soruşturma mekanizmasına maruz kalan vekiller memleket işlerini görmekten alıkonulurlar. Bu noktanın firenlenmesi için, zannedersen, yeni bir fıkra koymak yerinde olur. Bir mesele hakkında bir Mecliste bir soru sorulduğu takdirde, artık diğer Mecliste bu mesele hakkında soru sorulmaz. Bir Mecliste bir mesele hakkında soruşturma açıldığı zaman, diğer Mecliste de aynı zamanda aynı vekile veya Hükümete soruşturma açılması yönüne gidilmesi doğru değildir kanaatindeyim. Bu noktaya ait Komisyonun düşüncesinin değişip değişmediğini bilmiyorum. Buna ait bir fıkra eklerlerse yerinde olur. Aksi takdirde demokrasi yapacağız derken, fa-

kir kalmış bu memleketin binbir işi sürünce- mede kalır ve Hükümet iş göremez hale gelir. Bu noktada biz maddeleri tedvin ederken, asıl memleket işlerinin zamanında ve süratle yapılması işini sağlamak bakımından düşünmek mecburiyetindeyiz. Onun için Komisyonun bu noktayı düşünmesi yerinde olur, kanaatindeyim. Dikkat ettim, Sayın Sözcü bu noktaya temas etmediler. Eğer temas etmiş olsalardı, tutanağa da böyle bir şey geçmiş olsaydı söz almazdım. Benim 46 - 50 ve 57 - 60 arasında parlamento hayatında gördüğüm tatbikattan edindiğim malûmata göre bu nokta üzerinde dikkatle durmağa mecburuz. Çünkü her iki Meclisten her hafta bir vekile on beş tane sual sorulabilir. Vekil vazife mi görecektir, suallerle mi uğraşacak? Bu böyle olur- sa Hükümet iş göremez halé gelir. Bunu bir esasa bağlamak lâzım.

Diğer mesele; gensoru meselesidir. Gensoru müessesesi her iki Meclisin yetkisi altında olmalıdır. Ama Büyük Millet Meclisi namı altında iki Meclisin müşterek birleşiminde gensoru yapılmalıdır. Sözcünün bu husustaki mütalâalarına iştirak etmiyorum. Meclis 4 senede bir milletin karşısına çıkacak. Öteki Meclis de çıkacak, fakat bir fark var. Birisi 4 senede bir çıkacak, diğeri 6 senede bir çıkacak. Ama o da çıkacaktır. Her iki Mecliste milletin murakabesinde ve millete hesap vermek durumundadır. Binaenaleyh bu noktadan gensoruyu tahdit etmek doğru değildir. Büyük Millet Meclisinde müzakere edilmesi lâzımdır. Mâruzatım bu kadardır, saygılarımla.

BAŞKAN — Komisyon.

KOMİSYON SÖZCÜSÜ TURAN GÜNEŞ — Muhterem arkadaşlarım, gensoru konusundaki müzakereyi öteki maddeye bırakıyorum. Şunu söylemek istiyorum. Bundan sonra parlamento eskiden olduğu gibi haftada 6 saat mesai ile iktifa edemeyecektir. İctüzükte muhtelif usuller ve bâzı takyitler koyacaktır.

Çünkü gensoru müessesesi açılmıştır. Binaenaleyh endişe buyurmasınlar. Mâruzatım bu kadardır.

BAŞKAN — Efendim, madde hakkında verilmiş önermeleri okuyoruz.

Yüksek Başkanlığa

87 nci maddenin 1 nci fıkrasının aşağıdaki

şekilde değiştirilmesini arz ve teklif ederim.

«Soru, gensoru, genel görüşme, Meclis soruşturması ve Meclis araştırması her iki Meclisin yetkilerindedir.»

Ferruh Güven

Yüksek Başkanlığa

87 nci maddenin 1 nci fıkrasının aşağıdaki şekilde değiştirilmesini arz ve teklif ederim.

«Soru, gensoru, genel görüşme, Meclis soruşturması ve Meclis araştırması her iki Meclisin yetkilerindedir.»

Adnan Başer

Alp Kuran

Sayın Başkanlığa

Konusulan maddeye aşağıdaki fıkranın ilâvesini arz ve teklif ederim.

«Meclis soruşturması açılması için önceden grup kararı alınmaz»

Fethi Çelikbaş

BAŞKAN — Komisyon.

KOMİSYON SÖZCÜSÜ TURAN GÜNEŞ — Çelikbaş arkadaşımız şu takriri geri alırlarsa minnettar oluruz. Çünkü, fıkrayı şu hale getirdik. «Meclislerdeki siyasi parti gruplarında; Meclis soruşturması ile ilgili görüşme yapılamaz ve karar alınmaz.»

FETHİ ÇELİKBAŞ — İştirak ediyorum efendim, benim önergeme lüzum kalmadı artık.

BAŞKAN — Şimdi, bu okunmuş olan takrirleri oyunuzun sunacağım.

Onlardan evvel müsaade buyurulursa komisyonun değişik metnini okuyalım efendim :

87 ye 2 nci fıkra olarak ilâve :

«Meclislerdeki siyasi parti gruplarında, Meclis soruşturması ile ilgili görüşme yapılamaz ve karar alınmaz.»

Anayasa Komisyonu adına Sözcü
Turan Güneş

BAŞKAN — Takrirleri yeniden okuyoruz efendim.

(Ferruh Güven'in önergesi tekrar okundu.)

FERRUH GÜVEN — Geri alıyorum.

(Alp Kuran ve Adnan Başer'in önergesi tekrar okundu.)

ALP KURAN VE ADNAN BAŞER — Geri alıyoruz efendim.

(Fethi Çelikbaş'ın önergesi tekrar okundu.)

FETHİ ÇELİKBAŞ — Komisyonun tadiline iştirak ediyorum. Takririmi geri alıyorum.

BAŞKAN — O halde, maddeyi yeni şekliyle tekrar okuyoruz.

III. T. B. M. M. nin denetim yolları

a) Genel olarak

MADDE 87. — Soru, genel görüşme, Meclis soruşturması ve Meclis araştırması her iki Meclisin yetkilerindedir.

Meclisteki siyasi parti gruplarında, Meclis soruşturması ile ilgili görüşme yapılamaz ve karar alınmaz.

Meclis araştırması, belli bir konuda bilgi edinilmek için yapılan incelemeden ibarettir.

BAŞKAN — Maddeyi bu şekliyle oyunuz sunuyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.

b) Gensoru:

MADDE 88. — Gensoru yetkisi yalnız Millet Meclisindedir.

Milletvekilleri veya bir siyasi grupça verilen gensoru önergesinin gündeme alınıp alınmayacağı, verilisinden sonraki ilk birleşimde görüşülür. Bu görüşmede, ancak önerge sahibi veya önerge sahiplerinden biri, gruplar adına Başbakan veya bir Bakan konuşabilir.

Gündeme alma kararı ile birlikte gensorunun görüşülme günü de belli edilir.

Gensorunun görüşülmesi, gündeme alma kararı tarihinden başlayarak iki gün geçmedikçe yapılamaz ve yedi günden sonraya bırakılamaz.

Gensoru görüşmeleri sırasında üyelerin verecekleri gerekçeli güvensizlik önergeleri veya Bakanlar Kurulunun güven isteği, bir tam gün geçtikten sonra oylanır.

Bakanlar Kurulunun veya bir Bakanın düşürülmesi, üye tam sayısının salt çoğunluğuyla olur.

BAŞKAN — İsmail Selçuk Çakıroğlu.

İSMAİL SELÇUK ÇAKIROĞLU — Muhterem arkadaşlarım, daha ziyade 87 nci maddenin müzakeresi sırasında gensoru meselesine girildi. Şimdi 88 nci maddedeki yeri dolayısıyla bendeniz gensoru üzerinde durmak istiyorum.

Aziz arkadaşlarım, çifte Meclise göre bir parlamento esasını kabul eden Anayasa tasarımda komisyon bendenize adeta öyle geliyor ki, iki

Meclisin hak ve yetkilerinin kendilerine göre önce tâyin etmişler, sonra da buna uygun düşecek bir esbabı mucibe hazırlamaya çalışmışlardır. Raporlarında böyle bir hava vardır. Hakkı olan bir şey varsa o da doğrudan doğruya hangi ihtiyaçlara göre o meclisiere ihtiyaç duyulduğudur. Şimdi gerekçe elimizde. Turan Güneş'in sözcü sıfatı ile yaptığı konuşması ile gerekçeden biraz farklı bir şekilde ele aldığı gensoru müessesesinin hangi mecliste bulunması hususundaki konuşmalarını da ele alacağım.

Arkadaşlar, gerekçenin iki dayanak noktası vardır. Birincisi, Millet Meclisinin doğrudan doğruya millî irade ile ilgili olmasını esas alıyorlar. Seçimle işbaşına gelmiş olan bir Millet Meclisinde iktidar partisinin, onunla oranlı bir şekilde çalışacak olan Hükümetin icraatını Millet Meclisinin millî iradeden gelmesiyle mütenezip bir ahenk te görüyorlar. İlk dayanak noktaları budur. Arkadaşlar, Cumhuriyet Meclisi millî iradeden gelmemekte midir? Halk efkârının iradesini temsil etmemektedir? Pek tabii olarak Cumhuriyet Senatosunun da, tıpkı Millet Meclisinde olduğu gibi, millî iradeden geldiği aşikârdır. Hatta, 150 üye, Millet Meclisine gelen her hangi bir üyeye nazaran millî iradeyi temsil bakımından daha fazla bir oy çoğunluğu ile gelir. Onların dayandıkları ikinci nokta; millî iradeden gelmeyen üyelerin, tabii telâkki edilen üyeler, emekli Cumhurbaşkanları ve emekli Anayasa Mehkemesi Başkanlarının mevcudiyetidir. Seçimle gelmemiş bu üyelerin Cumhuriyet Senatosunda bulunması millî iradenin tecellisi bakımından mahzur olarak kabul ediyorlar. Azınlığa, istisnaya göre bir prensip vaz'edilemez. 150 üye madem ki, seçimle gelmiştir, Cumhuriyet Senatosu da millî iradenin mahdududur. Tabii üye olarak gelecek arkadaşlar birer fanidir. Bir Anayasa nesiller ötesine gider. Tabii üyeler zamanla daha da azalacaktır. Bu itibarla bu husus millî irade bakımından bir noksanlık, bir mahzur değildir.

Bir de Cumhuriyet Senatosunun üçte bir üyesi iki senede bir değişecektir, diyorlar. Dört senede seçilecek bir Meclisin Hükümeti bina ediyorlar. Arkadaşlar, bu doğrudan doğruya noksanlık değil, belki halk efkârında taptaze iradeyi tecelli ettirmek bakımından belki en lüzumlu en

kuvvetli olan bir husustur. Biz bunu düşünerek bir takrir vermiş bulunuyoruz.

BAŞKAN — Alp Kuran.

ALP KURAN — Efendim, durum tamamen tavazzuh etmiş bulunmaktadır. Eğer gensoru yapmak ve gensoru talebinde bulunmak her iki Meclisin bütün üyelerine tanınacak olursa ve gensorular her iki Meclisin birleşik toplantısında görüşülürse, millî murakabenin tam manasıyla gerçekleştirileceği anlaşılmaktadır.

Bu suretle her iki Meclisin müşterek toplantısında gensorunun görüşülmesi esasının kabul buyurulmasını rica edeceğim. Bu konuda başka deliller de söylenebilir, vaktinizi almak istemiyorum. Mesele tamamen aydınlanmış ve tavazzuh etmişti. (Alkışlar)

BAŞKAN — Fethi Çelikbaş.

FETHİ ÇELİKBAŞ — Muhteren arkadaşlarım; gensoru mevzuunda Sayın Komisyon Sözcüsü Güneş'in izahatını zevkle ve istifade ile dinledim. Gerçekten beyanları modern siyasi ilimler çerçevesinde gayrikabili ret bir keyfiyettir. Doğrudur. Fakat, ikinci meclise de hiç yetki vermemenin isabetli olmayacağı düşüncesiyle, mutavassıt bir formül bularak bir takrir vermiş bulunuyorum. O da şudur: Cumhuriyet Senatosu gensoru açılmasına karar verirse, müzakereler müşterek toplantıda cereyan eder ve karara bağlanır. Bunun faydası şudur. Müşterek toplantıda umumi efkâr önünde müzakere yapılır. ve bir gün sonra da itimat reyi verileceği için, bazı tecrübe sahibi olan ikinci meclis üyelerinin gensoru karşısında Hükümet belki istifa etmeyi dahi düşünebilir. Bu bakımdan bu tarz içinde işi mütalâa ettiğimizde ikinci Meclisin de Hükümet karşısında ağırlığını hissettirmesi imkânları belirir. Bu suretle Hükümetin gayet tecrübeli politika adamları karşısında daha dikkatli olması temin edilir. Bu bakımdan biz teklifimizde gensoru talebetme yetkisinin iki Meclise ait olmasını, ancak Senatunun gensoru açılması talobinin müşterek toplantıda müzakere edilmesini derpiş ettik. Zannedirim bu görüş komisyonun mazharı iltifat olabilir.

BAŞKAN — Komisyon.

KOMİSYON SÖZCÜSÜ TURAN GÜNEŞ — Çok muhterem arkadaşlarım, huzurunuzu sık sık işgal ettiğimizden dolayı emin olun müteessiriz. Üzerinde bulunduğumuz maddenin Türk siyasi hayatına ve istikbale en büyük ve mühim teme-

li getirdiğine kaaniim. Bazan sizleri yoruca ve üzücü mâruzatta bulunuyorsak lütfen mâzur görün, efendim.

Demin siyasi mesuliyet mekanizmasının aslında siyasi iktidar mekanizmasının bir eşi olduğunu izah etmiştim. Arkadaşlarımız bu mütalâalarımıza canî gönülden iştirak ettiler. Bunun yerine yeni bir teklif ileri sürdüler. Evvelâ yanlış anlamaları müsaadenizle tashih etmeye çalışmak istiyorum.

Çakıroğlu arkadaşımız evvelâ maddeleri yazmışlar sonra bunlara birer esbabı mucibe yazmaya çalışmışlar, dedi.

Bunu parlamento kürsüsünde söylenmiş çok dostane bir tarz olarak kabul etmeye mütemayiliz. Takdir buyurursunuz ki, Yüksek Heyetinizle birlikte bir Anayasa yapma mesuliyetini müdrük olan insanlar, arkadaşlarımız, bunun için uydurma esbabı mucibe yazma yoluna gitmezler. Komisyon 20 kişiden mürekkeptir. Belki bâzı arkadaşlar olsalar bile, 20 kişilik komisyonun hepsini böyle düşünmek Çakıroğlu arkadaşımızın hatırından geçmesin isteriz.

Gökçen arkadaşımızın, İkinci Mecliste partileri yasak edelim sözü doğrusu bize biraz garip geldi. Eğer partiler kötü ise, toptan yasak edelim gitsin. O zaman yapılacak iş demokrasiye rahmet okutmaktır.

Müşterek toplantıları, bendenizin demin de işaret ettiğim meseleleri bertaraf eder mi? Katiyen etmiyeceğine kaaniim. Şimdi Birinci Mecliste muayyen bir parti ekseriyeti öteki Mecliste de başka bir parti ekseriyeti var. Bunlar da bir araya gelmişler rey vermişler, ha ayrı ayrı rey vermişler. Arada fark yoktur. Bundan başka mahzurlar da vardır. Aslında bu her iki Meclisi tek Meclis haline getirmek demektir. Meselâ Almanya'da Meclislerden birinin milletvekilleri iki ayrı seçim sistemiyle seçilirler. Hem nispi hem ekseriyet sistemi. Biz Meclisteki müşterek toplam üyeleri iki usulle seçilmiş tek Meclis tesis etmiş oluruz.

Gensoruda müşterek olsunlar fikrine iştirak etmeye iki sebeple imkân yoktur. Bir defa eğer iki Mecliste de aynı parti ekseriyette bulunuyorsa zaten mesele yoktur. Şu olacaktır : Bir partinin meselâ Millet Meclisinde 20 ekseriyeti vardır. Öteki Mecliste diğer partinin 30 ekseriyeti vardır. Bir araya geldikleri zaman bu, küçük ekseriyetleri bozucu bir tesir icra edecektir. Biz ra-

kamlarla da uğraştık. Meselâ bir seçim olmuştur. (A) Partisi 250, (B) Partisi 200 üye ile Millet Meclisine geçmiştir. Senatoda (A) partisinden 100, (B) partisinden 83 milletvekili vardır. Yani her iki Mecliste de (A) Partisi ekseriyettedir. Bir araya geldiği zaman güven oyu bakımından bir mesele yok. Bir müddet sonra memlekette üçte bir nispetinde bir senato seçimi olmuştur. 50 milletvekilinden meselâ 41 ini bir siyasi parti kazanmıştır. Muayyen vilâyetlere munhasır olmak üzere. Şimdi, memleketin global, topyekûn vatandaş iradesi tecelli etmeden ekseriyet değişmiştir. Çünkü, bir araya geldiği zaman ekseriyet (A) Partisinde değil, (B) partisinde tecelli etmekle Hükümet değişmelidir.

Millî iradeyi temsile gelince : Bizim burada bahis konusu ettiğimiz millî irade seçim mânasından değildir. Bizim söylediğimiz irade, vatandaşın arzusu istikametidir. Binaenaleyh sosyolojik mânada kullanılan bir sözdür.

Demek istediğimiz, memlekette yeni bir ekseriyet tecelli etmeden, üçte birine munhasır bir seçimle, Hükümet değişebilecektir. Bu takdirde bu çoğunluğun memleketşümül olup olmadığını anlamak için senato dâhil seçimleri yenilemek lâzımdır. Halbuki senato toptan yenilenmemektedir.

Şu düşünülebilir, denebilir ki; ne diye senatoyu iki üç senede bir yeniliyor sunuz? Böyle yapmayalım, o da öteki gibi toptan yenilensin ve mahsup üyeler bulunması sebebiyle, Millet Meclisi gibi, o da feshedilebilsin denilebilir. Bu bir sistemdir. Fakat bizim getirdiğimiz sistem bu değildir. Eşit yetkilere sahip iki Meclis kurmakla demokratik düzen muhakkak gerçekleşmez. İki Meclisin eşitliği problemi diye bir problem yoktur. İkinci Meclisin hususiyetleri diye bir problem vardır.

Bir defa istatistik söyleyeyim. Dünyadaki anayasaların % 51 inde iki Meclis vardır. Bunların bir kısmı federaldir. İki Meclisin selâhiyetlerinin aynı olduğu memleketlerin adedi mahdut ve muayyendir. İkinci Mecliste bir tek mansup üye varsa, diğer milletvekillerinin muayyen bir istikamette vermiş oldukları rey ve o mansup üyenin vereceği oyla Hükümet düşecek. Lûtfedin bu mânada her iki Meclis aynı kıymeti atfetmek imkânı var mı? Cumhurbaşkanının seçeceği 10 tane güzide şahsiyetin bu memlekete yapacakları namütenahi hizmetleri vardır. Ama

10 tane mansup üyenin hükümetleri devirmesi, eğer 5 - 6 ekseriyetli bir hükümet ise, oylarını bir istikamette kullanmaları neticesinde mümkündür. Bu takdirde memlekette hükümetlerin millî iradenin tecellisi ile devrildiği düşünülebilir mi?

Binaenaleyh, sistemlerden ikisinden birisini tercih etmelidir. Birinci Meclisle ikinci Meclis aynı miktarda, aynı şekilde seçilen, aynı müddetlere seçilen, aynı rejime tâbi olan ve beraberce feshedilebilen meclisler olur ve o zamanın gensoru yahut Hükümet ekseriyeti mekanizması iki Meclisle beraber mütalâa edilir. Yahut fonksiyonları ve buna tekabül eden yetkileri farklı meclisler kurulur.

Arkadaşlar, meclislerde Hükümeti muraakabe imkânı tamamiyle mi kalkmış vaziyettedir? Basiretli, akıllı ve çalışkan ikinci Meclis Hükümeti hemen düşürebilecek kadar geniş yetkilerle teçhiz edilmiştir. Genel bir görüşme vardır. Bu da vatandaşların gözü önünde cereyan eden bir husustur. Bir parlamento bir vekili önüne almış, niçin böyle, niçin şöyle diye bütün kusurlarını meydana çıkarmış, ortaya dökmüş. Arkadaşların, tâbiri mâruz görün, boğa güreşlerinde olduğu gibi geriye son olarak bir bıçak saplamak kalır. Zaten boğa güreşlerinde de son darbeden evvel boğa çoktan bitkin hale gelmiştir. Senatonun bir hükümeti bitkin hale getirmesi imkânı tamamen açıktır.

Meclislere şeref verilmez arkadaşlar. Meclisler şereflerini kendileri yaparlar. Türkiye'de dünyanın gidişinin aksine olarak ikinci Meclise çok müstesna salâhiyetler tanınmıştır. hiçbir parlâmentonun belki sahip olmadığı haklar, veto hakkı tanınmıştır. Genel görüşme, tanınmıştır. Şayet bunu da tanıyacaktı olursanız zannederim Türkiye'de müstakar Hükümetleri görmek mümkün olmayacaktır. Seçmen önünde mesuliyet kalmamış olacaktır.

Bunu önemli bir mesele telâki ediyoruz. Maddenin aynen kabulünü rica ediyoruz. (Alkışlar)

BAŞKAN — Sırrı Atalay.

SIRRI ATALAY — Muhterem arkadaşlarım, komisyon sözcüsünün siyasi mesuliyet bakımından gensorunun milletvekillerinin vazifeleri dâhilinde kalması ve oraya inhisar etmesi bakımından noktai nazarı hukuk anlamında ve âmme hukuku bakımından doğru ve yerinde bir

görüş idi. Sayın sözcü rakamlarla, bâzı nazari faraziyeleri bu mülâhazalara kendi noktai nazara hizmet ettirmeye çalıştığı zaman, siyasi mesuliyet bakımından, fikrini zayıflattı ve aynı şekilde isabet gösteremedi.

Sayın Güneş, Anayasa hukuku bakımından, siyasi ekseriyet eğer benzerlik gösteriyorsa bir tehlike yoktur, dediler. Ama zıddiyet halinde ise Millet Meclisinde, Cumhuriyet Meclisinde milletvekilleri birbirinden farklı ise gensorunun ikisine ayrı ayrı verilmesi birçok mahzurlar doğurabilir, dediler. Bu bakımdan Güneş'in Anayasa ve âmme hukuku bakımından noktai nazarları haklı gözükmemektedir. Ve bu şekildeki faraziyelere göre doğrudur. Ama bu meseleyi de aynı şekilde haklı olarak görmek lâzımdır ki, biz bir ümitle İkinci Meclisi yapmak ve hukuki hayatımızı işleten bir müessesce olarak görmek istiyoruz. Bu müesseseyi tesis ettiğimiz andan itibaren, siyasi yetkisinden mahrum edersek, müesseseyi bidayeten kasır bir şekle getiririz. Tümü üzerinde konuştuğum zaman demiştim ki, Millet Meclisinin seçilmiş üyelerden mürekkep bir komisyonu halinden ileri gidemez. Hem âmme hukuku bakımından, siyasi mesuliyet ve bu mesuliyetin paylaşılması yönünden, hem de kurduğumuz müessesenin hizmet edebilmesi noktasında Çelikbaş ve Çakıroğlu arkadaşlarımızın ortaya attığı şekillerden bir hal çaresi bulmaya mecburuz. Ya müşterek olarak siyasi mesuliyeti paylaşacaklar yahutta gensoru Türkiye Büyük Millet Meclisinin vazifesi olacaktır, yahutta Millet Meclisi bu siyasi mesuliyeti tek başına paylaşabildiği gibi, Cumhuriyet Senatosu talebederse ve karar verirse, müşterek toplantı yapılması mümkün olabilecektir. Ve olmalıdır da.

Diyor ki, arkadaşımız Güneş, hususi ekseriyetler bulunduğu zamanlar Hükümetleri elinde bulunduracak meclisler, seçimle gelmiş birinci Meclisin dışında başka seçimle gelmiş bir meclis olarak Hükümeti düşürebilecektir. Ve böylelikle halk hâkimiyeti darbe yemiş olacaktır. Nispî temsili kabul ettiğimize göre, Birinci Meclis için ara seçimlerinde aynı mahzur yok mudur? Nispî temsili kabul edeceğimize göre, artık meclislerde büyük ekseriyetler görülmeyecek, küçük siyasi partiler büyük roller oynayacaklardır. Böylelikle ara seçimleriyle de hâkimiyetler değişebilecektir. Bu düşünüş kabul

edilirse, Turan Güneş tezada düşmüş oluyor. Diyor ki, Turan Güneş, Millet Meclisleri dört senede bir vatandaş huzuruna geleceklerdir. Dört senede bir vatandaş huzuruna gitmeden de ara seçimleriyle milletin kaderi değişebilecektir. Milletin temayüllerini demokratik nizamla sık sık aramak daha hayırlı ve en iyi bir yoldur. Üyelerin üçte biri iki senede bir değişecek. İkinci Meclis halk temayüllerini daha çok tophıyacağından, siyasi mesuliyetin bunlara hissedar olması daha yerindedir, zannediyorum. Noktai nazarlara katışmak yerinde değildir.

BAŞKAN — Ferhan Arkan.

FERHAN ARKAN — Muhterem arkadaşlarım, şimdi bu 88 nei madde hakikaten tam yerindedir, Sayın Esat Çağa'nın dediği gibi. Çünkü (B) bölümü meclislere ait müşterek hükümleri ihtiva etmektedir. 88 nei madde Türkiye Büyük Millet Meclisinin denetim yollarını göstermektedir. 88 nei madde tamamen yerine girmiştir. Ancak burada bir tadilat yapmak lâzımdır. Bu gensoru yetkisini sadece Millet Meclisine değil, Türkiye Büyük Millet Meclisine vermek suretiyle madde yerini bulmuş olacaktır.

Arkadaşlar, şayet biz bu gensoru müessesesini Türkiye Büyük Millet Meclisinin müşterek yapılacak olan toplantısına vermeyecek olursak, bugün doğmasına gayret ettiğimiz İkinci Meclis, Senato ölü doğmuş gibi bir şey olur. Halbuki onun da birtakım vazife ve salâhiyetleri olması lâzımgelsecektir. Onun vazifesi başkadır. Süzgeç vazifesi ve fren vazifesi görecektir, diyoruz. Birtakım kanunlar kendisinden geçerken üzerinde duracak, icabında başka yollardan müzakeresi temin edilecektir. Bunun yanında bâzı salâhiyetlerinin olması icabeder. Bunun bir tanesi de Hükümeti murakabedir ve bu murakabe neticesinde de güven oyu vermelidir. Her iki Meclis toplantı halinde iken, Hükümet güven oyu alamazsa düşer. Sonra ne olur, siyasi kriz olur buhran olur. Bunun da yegâne yolu tahakkukuna gayret ettiğimiz seçime gitmek mecburiyetinde kalınır. Efkârı umumiye bu konuşmalarda bu güven oyu görüşmelerinde duruma hâkim olacaktır. Her siyasi partiyi, iktidar partisine karşı muhalif ve rakip gibi görmek ve her meselede muhalif olarak kabul etmek doğru değildir. Muhalefet partisi rakam vaziyetinden istifade ederek Hükümeti devirmek isterse, iktidar

partisi seçime gidecektir. Netice tecelli edecektir. Bu bakımdan büyük bir endişeye mahal yoktur. Bunun neticesi seçimdir. Bundan kaçmamak lâzımdır.

Arzettiğim gibi, İkinci Meclis doğarken bunun vazifelerini ve salâhiyetlerini tesbit etmek lâzımdır. Gensoru müessesesinin İkinci Meclisin dışında bırakılmasını doğru görmüyoruz.

Arkadaşımız bir bütçe müzakeresinde işi tamamen tersinden almışlardır. Evvelâ Senato-ya geliyor, sonra Millet Meclisine geliyor. Onun için bendeniz, diğer arkadaşlarım gibi, bir önerge vermiş bulunmaktayım. Millet Meclisi üyelerinin Senato üyelerinden daha salâhiyetli olması lâzımgeldiği kanaatindeyim.

BAŞKAN — Efendim, sabahleyin ve öğleden sonra yapılan oturumlarda, komisyona gidip ve geri gelen maddeler dâhil 13 madde kabul edilmiştir. Dün tasvip buyurduğunuz programa göre daha 7 maddenin müzakere ve kabul edilmesi lâzımdır. Bu maddelerin müzakeresini yapabilmek için de bu gece de oturum yapmak mecburiyetindeyiz. Madde hakkında söz alan arkadaşlar vardır. Bu arkadaşlara gece oturumunda söz verilecektir.

Saat 21,30 da toplanılmak üzere oturuma son veriyorum.

Kapanma saati: 19,35

DÖRDÜNCÜ OTURUM

Açılma saati : 21,30

BAŞKAN — İbrahim Senil.

KATIPLER : Şahap Kitapçı, Rifat Çini

BAŞKAN — Oturumu açıyorum.

Anayasanın 88 nei maddesi üzerindeki görüşmelere devam ediyoruz.

FEVZİ LÜTFİ KARAOSMANOĞLU — Usul hakkında söz rica ediyorum.

BAŞKAN — Buyurun.

FEVZİ LÜTFİ KARAOSMANOĞLU — Muhterem arkadaşlar, akşamdan beri müzakeresini yaptığımız 88 nei maddenin ne kadar mühim bir madde olduğu müzakerenin seyrinden anlaşılmış bulunuyor. Onun için bu maddeyi, Heyeti Celilenizden rica ediyorum, ve encümenen istirham ediyorum, bir kere daha tetkik edilmek üzere, bir kere daha gözden geçirilmek üzere encümenen geri alınıp, verilen taktirlerle buradaki görüşmeler nazara alınarak yeniden elden geçirilsin, muhakkak tadil edilsin, demiyorum, bir kere daha gözden geçirilsin, Meclisin içinde müzakereleri daha kolay, daha uysal bir hale getirebilecek halde iade etsin, tekrar getirsin, bunu sonra müzakere edelim.

İkinci mesele, bu maddeyi müzakere ederken bâzi maddelerde müracaat ettiğimiz dakika tahdidatını bu madde üzerinden kaldıralım. Çok mühim maddedir. Devletin Anayasasını yaparken bunun en mühim madde olduğu anlaşılmıştır. Üzerinde durarak enine boyuna konuşalım, iyice mütalâa edelim. Bu iki teklifimi kabul eder, encümen de kabul ederse iyi bir iş yaptığımıza kaanî bulunuyorum. (Alkışlar)

ALP KURAN — Usul hakkında söz istiyorum.

BAŞKAN — Usul hakkında müzakere açmış değiliz.

ALP KURAN — Bir teklif vâkı oldu, buna mukabil görüşümüzü arz edeceğiz.

BAŞKAN — Komisyon söz istedi, kendilerine söz veriyorum.

KOMİSYON SÖZCÜSÜ TURAN GÜNEŞ — Muhterem arkadaşlarım, müzakere edilmekte olan 88 nei maddenin ve onunla ilgisi âşikâr bulunan ve birlikte mütalâa edilmesi lâzımgelen

89 ncu maddenin de etraflıca tetkike tâbi tutulması bakımından Yüksek Heyetinizden 88 nci ve 89 ncu maddelerin komisyona iadesini teklif ediyorum. (Alkışlar)

BAŞKAN — Komisyonun teklifi veçhile 88 ve 89 ncu maddelerin komisyona iadesi hususunu yüksek oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

İSMET GİRİTLİ — Usul hakkında söz istiyorum.

BAŞKAN — Oylama sırasında söz verilmez, efendim.

90 ncu maddeyi okuyoruz :

C) Kanunların yapılması

I. Genel kurullar

a) Kanun teklif etme yetkisi

MADDE 90. — Kanun teklif etmeye, Bakanlar Kurulu ve Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri yetkilidirler.

Üyeler, kendi tekliflerini her iki Meclisin ilgili komisyonlarında savunabilirler.

SAİT NACİ ERGİN — Muhtem arkadaşlar, kısaca bir noktaya temas edeceğim. 1950-1960 devresinde milletvekilleri tarafından teklif edilen kanun tasarıları 827 adettir. Bu 827 aded kanun için, ceman 955 milyon lira, her sene bütçeye külfet tahmili icâbetmektedir. Bu vaziyet dolayısıyla, diğer memleketlerde olduğu gibi, masraf tahmil edecek kanun teklifleri hakkında bir prensip kararı verilmesi zaruretine inanıyorum. Vaktinizi almamak için (ayrı madde var, sesleri) ayrı madde bütçeye tahsisat vaz'ı teklifidir. Masraf kanunu teklifi hakkında ayrıca madde mevcut değildir. Diğer dünya memleketlerinde bu husustaki nizam dörde ayrılmaktadır. Birincisi, milletvekili hiçbir suretle masraf teklifinde bulunamaz. İngiltere ve Fransa'da olduğu gibi. İkincisi, Hükümetin muvafakatini istihsal ettikleri takdirde teklifte bulunurlar. Üçüncüsü; parti gruplarının muvafakatini istihsal ettikten sonra teklifte bulunurlar. Dördüncüsü de, bizde olduğu gibi Parlmanter teşebbüsün tam tatbik edildiği yerlerdir. Yıllardan beri devam eden tatbikatımız, bizde bütçe denkliliğinin bozulmasını, bâzı büyük külfetleri istilzam etmektedir. Sayın komisyon derse ki, bu iş tüzük tanziminde ele alınacaktır. Bu elimizdeki madde mebusların kanun teklif etmeleri yetkilerinin tahdid edilmesine mânidir;

hiçbir mesele yoktur. İhtizük tezekkür edilsin. Değilse ona göre muamele yapılsın. Bu hususta bir önerge takdim ediyorum, takdir sizlerindir.

BAŞKAN — Başka söz istiyen yok, komisyon söz istiyor mu?

KOMİSYON SÖZCÜSÜ TURAN GÜNEŞ — Efendim, bu hususu 93 ncu maddeyle beraber tezekkür edelim.

BAŞKAN — Madde ile ilgili bir önerge var, okuyoruz :

Yüksek Başkanlığa

Aşağıdaki hükmün tasarının 90 ncu maddesine 2 nci fıkra olarak eklenmesini arz ve teklif ederim :

Sait Naci Ergin

«Üyeler Devlet Maliyesine yüküm yükliyecek kanun tekliflerini ancak Hükümetin veya mensup buldukları siyasi gruplar muvafakatiyle yapabilirler.»

BAŞKAN — Komisyonun bir mütalâası var mı?

KOMİSYON SÖZCÜSÜ TURAN GÜNEŞ — 93 ncu maddede konuşulması lâzımgelen bir husustur, bu sebeple iştirak etmiyorum.

BAŞKAN — Önergeyi reylerinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmemiştir.

90 ncu maddeyi reylerinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

KOMİSYON SÖZCÜSÜ TURAN GÜNEŞ — Efendim, 91 ve 93 ncu maddelerin de komisyona iadesini teklif ediyoruz.

BAŞKAN — Komisyon 91 ve 93 ncu maddelerin de komisyona iadesini istemektedir. Bu hususu yüksek reylerinize arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir. 91 ve 93 ncu maddeler komisyona verilmiştir.

e) Kanunların Cumhurbaşkanınca yayınlaması

MADDE 92. — Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisince kabul edilen kanunları on gün içinde yayımlar; uygun bulmadığı kanunu, bir daha görüşülmek üzere, bu hususta gösterdiği gerekçe ile birlikte, aynı süre içinde Türkiye Büyük Millet Meclisine geri gönderir. Bütçe kanunları ve Anayasa bu hükmün dışındadır. Türkiye Büyük Millet Mec-

lisi, geri gönderilen kanunu yine kabul ederse, kanun Cumhurbaşkanınca yayınlanır.

BAŞKAN — Madde hakkında söz isteyen?... Yok. Maddeyi yüksek oyunuza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

İkinci Bölüm YÜRÜTME

A) CUMHURBAŞKANI

I. Seçimi ve tarafsızlığı

MADDE 94. — Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisince, kırk yaşını doldurmuş kendi üyeleri arasından, üye tam sayısının üçte iki çoğunluğu ile ve gizli oyla yedi yıllık bir süre için seçilir; ilk iki oylamada bu çoğunluk sağlanamazsa, salt çoğunlukla yetinilir.

Bir kimse arka arkaya iki defa Cumhurbaşkanı seçilemez

Meclis üyeliği sıfatı sona erer.

Cumhurbaşkanı seçilenin partisi ile ilişkisi kesilir ve Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği sıfatı sona erer.

BAŞKAN — Buyurun Alp Kuran.

ALP KURAN — Muhterem arkadaşlar, bu madde üzerinde bilhassa Cumhurbaşkanlığı görev süresi konusunda duracağım. Bu madde Cumhurbaşkanının 7 sene müddetle seçilmesi ve bir daha seçilmemesi esası derpiş olunmaktadır. Cumhurbaşkanlığı süresinin 7 seneden daha aşağı indirilmesi ve meselâ beş sene olarak tesbiti ve bir defa daha seçilebilmesi, istihali düşünülen gayeyi bilhassa sözcünün işaret ettiği konularda temine daha çok imkân verecektir. Biraz evvel, gensoru kanunda, Sayın Sözcü Meclis içinden ve yedi sene müddetle seçilecek Cumhurbaşkanı tarafından tâyin edilecek on kişilik kontenjan için ihraz etmiş, bir organın başkalarını seçmesinin demokrasiye uygun olmayacağını beyan etmişti.

Şimdi Sayın Sözcünün bu ifadelerine karşı, millî iradenin tam olarak tecellisi için, Cumhurbaşkanının da doğrudan doğruya halk tarafından seçilmesinin uygun olacağı yolunda bir mütalâa ileri sürmek elbetteki mümkün olabilecektir.

Bendeniz bu hususta kesin kararın Yüksek Meclisinize aidolacağımı bilerek, sadece komis-

yonun iddialarının mantıklı neticelerine işaret etmek istiyorum. Yüksek Heyetiniz, Cumhurbaşkanlarının Meclis tarafından, fakat Meclis içinden veyahut Meclis dışından seçilmesi hususunu kabul edecek olursa, ben bu takdirde Cumhurbaşkanlığı süresinin beş yıl olmasını münasip olacağı kanaatindeyim. Çünkü, Cumhurbaşkanının meselâ Millet Meclisi üyeleri arasından seçilmesi halinde, milletten dört yıl için vekâlet almış bir heyetin gene dört yıl için vekâlet almış bir şahsı, dört yıldan fazla milletin başında bulunmasını temin etmesi fazla uygun gözükmiyebilir. Bu süreyi, Cumhurbaşkanının Senato üyelerinden de seçilebileceğini göz önünde tutarak, beş yıla indirirsek, hem yukardaki mülâhazaları bertaraf etmiş oluruz, hem de süre içinde Cumhurbaşkanı olacak şahsın bir daha seçilme endişesiyle daha tarafsız hareket etmesini gerçekleştirebiliriz. Çünkü beş yıl sonra Mecliste aynı parti çoğunluğunun tecelli edeceği malûm değildir. Binaenaleyh, süre beş yıla indirilsin, ve aynı şahıs bir kere daha seçilebilsin. Hatırlayalım ki, İstanbul Üniversitesinde ilim heyetince hazırlanan Anayasa öntasarısına Sayın İnönü'nün imzasıyla C. H. P. adına verilen cevapta da Cumhurbaşkanlığı süresinin beş yıl olması derpiş edilmişti. Bu bakımdan bendeniz siyaset ilmi bakımından seçimin beş yıla indirilmesini ve aynı şahsın bir kere daha seçilmesini teklif ediyorum.

BAŞKAN — Ahmet Karamüftüoğlu.

AHMET KARAMÜFTÜOĞLU — Muhterem arkadaşlarım, ben Cumhurbaşkanlığı seçiminin niteliği üzerinde durmak istiyorum. 1924 tarihli Anayasamız Cumhurbaşkanlığı seçimi için, milletvekilleri seçimi şartlarından ayrı bir şart tesbit etmemiştir. Ama, elimizdeki Anayasa Cumhurbaşkanlığı seçimi yaşını 40 a çıkarmıştır. Bu durum karşısında ben derim ki, Devlet reisi olan, Türkiye'nin tek adamı olan kimsenin hiç olmazsa yüksek tahsili olmalıdır. Devleti temsil edecek şahsın seçiminde yüksek tahsil mecburiyeti aranmasında büyük faide umarım. 1924 Anayasasında bu şartın bulunmaması, tahsilsiz de Cumhurbaşkanı olur demek değil. Cahillerden Devletin başına geçecek kimselerin bulunabileceği düşünülmüş olmasındandır.

Denilebilir ki, bu memleketin başına bir daha komiteci Cumhurbaşkanı gelmez. Gelmeyecektir. Ama ayrıca Cumhurbaşkanı görevlerinden ayrıldıkları zaman Cumhuriyet Senatosunun tabii üyesi olacaklar, Senato âzası için de yüksek tahsil şart konulmuştur. Bu takdirde Cumhuriyet Senatosunda tahsil bakımından bir muvazenesizlik meydana gelecektir. Devlet Reisi olan kimselerin tahsil itibariyle Senato üyelerine nazaran daha aşağı bir tahsil derecesinde olmasını mantık kabul etmiyor. Devletin Reisi nasıl olur da tahsilsiz olabilir? Bunun acısını az mı çektik? Lütfen geçmişi hemen unutmayın. Elindeki yazıdaki yabancı kelimeleri bile doğru okuyamıyordu. Gerek görevinden ayrılınca Senato üyesi olması sebebiyle Devlet Reisinin de yüksek tahsilli olması iktiza eder. Muhterem arkadaşlar, Türk Devletini temsil edecek adamda muayyen tahsil ve kültür seviyesinin aranması en masum ve haklı bir tekliftir. Ümidediyorum ki, iltifatlarınıza mazhar olacaktır.

Gerçi komisyonumuzun pek tutkun olduğu yabancı mevzuatta emsal aranacak olursa pek bulunamaz ama, o yabancı muasır devletlerde bizimki gibi cahil Devlet Reisi de gösterilemez. Demek oluyor ki, kendi bünyemize ve başımızdan geçenlere göre kanun yapmak zorundayız.

Bu hususta bir takrir verdim, kabul buyurursanız bu müessesenin tamamlanmış olacağı kanaatindeyim. Senato âzalarından istenilen şartı Devlet Reisinden de beklemek en tabii hakkımız olması gerekir. Hepinizi hürmetle selâmlarım. (Alkışlar)

BAŞKAN — Raif Aybar. (Yok sesleri) Sırrı Atalay.

SIRRI ATALAY — Muhterem arkadaşlarım, komisyon tasarısında bazı hususlarda tereddütlere yer açılacak şekilde bir takrir tarzını görmekteyim. Bu hususta kendilerinden malûmat rica edeceğim. Tatmin edilmem için 1924 Meclis müzakerelerinde Reiscumhur maddesi yedi yıl için gelmişti. Uzun müzakerelerden sonra dört yıl olarak tesbit edilmiş olduğunu hatırlatmakla beraber, neden beş yıl değil, yedi yıl? Bunun gerekçesini öğrenmek istiyorum. Bu hususu inandırıcı bir gerekçe ile lütfetmeleri, belirtmeleri lâzımdı.

İkinci bir mesele de Cumhurbaşkanlığına seçilen zatın bir daha seçilmemesi hususu burada derpiş edilmiş bulunmaktadır. Bu hususta gerek-

çeleri yoktur veya tatmin edici değildir. Zannediyorum ki, Cumhurbaşkanının ikinci defa seçilmemesi kaydı demokratik memleketlerde olmıyan bir husustur, tabii istisnalar hariç. Meselâ Alman Anayasasında Cumhurbaşkanlarının iki devre için seçilme hakları vardır. Halbuki bizde seçilme hakları yalnız bir defaya mahsustur. Komisyon bu mahzuru derhatır edip söylerlerse memnun oluruz. Yalnız şöyle bir durum da meydana gelebilir. Cumhurbaşkanlığına seçilen bir kimse, nasıl olsa bir defa için geldim, mesuliyetim de yok demek suretiyle lâyıki veçhile çalışmaz, bir daha seçilebilmenin ümit ve meşru ihtirası ile hassasiyet ve dirayetle çalışmayabilir bunlar üzerinde ciddiyetle durulması gerçeken, insan tabiatının icabından gelen gerçeklerdir. Cumhurbaşkanının düşürülmesi imkânı da mevcut değildir. Artık bu makama bir daha gelmemesi gereken bir kimse bunu bildikçe o kimseden basiretli hareket beklemeye hakkımız yoktur. Halbuki bir defa daha seçilmesi imkânı olduğunu bildikçe daha çok vukuf ve basiretle hareket etmeye kendisini mecbur addedecektir. Acaba komisyon bu hususu bir insan psikolojisi olarak nazarı itibara almaz mı? Bu anlayışı gösterip bizi de tatmin etmezler mi? Biz Anayasayı yaparken dünün kötülüklerine cevap versin diye yapmıyoruz, âtinin çeşitli ihtiyaçları için yapıyoruz. Neden bir daha seçilmesin bir şahıs olabilir ki, âdil ve basiretli idaresinden dolayı bu memleket kendisine bir devre için daha muhtaç olacaktır. Onun davranışı, tutumu, milletin umumi tasvip ve sevgisini toplayacaktır, yahut bazı zaruretler iş başında bir devre kalmasını gerekli kılacaklar o zaman çaresizlik içinde kıvranırız. Bu hususlar nazara almalıyız. Reiscumhur seçimi Meclisin gelenegine göre gelecek toplantısından sonra yapılacaktır. Cumhurbaşkanı seçimi, bütün demokratik memleketlerde münakaşasız yapılır. Bir müzakere yapılmadan doğrudan doğruya seçim cihetine gidilir. Bu noksanları da ilâve etsinler. Maddeyi geri alsınlar. Bu hususlarla birlikte tamamlayarak getirsinler. Bu hususlarda bizi tatmin ederlerse memnun kalırız. Şimdilik maruzatım bu kadardır, hürmetlerimle.

BAŞKAN — İsmet Giritli.

İSMET GİRİTLİ — Muhterem arkadaşlarım, tasarının 94 ncu maddesinde Cumhurbaşkanlarının Türkiye Cumhuriyeti Millet Meclisi üyeleri arasından seçileceği hususu tasrih edilmektedir.

Esbabı mucibe olarak deniliyor ki; Cumhurbaşkanları Türkiye Cumhuriyeti Meclis üyeleri arasından seçilir. Bu seçilme ile demagojik cereyanlara mâni olunur. Cumhurbaşkanının seçimi sağlanır, effkârı umumiyyede polimiklere yol açılmasına engel olunur. Bendeniz bu esbabı mucibenin zevkine varamadım. Bir kere nerede seçim varsa orada tartışma ve polemik olacaktır. Şimdi şöyle bir durum var, Cumhurbaşkanı Meclis dışından seçildiği zaman polemik olmuyor da, Meclis içinde seçildiği zaman mı polemik oluyor? Bu iki hüküm arasından bir tenakuz vardır. Biz Cumhurbaşkanlığının itibarlı bir organ olmasını hiçbir siyasi teşekkülün üyesi bulunmasını diyoruz. Memlekette öyle şartlar olabilir ki, bir Anayasa Mahkemesi reisinin, bir üniversite rektörünün işbaşına getirilmesinde fayda mülâhaza edebiliriz. Binaenaleyh bir taraftan Cumhurbaşkanlığını müessesesinin itibarlı bir müessese olmasını isterken, diğer taraftan Cumhurbaşkanının intihabının Meclis içinden olmasını istemek tenakuza düşmektir.

İtalyan Anayasasının 3 nci maddesi Cumhurbaşkanının Parlâmento tarafından seçileceği tasrih edilmekle beraber bu kimsenin behemahal Meclis üyesi olması şartını aramamaktadır. Bendeniz bizim tasarıda da aynı esasın benimsenmesine taraftarım. Bir taktir takdim ediyorum. Kabulünü rica ediyorum.

EMİN SOYSAL — Muhterem arkadaşlar, bendeniz bu tasarının bu maddesindeki Cumhurbaşkanı seçilmek için kendisinden hiçbir vasıf aranmaması ve sadece 40 yaşında olması keyfiyetine aklım yatmadı. Tecrübe ile gördük ki tahsili olmıyan bir Reisicumhur, çeşitli tedbirlerle, yerinde kalabilmekte ve memleketi büyük felâketlere sürüklüyebilmektedir. Milletın, içinden seçeceği bilgili bir adama Devlet idaresini vermesi 2 400 seneden beri bilinen bir mevzudur. Yunan Feylezofu Eflâtun'u hepimiz bilirsiniz. O diyor ki, ya feylezoflar Devlet adamı olmalı yahut da Devlet adamları feylezof olmak mecburiyetindedirler. İlk, orta ve lise tahsili olmıyan bir adam bu Devletin başına gelir, Fatih'in, Kanuni'nin, Atatürk'ün, İsmet İnönü'nün oturduğu köşeye oturur, çeşitli vazifelerle bu adam Devleti idare ederse, Devletin ve Milletın başına felâket getirir ve bununla da bir sürü masum vatandaşların Yassıada'ya gidip memleketin başına trajedi yaratmaya sebeb olur.

Hiç tahsili olmıyan bir adamı Reisicumhur yapacaksınız, vatanın haritasını bilmez, memleketin tarihini ve geleceğini, dünya coğrafyasını ve dünya meselelerini bilmez, okuduğu kitapları anlamazsa, Anayasadan bahsediyor. Tahsili yok, Anayasadan anlamaz ondan sonra da Anayasayı çiğnedi dersiniz. Dünya nerede, biz neredeyiz. Asrımızın fen, ilim asrımız olduğunu unutmamak lâzımdır, bilgiye değer vermek lâzımdır. Yüksek tahsilin kendine mahsus özellikleri vardır. Yüksek tahsilin muayyen bir formüle, kafaları bir işletiş tarzı vardır. Bu sebeple Devleti felâkete sürüklemem için lütfedin Cumhurbaşkanlığına seçilecek kimseler için yüksek tahsil mecburiyetini koyalım.

Nitekim, Sayın Karamüftüoğlu arkadaşımızın belirttiği gibi, Senatoya seçilecek üyeler için nasıl yüksek tahsil mecburiyeti varsa, Cumhurbaşkanlığı için de aynı mecburiyeti koymak lâzımdır. Konmadığı takdirde bu iki hüküm birbiriyile tenakuz halinde bulunacaktır. Bu takdirde bu iki hükmü nasıl bağdaştıracağız? Bu sebeple Cumhurbaşkanı olacak şahıs kim olursa olsun, yüksek tahsil şartını koyalım.

HASAN TEZ — Beni Celâl Bayar'la bir ayarda mı tutuyorsun?

EMİN SOYSAL (Devamla) — Hasan, seninle bana Reisicumhurluk gelmez.

BAŞKAN — Raif Aybar.

RAİF AYBAR — Bu 94 nci maddede bizim konuşmak istediğimiz husus, siyasi ve içtimai bakımdan ehemmiyetli bâzı tahlillere ihtiyaç gösteren bir husustur. Arkadaşlarımızın konuşmasından sonra beş dakika ile mukayyedolarak bu mevzuu izah edebilmem biraz müşkül olacaktır. Ama, düşündüğümüzü ve duyduğumuzu millet kaderine hâkim Yüksek Heyetiniz huzurunda ve bu çatı altında üç beş kelime ile de olsa arz etmekten kendimizi alamıyoruz.

Aziz arkadaşlarım, 94 nci maddenin bize getirdiği Reisicumhur Meclisteki ekseriyetin desteğine dayanan bir Reisicumhur olacaktır. Yani bir seçim kampanyasından ve onun çeşitli safhalarından geçip gelmiş ve bir parti listesinden seçilmiş insan olacak. Bu insan şahsan ne kadar tarafsız olursa olsun bir siyasi partinin elemanı olarak Mecliste yer almış bir insan olacaktır. Bu suretle bir seçim kampanyasından çıkıp Millet Meclisinde veya Senatoda bu suretle yer almış böyle bir insan fikriyatıyla

ve ruhiyatıyla bir partinin seçim kampanyasının buhurdan gibi kaynayan havasından çıkıp Millet Meclisinin veya Senatosunun çatısı altına girmiş olan bir insandır. Bu insan fikriyatı ile, ruhiyatı ile bu memlekette filân veya falan miktardaki vatandaşlarca temsil edilmiş bir insandır. Türkiye Cumhuriyeti bugün kurmak istediği yeni Devletin başında bulunacak Devlet adamının, Devlet babanın başı mevkiinde olan insanın, bir partinin ruhiyatı ve fikriyatı ile ve partili olmak vasfı ile hareket eden insanı olarak işbaşına gelmesi kanaatimece yanlıştır. Bir ihtilâl geçirmiş olan bir Türkiye'nin, arkadan da bir sosyal Devlet kuran Türkiye'nin isteklerine intibak edecek olan Devlet Reisi'nin bütün partilerin safları içinde veya etrafında toplanan vatandaşların tümünün viedanlarına hitabetmesi ve tarafsız olması lâzımdır ve bu tarafsızlığın milletin bütününde en katî delilleri taşıyabilecek vasıfta bir insan olması şarttır. Böyle bir mevkide olması lâzımgelen bir Cumhurbaşkanının, beşer tabiatının üstünde nefisini tarafsız kılması kendine mahsus hususiyetleri ile dahi kabil olamaz ve Devlet Reisi seçildikten sonra partilerden ayrılmış olması şartının bu durumda zerrece mânası olmayacaktır. Türkiye siyasi hayatının 15 senelik mazisi içerisinde Cumhurbaşkanlığı mevkiini işgal etmiş olan insanların, yalnız kimsenin şahsını hedef tutarak arz etmiyorum, bu sözlerimi teyid eder, böyle bir insanın bütün parti mücadelelerinden, tesirlerinden arınsa bile, partilerin falan tutumunda, filân kararından dolayı her hangi bir tutumu veya jesti tarafsız bir Devlet Reisi olarak değerlendirilip herkesi tatmin ve teskin edemez.

Parlâmentonun dağılmasını, feshini istiycek bir Cumhurbaşkanının bu tasarrufları tarafsız bir Devlet Reisinin kararı olduğu bütün vatandaş kütlesinin viedamında unvanına lâyık bir güven ve huzur doğurmasını biz mümkün görmüyoruz. Gördüğümüz bu imkânsızlık Türkiye'de Devlet Reisiğinin bir tarihî devrenin akabinde behemehal tek dereceli olarak seçilmesi lüzumuna bizi sevk etmektedir. Devlet Reisinin bitarafılığına da ancak tek dereceli bir seçimle mümkün olacağına inandık. Bugün Devlet Reisinin Meclisten seçilmesi de katî bir zaruret değildir. Ve Türkiye'nin bugünkü realiteleri karşısında bu yola gidilmesi doğru de-

ğildir. Devlet Reisi seçilmesi tek dereceli olarak, yüksek tahsilli, partisiz, tarafsız bir kimse olmalıdır. Yaptığımız Anayasanın istikbal bakımından bu millete büyük huzur getirecek bir Devlet Reisi seçimi için bir takrir takdim etmiş bulunuyorum, takdir sizindir, nezaretçi tarihtir. (Alkışlar)

BAŞKAN — Fahri Belen.

FAHRİ BELEN — Muhterem arkadaşlarım, benden evvel konuşan arkadaşlar Cumhurbaşkanının süresi, seçimi ve tahsili üzerinde durmuşlardır. Bu fikirlerin bir kısmına iştirak ediyorum. Evveleminde süreden bahsetmek istiyorum. Sayın arkadaşlarım, Cumhurbaşkanlığına seçimine ben de inanyorum. Fakat bu arada bir fark olması lâzımdır. İleri demokrasiler çağında bu usul kabul edilmiştir. Fakat arkadaşlarımızın da belirttiği gibi niçin beş değil de altıdır? Niçin dört değil de yediye sıratılmıştır? Bu meselenin esaslı bir surette tavrı lâzımdır.

Arkadaşlarım, dünya cumhuriyetleri reisi-cumhurlarının yaş vasatı beş senedir, afedersiniz, yoruldum. cumhurbaşkanlarının süresi beş senedir. Batı - Avrupa devletlerinden İtalya'da bu süre yedi sene olarak kabul edilmiştir. İtalya'da meclislerin feshi süresi, beş senedir, senatolar için altı sene, ve bunlardan ayrı olarak cumhurbaşkanlığı için de yedi senelik bir süre kabul edilmiştir. Şimdi ben bu yedi senelik süre üzerinde durmayacağım, çünkü bizde cumhurbaşkanları, ikinci bir defa, Anayasamıza göre, seçilmeyecektir. Yalnız bir nokta üzerinde Muhterem Heyetin dikkatini çekmek istiyorum. Cumhurbaşkanlığı seçilmiştir, Yedi sene sonra her hangi bir iktidar yıpranmıştır. Seçim zamanı gelmiş, seçim sathı mailine girilmiştir. Mecliste partisi ekseriyetten düşmüştür. Bu partinin yani Meclisin yenilenmesi arifesinde bir cumhurbaşkanının seçilmesinin mahzuruna dikkatinizi çekmek isterim. Raif Aybar arkadaşımız kâfi derecede izah buyurdular. Hakikaten halk tarafından seçilen bir cumhurbaşkanı ideal bir şeydir. Ama, ben şimdi buna hazır olmadığımız kanaatindeyim.

Dışardan Cumhurbaşkanlığı seçilmesi meselesine gelince; şöyle bir şey hatırlatmak isterim. Cumhurbaşkanlığı seçiminde Meclis dışından seçilmesi hususunda ısrar edilirse iktidara gelen bir parti belki de Cumhurbaşkanlığı seçimini bidayette kaybedebilir. Binaenaleyh ben bir tarafsız olarak

söylemiyorum, partiler namına söylemek isiyorum ki, o takdirde ikinci, üçüncü derecede adamların Cumhurbaşkanını seçilmesi gibi bir ifade karşısında kalacağız?

BAŞKAN — Konuşma müddetiniz bitmiştir.

Bahri Saveri; şahsınız adına mı konuşacaksınız?

BAHRİ SAVCI — Evet efendim. Sözcümüz mütalâalara, ileri sürülen delillere cevaplarımızı Komisyon adına verecektir. Ben şahsi görüşümü arz etmek istiyorum. İki önemli tartışma konusundan birisi Devlet Başkanının tahsil şartına tâbi tutulması diğeri halk tarafından seçilmesi konusudur. Tahsil şartını ararken ben şu sebebe istinadediyorum. Sâkıt iktidar zamanında birtakım süüistimaller gördük. Bunun tekrerrür etmemesi için tedbirlerini alıyoruz. Cumhurbaşkanlığına seçilecek şahsın diploma üzerine inşa edilmiş bir bilgiyle mücehhez olmasını arzu ediyoruz. Ve bu hususa sırtını dayamasını istiyoruz. Fakat Devlet Başkanlığı Müessesesinin süüistimali hususunda yanlış bir teşhise saplanıyoruz. Bütün siyasi iktidarlar zamanında süüistimal vâkı olmuştur. Fakat Devlet Başkanlığının süüistimali meselesi öyle pek basit bir mesele değildir.

Bu inhiraf ve süüistimalin sebebi, - toplu olarak kısaca arz etmek lâzımdır ki, - Batılı siyasi müesseselerin, Batılı siyasi fikirlerin kendi bünyemize topluca nüfuz edemeyişindedir. Bütün Devlet hayatına tesir edecek tedbirler alınırken parti anlayışına yer verilmemiş olmasıdır. Asıl inhiraflar buradan gelmektedir. Başkanın dışardan seçilmiş olması ile de asıl ileri sürülen mahzurları bertaraf etmek mümkün olmayacaktır. Bu sebeple biz sadece 40 yaş demekle iktifa etmiş bulunuyoruz.

Devlet Başkanının halkın seçiminden gelmesi hususuna gelince; en aşağı 1936 yılından beri kendisiyle karşı karşıya bir fikri münakaşa teatisinde bulunmadığım Raif Aybar arkadaşımın görüşüne burada iştirak edemeyeceğim. Kendisiyle 1936 yılında bırakmış olduğumuz bir tartışmanın bir devamı olarak ifade ediyorum ki; Devlet Başkanının parlamento dışından çıkması hayatı değildir. Devlet Başkanının halk seçiminden çıkmaması Türkiye'nin ihtiyaç ve zaruretlere bakımından bana bir zaruretmiş gibi gözüküyor. Çünkü Devlet başkanları, Türk siyasi hayatında Orta - Asya'dan ve Bozkır devletlerinden

gelen bir gelenekle, çok kuvvetli olmuşlardır. Cumhurbaşkanları da bu gelenek içerisinde kalmıştır. Türk siyasi zihniyeti Devlet Başkanına büyük bir otorite atıf ve isnademe eğilimindedir. İslâmiyetin ululemir mefhumu, Halife - Sultanın icra ettiği iktidarın ilâhî bir kaynaktan gelişi telâkkisi, ululemre itaatın Allah'a kulluk etmenin bir şartı oluşu, bizim zihniyetlerimizde, Devlet başkanlarını mümtaz bir mevkie getirmiştir. Cumhuriyetimizin ilk iki Başkanında yeni rejimin kurucusu, koruyucusu, devam ettirici, görevlerine sahiboluşları onları ayrıca bir ihtiram ile telâkki etmeye yol açmıştır. Hülâsa arz ettiğim bu sebeplerle, Türk zihniyetinde devlet başkanları pek müessir bir mevkie gelmişlerdir. Şimdi onların bu memuriyetlerini, bir de doğrudan halk seçiminden gelmeden doğan bir memuriyet ile kuvvetlendirme sistemimizin icaplarına sığmaz. Bir kere artık rejimin kurucusu ve koruyucusu devam ettiricisi anlamında bir görev, Devlet başkanlarında, yoktur. Ayrıca hukukan da Devlet hayatının en faal, en dinamik unsuru olamayacaktır. Bu itibarla iktidarın politikasının onlarda temerküzüne yol açacak ihtimallere yer vermemek gerekir.

BAŞKAN — Mehmet Göker.

MEHMET GÖKER — Vazgeçtim efendim.

BAŞKAN — Hasan Tez. Yok.

Halil Özmen.

HALİL ÖZMEN — Muhterem arkadaşlarım, 94 ncü madde, Cumhurbaşkanını, T. B. M. Meclisi, 7 yıl için, kendi üyeleri arasından seçer, kaydını koymaktadır.

Arkadaşlar hâlâ içimde bir ukdedir; geçmiş seçimlerle işin başına gelen, Devletimizi ve milletimizi temsil eden eski Cumhurbaşkanları radyoların başına geçtikleri zaman mutlaka partizanlık yaptılar; partilerinin prensiplerini günlerce ve saatlerce radyolardan söylemeden çekinmediler. Biz de bunları günlerce dinlemek zorunda kaldık. Size bu geçmiş hâdiseleri hatırlatırken, rica ediyorum Yüksek Heyetinize, bu eski acılardan ders alalım ve önümüzdeki devre için bundan evvel kabul ettiğimiz sosyal nizamlar karşısında bir realite olarak, bir defaya mahsus olmak üzere, sayın Aybar'ın anlattığı gibi, Cumhurbaşkanı bir devreye mahsus olmak üzere halk tarafından seçilsin. Arkadaşlar Cumhurbaşkanı dev-

leti temsil eden bir kimse olduğuna göre, mutlaka tarafsız ve itibarlı bir şahıs ve partisiz olmalıdır. Her zaman ve her yerde partisini değil milletini düşünmelidir. Geçmiş Cumhurbaşkanları bu hastalıktan kurtulamadıklarına göre, hiç olmazsa bir defaya mahsus olmak üzere, biz bunu tek dereceli olarak seçelim.

Arkadaşlarım, bu sözleri söyledikten sonra, şuna işaret etmek isterim. Efendim, bir kimsenin arka arkaya iki defa Cumhurbaşkanı seçilmemesi kaydı, tasarıya dercedilmiştir. Öyle şartlarla karşı karşıya kalırız ki, devlet idaresinde, Cumhurbaşkanı olarak dört sene veya kabul buyurduğunuz takdirde 7 sene vazife görmüştür. Şerefi ile, namusu ile çalışmış, muvaffak olmuştur. Böyle bir şahsın iki defadan fazla Cumhurbaşkanı seçilmemesini anıyamıyorum. Ben, bu kadar muvaffak olmuş bir kimsenin, ikinci defa Cumhurbaşkanı seçilmesinde bir mahzur görmüyorum. Bu itibarla Yüksek Heyetinizden istirahat ediyorum; komisyon üyeleri arkadaşlarımız da lütfetsinler, maddeyi bir kere daha gözden geçirsinler. Bunun âtimiz için iyi olacağına inanıyorum, efendim.

BAŞKAN — Sırrı Atalay,

SIRRI ATALAY — Sayın Aybar'ı heyecanla dinledim. Biraz önce konuşan arkadaşlarımızla beraber, tek dereceli bir seçimle Devlet Başkanının durumunun tesbit edilmesini ve böylece devlet nizamı içinde vazife almasını savundular.

Arkadaşlarımızın gerçekleri, mesnetleri ne idi acaba?

Organlar arasında bir muvazene mi ileri sürdüler? Hayır. Cumhurbaşkanlarında, Anayasada tedvin edilen metinlerde mesuliyet ve vazife ve salâhiyet bakımından bir noksanlık mı gördüler? Hayır. Yani Hukuki bir mesned değil. Arkadaşlarımızın dayandıkları iki şey kaldı. Biraz evvel arkadaşımız bir tecrübe edelim dediler. Aybar'da tarafsız olmasını istediler. Dediler ki; halk tarafından seçilsin. Arkadaşlar nasıl tahmin ve ihtimal verirsiniz ki bu gün, yapılacak Cumhurbaşkanlarının seçiminde partiler rol oynamıyacaktır. Biz oyda değiliz arkadaşlar. Biz meselelerimizi Türkiye realiteleri içinde halletmeye mecburuz. Meselelerimizi his ve heyecanla değil, tamamen realist çözümlerden görmeğe mecburuz. Türkiye'de si-

yası bir partiye dayanmadan doğrudan doğruya halk tarafından Cumhurbaşkanı seçimi mümkün olmayacağına göre, doğrudan doğruya halk tarafından seçimde daha çok politikaya atılmış olmayacak mıyız? Asıl taraf olma, politikaya çok bulaşma o zaman olacaktır. tecrübe edelim sözüne gelince; milletler tecrübe etmişlerdir. İmkân ve şartlara göre tecrübe göze alınabilir. Neyi, nasıl tecrübe edeceğimizi bilmeliyiz. Dünyanın diğer cumhuriyetlerinde devlet reisleri başka türlü seçilir. Meselâ Amerika Birleşik Devletlerinde Cumhurbaşkanı halk tarafından seçilir. Onların sistemleri, organları ayrıdır. Muvazeneleri kurulmuştur. Demokrat memleketlerden Almanya'da İtalya'da Cumhurbaşkanı Meclislerce seçilir. Almanya Anayasasının 54 ncü maddesinde...

FAHRİ BELEN — Çok, 20 den fazla var.

SIRRI ATALAY (Devamla) — Arjantin'de de seçilir. Ama nasıl seçilir. Federal Almanya Anayasasının 54 ncü maddesinde «40 yaşını bitirmiş, parlamento üyesi olma şartlarını haiz her Alman Cumhurbaşkanı seçilebilir.» Birçok demokratik memleketlerde, hakikaten demokrat olan memleketlerde Devlet Başkanlarını yasama organları arasından seçilir. Biz çeşitli müesseseler göstermekteyiz. İki Meclis gösteriyoruz, Anayasa Mahkemesi gösteriyoruz. Tarafsız bir idare temin ediyoruz. Sonra, bir Hâkimler Şûrası gösteriyoruz. Bütün bu müesseseler geliyor ve bundan sonra, bu müesseselerin karşısına halk tarafından seçilmiş bir Devlet Başkanı getireceğiz ve bu durumda, zaten vazifeleri Anayasada pek mahdut olan Cumhurbaşkanını halk arasından getirerek, dertsiz başımıza yeni dertler açacağız. Arkadaşlar, böyle yeni dertlere, yeniden bu memleketin takatı yoktur. (bravo sesleri, alkışlar)

MEHMET HAZER — Arkadaşlar: ben bu mevzuda konuşmak istemiyordum. Yalnız tekrar etmemek için mâruzatımı bir iki noktada teksif edeceğim.

Arkadaşlar; bu mevzuda asıl olan mutlak bir tarafsızlık değil, objektif bir fikir sahibi olmak, siyasi bir görüş sahibi olmak meselesidir. Bir Reiscumhur, arkadaşlarımızın anlattıkları gibi Anayasadaki salâhiyetleri hududu içinde memlekete hayırlı olması için tahsil şartı, tecrübesi gibi, siyasi bir fikir sahibi ve objektif görüş sahibi olması itibarıyla de faydalı ola-

bilir. Bir Cumhurbaşkanı bir hizmet tevdi edilen insandır. Memlekette siyasi mücadele yapılacaktır. Memleketin kaderi mevzuubahsolabilir. Cumhurbaşkanı bütün hâdiselerin dışında, mutlak tarafsız kalacaktır, demek yanlıştır. Beşerî hâsîyetlerle kabili izah değildir. Böyle bir hassa, ancak Allah'a mahsustur. Mutlak tarafsızlık mümkün değildir.

Muhterem arkadaşlarım, hangi hizmet vardır ki, tarafsızlık istemesin. Bu Mecliste yapılan işler tarafsızlık istemez mi? Elbette ki, ister, ama, bu heyeti teşkil eden, gelecek parlamentoyu teşkil edecekler şu veya bu şekilde de olsa, tarafgirlik yapabileceklerdir. His ve ihtiras insanın tarafsızlığına mânidir. Onun için ahenk içinde tanzim edilememektedir.

Bir parti önüne gelen hizmetin mahiyeti tarafsızlığı istilzam ediyorsa, objektif olmayı icabettiriyorsa, kendini ona göre ayarlayabiliyorsa vazife yapabilir. Aksi takdirde; bu heyetlerin, meclislerin hepsinin bir parti grupunu, bir parti başkanını illâ tutacağını kabul etmek memleketin âtisi için de ileri bir işaret sayılmaz. Geçmiş kötü devirdeki fena icraat gibi bir tatbikat, bizi belki de istikbali teminat altına almaya zorlar. Fakat, gelecek iktidarların, idarelerin, dünkü sakat iktidar, sakat idare gibi hareket edeceğini kabul etmeye imkân yoktur.

Arkadaşlar, dışardan seçilsin, içerden seçilsin, kim seçerse seçsin; seçilenler seçenlerin tesiri altında kalır. Seçilenlerin büyük bir kısmı partili olacağına göre, seçilenler bu bakımdan da ister istemez bir tarafsızlıktan ayrılacaktır. Yani tarafsızlık eğer o mânada alınmıyorsa dünyada böyle bir şey yoktur. Tarafsızlık hizmetin istediği hudutlar içinde fikirleri teksif edebilmektir. Bunu yapabilen insanlar Mecliste de mebus olarak, başvekil olarak yapabilir. Gerçi Reiscumhurun mevkii itibarıyla bir hususiyeti vardır. Devleti temsil edecektir, tarafsız olacaktır. Ama bir Reiscumhur da cemiyetin tesirlerinden kendisini çıkaracak, bir insan, fevkalâde bir mahlûk olmaz. Esasen bizim hayatımız yeni Anayasamızın hudutları içinde Cumhurbaşkanı'nın salâhiyetlerini, vazifelerini tahdidetmiş bulunmaktadır.

BASKAN — Seyfi Öztürk, buyurun.

SEYFİ ÖZTÜRK — Muhterem arkadaşlar. Tasarı, Cumhurbaşkanı'nı parti ve zümre ce-

reyanlarının fevkine çıkarmak ve onu tarafsız kılmak için birçok hükümler kabul etmiştir.

Devletin başı ve millet birliğinin temsilcisi olarak, Anayasada yer alan bir zatın kendisinden beklenen bu vazifeyi, milleti inandıracak şekilde ifa edebilmesi, hiç şüphesiz gerçek mânada tarafsız olmasına bağlıdır.

Cumhurbaşkanı'nın, tarafsızlığını sağlamak ve onu bir muvazene ve istikrar unsuru haline getirmek için konulan hükümler, maksadı temine kâfi değildir. Bir partinin Meclisteki ekseriyeti tarafından seçilen bir zatın partisinden, bir Anayasa mecburiyeti olarak, istifa etmiş bulunması tarafsızlığı hakkında halka kâfi itimat telkin edemeyeceği gibi, kendisini de, seçen zümrenin tesirinden kolayca kurtaramaz.

Kanaatimce; Cumhurbaşkanı'nın Anayasanın kendisinden beklediği vazifeleri tarafsızlıkla ifa edebilmesi ve bir muvazene ve istikrar unsuru olabilmesi için, doğrudan doğruya halk tarafından seçilmesi en uygun hal tarzı olacaktır. Böylece siyasi partilere mensubolmayan büyük tarafsız küteller parti taassubundan uzak kalarak, kolaylıkla beğendiğine rey verebilecek, partili seçmenler, Devlete baş olacak zatır seçiminde, söz sahibi kılınmış olacaktır.

Bu suretle seçilen zat, vazifesini tarafsızlıkla ifa edecek kuvvet ve kudreti, bir partinin Meclis ekseriyetinden veya mensuplarından değil doğrudan doğruya milletten almak imkânını bulacaktır.

Muhterem arkadaşlar, vazife ve salâhiyetleri bu tasarıda muayyen olan bir Cumhurbaşkanı'nın doğrudan doğruya seçilmesi, Amerika'dan tatbik edilen prezidansiyel sistemle katiyen alâkalı değildir. Zira; prezidansiyel sistemin hususiyeti, Reiscumhurun seçim tarzından değil, vazife ve salâhiyetlerinin mahiyetinden doğmaktadır.

Muhterem arkadaşlar; bâzı şartlarla Meclisi dahi feshedilebilen, Anayasa Mahkemesine ve Cumhuriyet Senatosuna âza tâyin eden, Başbakanı seçen, ve kabineye riyaset eden ve şahsiyetiyle Devlet hayatında mühim tesirleri bulunacağı tabii olan bir zatın kuvvetini halktan alması hayırlı olacaktır.

Muhterem arkadaşlar; memleketin bugün içinde bulunduğu gerçekler muvahacesinde: kurulacak yeni nizamın kökleşmesi, güzel ge-

leneklerin teessüsü ve içtimai huzurun temini de, bu yolun ihtiyar edilmesini zaruri kılmaktadır.

Bu mâruzatının ışığı altında bir de takrir sunuyorum; kabulünün millete, memlekete hayır getireceğine inanıyorum arkadaşlar. (Alkışlar)

BAŞKAN — Söz Komisyonun.

SÖZCÜ TURAN GÜNEŞ — Çok muhterem arkadaşlar, bu Anayasanın nasıl bir müessese kurduğunu ve Cumhurbaşkanının kimler tarafından seçilmesi ve ne kadar müddet için seçilmesi lâzımgeldiği hususlarında arkadaşlarımızın noktai nazarında arzı cevap için; evvelâ bir noktaya temas edeyim; bâzı edebî sözlerin büyük siyasi ve hukuki neticeler doğurmasından korkarak çok sevdiğim Aybar'ın Cumhurbaşkanların Devlet'in ve Millet'in babasıdır yolundaki noktai nazarına iştirak etmediğimizi açıkça ifade etmek isterim. Cumhurbaşkanları Devlet'in ve Millet'in babası değildir. Cumhurbaşkanı bu Anayasada Devlet'in kendisine verdiği yetkileri kullanan bir Devlet organıdır. Binaenaleyh; en evvelinden Cumhurbaşkanını bir nevi hâmi durumuna getirmek düşünülüyorsa ben de hemen peşinden arz edeyim ki; kendisini millette seğıtirmemekte mutlaka zaruret vardır. Bizim Anayasamız nasıl bir Cumhurbaşkanı kabul ediyor?

Muhterem arkadaşlar, Anayasa; Cumhurbaşkanı Devlet'in temsilcisidir demektedir. Dikkat nazarına alınan bir temsil yetkisidir.

Cumhurbaşkanı bir de parlâmento oyununun hâkemi vaziyetindedir. Cumhurbaşkanına bunun dışında istisnai bir yetki tanımıyoruz. Şüpesiz demokratik bir parlâmento oyununun içinde, takımlar halinde çalışacak olan partiler, iktidar partileri, muhalefet partileri olacaktır. Bu partilerin Meclisteki çalışması olduğu gibi, dışarıdaki çalışmalarının da bitaraf bir hâkemin nezareti altında olması arzu edilir bir keyfiyettir.

Birer takım demek olan partilerin oyuncularının ittifağı aranacak, hâkemin tâyininde. İşte bu adam oyunu tarafsız bir şekilde idare edecek diyecekleri bir şahıs lâzımdır. Bu bakımdan, tâbir caizse; takımları teşkil eden, parti gruplarının toplandığı T. B. M. Meclisinin iki takımı tarafından böyle bir adamın bulunması daha mümkündür.

Türk siyaset hayatını yakından tanıyan muhterem arkadaşımızın bu konudaki düşüncelerinde ileri sürdüğü iki hususa cevap vermek isterim.

Arkadaşlar, içerden seçilsin, dışardan seçilsin ve icabederse üniversite rektörü veya Anayasa Mahkemesi Reisi yahut buna benzer, tarafsız, şimdiye kadar siyasete hiç karışmamış güzide bir vatandaşımız bir siyaset oyununu idare edebilir mi? Arkadaşlarımız; siyaset oyununu idare edebilmek ve hakem olabilmek için bu siyaset maçıyla ve kaideleriyle az, çok yakinen meşgul olmuş bulunmak lâzımdır. Hele bir parlâmentoda, bundan böyle belki iki Meclisli bir parlâmentoda, bir parlâmento aritmetiğini çözebilmek uzun siyasi tecrübelerle bağlı olacağına göre çavriyasi şahısların bu oyunun kaidelerine riayet ve gerektiği şekilde basiretle hareketini düşünmek biraz zor olur. Uzun seneler Türk siyasi hayatında bulunmuş, parlâmentoda çalışmış bir insan her siyasi partinin ve her şahsın değerinin ne olduğunu yakından tanır. Ömrü boyunca yığınlarla kitap okumuş bir kimseden, bir profesörden, bu sahada daha çok şey bilir. Kütüphaneler dolusu kitap okumuş bulunan bir kimse, bu sahada bilgisiz olabilir.

Binaenaleyh, komisyonun getirdiği tasarıda biz, bu esasları gözönünde bulundurduk, bu şekilde tedvinini uygun bulduk. Meclisler tarafından seçilmenin yerinde olacağına kaani olduk.

Cumhurbaşkanı, halk tarafından da seçilse, partilerden birisi tarafından desteklenecektir. Partisinden tamamiyle sıyrılmasına imkân yoktur. Eski Cumhurbaşkanının statüsü burada karıştırılıyor. Seçimlerden çıkmış, dumanı üstünde, buyuruldu. Eski Cumhurbaşkanı mutlak olarak Meclislerin durumuna bağlı bulunuyordu. Cumhurbaşkanının seçimi de umumi seçimlere bağlıydı. Meclisle beraber yeni Cumhurbaşkanı da seçilmiş oluyordu. Bu defa dumanı üstünde mi gelmiş, orası hiç olmazsa belli değil.

RAİF AYBAR — Efendim, hiç olmazsa bu defa olacak.

TURAN GÜNEŞ (Devamla) — Şimdi muhakkak olan bir şey varsa, ister Meclis tarafından seçilsin, ister halk tarafından seçilsin; bir Cumhurbaşkanı adayı gösterilebileceğinden seçim olan her yerde mukadder bulunduğu gibi partilerarası bir mücadele muhakkak olacaktır.

Şimdi, lütfedin genel seçimli büyük bir seçim kampanyasından çıkarak tam mânasıyla dumanı üstünde bir Cumhurbaşkanının seçim kampanyasında rahmet okutmamış olan partiler karşısında durumunun ne olacağını siz takdir buyurunuz. Halbuki demin bir arkadaşım buradan radyolardan Cumhurbaşkanlarının konuşmalarından müteallim olduklarını ifade ettiler. Bir Cumhurbaşkanı seçiminde Cumhurbaşkanları radyolardan neler söyleyeceklerdir? Onlar diyeceklerdir ki; beni seçmezseniz, diğer partinin adayı partizan olacaktır. Şu partiyle şöyle bu partiyle böyle ilgilidir, diyecektir. Bu takdirde seçim kıran kırana olacak ve mümkündür ki, memleket oylarının mutlak çoğunluğunu dahi alamamış bir şahıs Cumhurbaşkanı olacak ve bu Cumhurbaşkanı bütün partiler tarafından münakaşa edilecektir. Hattâ mümkün ve mutasavverdir ki, Cumhurbaşkanlığı seçimi, memleketin en kritik bir anında gelip çatacaktır. Cumhurbaşkanı adayı olan şahsiyetler üzerinde konuşulacak, sözcüler karşılıklı şeref kırıcılığına kadar varabilecek mücadelelere girişeceklerdir. Dost, düşman huzurunda, Cumhurbaşkanı seçimi ayrı bir münakaşa konusu olacaktır. Bu şekilde seçilen bir Cumhurbaşkanının hakem olabileceğine kaanî değiliz. Halk tarafından seçilme, diye bir şeyin bahis konusu olmaması lâzımgeldiği kanaatindeyim.

Tahsil şartına geliyorum. Arkadaşlar, bir komiteciyi Cumhurbaşkanı yapanların çoğu yüksek tahsilli idi. Bu komiteciyi seçenlerin yüzde sekseni yüksek tahsilli olduğu idi. Bu bir.

Sonra, muhterem arkadaşlar; tahsil, yüksek tahsil şartının partizanlığı bertaraf etmediği ve faziletle pek fazla ilgili olmadığı demin arkadaşlarımız tarafından arz ve izah edildi.

Muhterem Emin Soysal, Plâton'dan bahsetti. Fakat, bugün elime geçen bir kitap, Plâton'un gayet kötü bir idareci olduğunu ve hangi adamları seçti ise, o adamların o memleketi batırdığını söylüyor. (Gülüşmeler) Binaenaleyh, yüksek tahsil şartının fazla bir şey getirmeyeceğini kabul etmemiz lâzımgelir. Ama ne yapmış olacağız? Türkiye'de bir adama tecrübesiyle, feragatiyle, çalışmasıyla kendini yetiştirerek bir gün bu memlekette büyük bir şahsiyet olmasına rağmen eğer peşinen bir tahsil yapmamışsa bütün bunların kapalı olduğunu kendisinin bütün sâyi gayretine, haysiyet ve

karakterine rağmen bu memleketin en yüksek makamlarına çıkmasının memnu olduğunu gösterecek bir kanun koyacağız. Bu kırıcı bir şey oluyor, arkadaşlar. (Senato üyesi meselesine gel, sesleri)

Evet Senato üyeliği meselesine gelince; komisyonun çalışmayı, hizmet aşkını, feragati, fedakârlığı, iyi niyeti göz önünde tuttu. Yalnız, fakülte bitirme ile öğrenilmiyeceğini, göz nuru dökmek suretiyle de bilgi elde edilebileceğini düşündü. Cumhurbaşkanının seçeceği 10 kişinin yüksek tahsilli olma kaydını aramadı. Sadece bu on kişi için yüksek tahsilli olma kaydı konmamıştır. Dikkat buyurulursa, memlekette üstün başarılar göstermiş, hizmette bulunmuş kimselerin behemahal yüksek tahsilli olmalarına, imkân yok. Yüksek tahsil yapmadığı halde, memleketine büyük hizmet etmiş olan insanlar da vardır. Bunda biz objektif bir ölçü düşündük. Diğer üyelerde yüksek tahsil şartı aradık ama, Cumhurbaşkanı kontenjanı için aramadık, kendi kendisini yetiştirmiş olanların teşvik edilmesini uygun gördük. Ehliyetli bir kimse Cumhurbaşkanı seçilmek istiyecek, ona diyeceğiz ki, senin yüksek tahsilin yok. Hiçbir zaman Cumhurbaşkanı olamazsın; ne kadar sâyü gayret sarf ederse etsin. Ne kadar dürüst olursa olsun. Arkadaşlar, buna gönlümüz razı olamaz. Binaenaleyh, ben bu noktai nazara iştirak etmiyorum.

Müddet olarak, sene olarak bir rakam düşünmek zor hakikaten. Ama bu hususta denebilir ki, tecrübelerin ve amprizmin muayyen bir yeri vardır. Yedi sene Cumhurbaşkanlığı seçimi için kabul edilen bir örnektir. Sebep Bizde kabulünü gerektiren sebepler; bir defa Cumhuriyet Senatosu altı yıl için seçiliyor. Binaenaleyh Cumhuriyet Senatosu müddeti aşılmak istenmiştir. Çünkü bir senatoya iki defa Cumhurbaşkanı seçtirmek biraz fazla iltimas olur diye düşünülmüştür. Eski Anayasamızda yedi yıl teklifi kabul edilmemiştir, dediler Sayın Atalay Sırrı. Orada vaziyet farklıydı arkadaşlar Çünkü, Cumhurbaşkanı ile icra ve Meclis arasında kurulan münasebetler bizimkinden farklı bulunuyordu. Bu bakımdan 7 sene kabul edilmiştir. Tekrar seçilmesi istisnai bir haldir. Biz 7 seneyi kabul etmiş bulunuyoruz

Muhterem arkadaşlar, Cumhurbaşkanının bir hâkem olduğunu ve mümkün olduğu kadar

parlâmentoda ekseriyetin tesirinde kalmaması lâzımgeldiğini düşündük İkinci bir defa seçilme düşünülecek olursa, o zaman ekseriyetin tesiri altında kalabileceğini, Cumhurbaşkanının istikbal endişesine düşmemesinin daha doğru olacağına inandık.

Muhterem arkadaşlarımızdan bazıları diyorlar ki, böyle muayyen bir müddet konmazsa Cumhurbaşkanının daha iyi hareket etmesi sağlanmış olur. Biz bu kanaatte değiliz. Çünkü, belki muayyen bir çoğunluğu bulması ihtimali vardır. Kendisinin 7 yıl Cumhurbaşkanlığı hayatından sonra siyasi istikbali, - tâbir caizse - teminat altına alınmıştır. Çünkü, Senato üyesi yapılmaktadır. Binaenaleyh, seçim gailisi söz konusu değildir.

7 sene iki Meelis süresini aşmaktadır Mâkul bir müddettir. Öyle tahmin ediyorum ki, Türk Milleti, 7 sene için kendisine Cumhurbaşkanı çıkaracak kudrettedir. Bu bakımdan, bir tanesi bulundu, bir başkası bulunmaz noktâi nazarina iştirak etmiyorum.

Hürmetlerimle. (Alkışlar)

BAŞKAN — Fethi Çelikbaş.

FETHİ ÇELİKBAŞ — Efendim, hepisini söyledi arkadaşımız lüzum kalmadı.

BURHAN AKDAĞ — Anayasanın 67 nci maddesinde Birinci Mecliste hiç tahsil şartı aranmıyor. 71 nci maddede ise tahsil şartı aranıyor. 94 nci maddede de yine tahsil şartı aranıyor. Acaba komisyon bu maddeler arasındaki tenakuza ne der?...

KOMİSYON SÖZCÜSÜ TURAN GÜNEŞ — Arkadaşım komisyona bir tenkid olarak yöneltiyorlar. Belki haklıdır. Ama sualini nasıl cevaplandıracağımı bilmiyorum. Bunları maddelerinde izah etmiştik. Bir tenakuz yoktur. Burada üç ayrı müessese vardır. Bu üç müessesenin getirdiği şartlar birbirinden ayrıdır. Bu bakımdan bir tenakuz olduğuna kaani değiliz.

BAŞKAN — Hazerdağlı.

MEHMET SALİM HAZERDAĞLI — İki defa niçin seçilemez, onu soracaktım.

TURAN GÜNEŞ (Devamla) — Bu mevzu da diyeceğimizi dedik, zannediyorum. İki defa seçilmez, çünkü o zaman 14 sene eder. Bu da bir nevi müruruzaman iktisabı ortaya çıkarır. İkinci bir defa seçilme kapısı açık olursa, Cumhurbaşkanı bu arzuya kapılabilir, onu düşünerek, seçilmeyi düşünerek bazı hatalı hareketlere ken-

disini kaptırabilir. Sonra, yedi senelik müddetini bitiren Cumhurbaşkanından sonra, yeni bir Cumhurbaşkanı seçilecek ve yeni bir ruh, yeni bir zindelik getirecektir, biz bunu düşündük. Bunu nazarı dikkâte aldık.

EMİN SOYSAL — Yüksek tahsil görmesinin bir zararı var mıdır?

TURAN GÜNEŞ (Devamla) — Yüksek tahsilli olmasının bir zararı olacağını söylemedik. Yüksek tahsilin aleyhinde değiliz. Ancak, mecbur tutulmamıştır.

BAŞKAN — Başka sual sormak isteyen yok. Yeterlik önergesi vardır, onu okuyoruz.

Yüksek Başkanlığa

Şimdiye kadar on kişi konuşmuş ve mesele aydınlanmıştır. Yeterliğin oya sunulmasını arz ve teklif eylerim.

Ferda Güley

BAŞKAN — Aleyhinde söz isteyen var. Buyurun Necip San.

NECİP SAN — Muhterem arkadaşlar, Devlet Reisliği, Cumhurbaşkanlığı, bugün için bu memleketin en önemli meselesidir. Binaenaleyh, her yarın ve en geç 29 Ekim 1961 gününe kadar, bu önem her geçen gün daha da artacaktır. Onun için arkadaşlar, üzerinde ne kadar konuşulursa konuşulsun 27 Mayıs Devriminin önemi daha çok artmış olacaktır.

Bu bakımdan, kifayeti müzakere teklifine oy vermiyelim, istirahat ediyorum arkadaşlar. (Gürültüler)

SEYFİ ÖZTÜRK — Efendim, bir noktayı arz edeyim. (Gürültüler) Anayasa çiğneniyor. (Gürültüler)

BAŞKAN — İctüzük gayet açıktır.

Yeterlik önergesini kabul edenler... Etmiyenler... Kabul edilmiştir. Verilen önergeleri okuyoruz.

SEYFİ ÖZTÜRK — Usul hakkında söz istiyorum.

BAŞKAN — Şu anda usul mevzu bahis değildir.

ALP KURAN — Ben de usul hakkında söz istiyorum.

BAŞKAN — Yeterlik kabul edildi. Önergeleri okuyoruz.

Yüksek Başkanlığa

Anayasa tasarısının 94 nci maddesinin 1 nci

fıkrasının aşağıda yazılı şekilde değiştirilmesini arz ve teklif ederim.

19.4.1961

Ahmet Karamüftüoğlu

Madde 94. — Cumhurbaşkanı Türkiye Büyük Millet Meclisince, kırk yaşını doldurmuş ve yüksek öğrenim yapmış kendi üyeleri arasından, üye tam sayısının üçte iki çoğunluğu ile ve gizli oyla yedi yıllık bir süre için seçilir; ilk iki oylamada bu çoğunluk sağlanamazsa, salt çoğunlukla yetinilir.

Yüksek Başkanlığa

94 ncu maddede Cumhurbaşkanı seçilebilmek için, «Yüksek öğrenim yapmış bulunan» şartının eklenmesini arz ve teklif ederim.

Feyyaz Köksal

Temsilciler Meclisi Sayın Başkanlığına

94 ncu maddede, Cumhurbaşkanının T. B. M. M. üyeleri arasından veya dışarıdan seçilmesi esasının kabul edilmesini arz ve teklif ederim.

İsmet Giritli

Temsilciler Meclisi Başkanlığına

94 ncu maddede Cumhurbaşkanı için yüksek tahsil görmüş olmasının oya konmasını arz ve rica ederim.

19.4.1961

Emin Soysal

Temsilciler Meclisi Başkanlığına

94 ncu maddenin aşağıdaki yazıldığı şekilde tadili hususundaki önerenin oya vaz'edilmesi saygı ile müsaadelerinize arz olunur.

Madde 94. — Cumhurbaşkanı, tek dereceli şekilde doğrudan doğruya halk oyu ile 7 yıl için 40 yaşını doldurmuş yüksek tahsili olan milletvekili olma şartlarını haiz olanlar arasından, bir süre için seçilir.

İsmail Ulutaş

Temsilciler Meclisi Başkanlığına

94 ncu maddedeki Cumhurbaşkanının tek dereceli ve seçmenlerce doğrudan seçilmesini ve niteliklerinde yüksek tahsile yer verilmesi için önerenin reye arzını rica ederim.

Suphi Doğukan

Yüksek Başkanlığa

Şifahen arz ettiğim gerekçelerle; 94 ncu

maddenin aşağıdaki şekilde yazılmasının kabulünü arz ve teklif ederim.

Raif Aybar

Madde 94. — (Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimlerinde oy hakkına sahip seçmenler tarafından tek dereceli olarak, ekseriyet usulü ile, yedi sene için seçilir.

Cumhurbaşkanı seçilebilmek için, Millet Meclisi üyeliği için gerekli kanuni nitelikler saklı kalmak üzere, kırk yaşını doldurmuş bulunmak, yüksek tahsilli olmak ve bir siyasi partiye mensup bulunmamak şarttır.

Bir kimse arka arkaya iki defa Cumhurbaşkanı seçilemez.)

Yüksek Başkanlığa

94 ncu maddenin aşağıdaki şekilde tadilini arz ve teklif ederiz.

Seyfi Öztürk

Madde 94. — Cumhurbaşkanı, seçme yeterliğine sahip vatandaşlar tarafından, tek dereceli olarak seçilir.

Bir kimse arka arkaya iki defa Cumhurbaşkanı seçilemez. Cumhurbaşkanı seçilenin partisi ile ilişiği kesilir. Ve Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği sona erer.

Yüksek Başkanlığa

94 ncu maddede Cumhurbaşkanlığının görev süresinin 5 yıl olarak tesbitini, aynı şahsın bir kereden fazla yeniden seçilememesi esasının konulmasını, ve Cumhurbaşkanının Meclis dışından da seçilebilmesi hususunun kabulünü; saygılarımla arz ve teklif ederim.

Alp Kuran

Yüksek Başkanlığa

94 ncu maddenin 2 nci satırındaki (doldurmuş) kelimesinden sonra (ve yüksek tahsil yapmış) kelimelerinin ilâve edilmesini arz ve teklif ederim.

Ferda Günev

Yüksek Başkanlığa

94 ncu maddenin aşağıdaki şekilde değiştirilmesini arz ve teklif ederim.

Madde 94. — Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisince, kırk yaşını doldurmuş ve yüksek öğrenim yapmış kendi üyeleri arasından veya dışardan üye tam sayısının üçte iki çoğunluğu ile ve gizli oyla görüşmesiz olarak beş yıl

için seçilir. Aynı kimse ancak bir defa daha Cumhurbaşkanlığına seçilebilir.

Cumhurbaşkanı seçilenin partisi ile ilgisi kesilir ve Meclis içinden seçilmiş ise, üyelik sıfatı sona erer.

Cemal Reşit Eyüpoğlu Hamdi Orhon
Kemal Türkoğlu Salih Türkmen

BAŞKAN — Efendim, önergeleri şimdi tekrar okutuyorum.

(İsmail Ulutaş, Suphi Doğukan, Seyfi Öztürk ve Raif Aybar'ın önergeleri tekrar okundu.)

BAŞKAN — Bunlara komisyon iltihak etmemektedir.

Bu tavrirlerin tek dereceli seçimle ilgili kısımlarını oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Reddedilmiştir.

(Raif Aybar'ın önergesi tekrar okundu.)

(Feyyaz Köksal'in önergesi tekrar okundu.)

(Emin Soysal'in önergesi tekrar okundu.)

(Ferda Güley'in önergesi tekrar okundu.)

(Ahmet Karamüftüoğlu'nun önergesi tekrar okundu.)

(Cemal Reşit Eyüpoğlu ve arkadaşlarının önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Okunan bu önergeleri...

KEMAL TÜRKOĞLU — Bizim önergemiz muhtelif kısımları ihtiva etmektedir.

BAŞKAN — Okunan bu önergelerin yüksek tahsile aidolan kısımlarının dikkate alınmasını oylarınıza arz ediyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmemiştir, reddedilmiştir.

(Alp Kuran'ın önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Şimdi bu önergenin 5 yıl müddet hakkındaki kısmının dikkate alınmasını kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmeştir.

Sayın Alp Kuran, önergeniz açık değil.

ALP KURAN — İmkân verilmedi, açıklıyamadım.

BAŞKAN — 5 yıl, aynı şahsın bir kere daha seçilmesi esasının konulması.

Şimdi dışarda seçilme esası hakkında önergeyi okuyoruz.

(İsmet Giritli'nin önergesi yeniden okundu.)

BAŞKAN — Komisyon katılıyor mu, efendim.

KOMİSYON SÖZCÜSÜ TURAN GÜNEŞ — Katılmıyoruz efendim.

BAŞKAN — Komisyon katılmıyor, okunan önergeyi dikkate alanlar... Kabul etmeyenler... Kabul edilmemiştir.

(Cemal Reşit Eyüboğlu, Hamdi Orhon, Kemal Türkoğlu, Salih Türkmen'in önergeleri tekrar okundu.)

KOMİSYON SÖZCÜSÜ TURAN GÜNEŞ — Efendim, burada bir husus var; (görüşmesiz) denen kısma katılmıyoruz. Diğer kısım zaten oya kondu.

BAŞKAN — Efendim, şu helde, (görüşmesiz) denen kısma Komisyon katılmıyor; bu husus taki önergeyi oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmemiştir.

Sayın Alp Kuran, teklifinizi bekliyoruz efendim.

ALP KURAN — Efendim, usül hakkında söz istiyorum.

BAŞKAN — Efendim, söz almadan, lütfen teklifinizi yapınız.

ALP KURAN — Geri aldım takririmi.

BAŞKAN — Alamazsınız. Çünkü okundu efendim.

ALP KURAN — Öyleyse söz istiyorum.

BAŞKAN — Ne hakkında konuşmak istiyorsunuz?

ALP KURAN — Usül hakkında.

BAŞKAN — Usül hakkında şimdi konuşulacak bir şey kaldı mı artık?

ALP KURAN — İçtüzüğün 85 nci maddesine göre Komisyon sözcüsü konuştuğundan sonra bir mebusa söz verilmek iktiza eder.

BAŞKAN — Önergeler verilmiştir, söz alamazsınız. Takririnizi okunmamış, geri alınmış farz ediyoruz.

94 neü maddeyi oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmiştir.

II. And içmesi.

MADDE 95. — Cumhurbaşkanı, görevine başlarken Türkiye Büyük Millet Meclisi önünde şöyle and içer :

«Namusum üzerine söz veririm ki:

Cumhurbaşkanı sıfatıyla, Türk Devletinin bağımsızlığına ve vatanın bütünlüğüne yönelecek her tehlikeye karşı koyacağım; Milletın egemenliğini ve Anayasayı sayacağım ve savunacağım; İnsan haklarına dayanan demokrasi ve hukuk devleti ilkelerinden ayrılmıyacağım; Türkiye Cum-

huriyetinin şan ve şerefini koruyup yüceltmek ve üstüme aldığım görevi yerine getirmek için bütün gücümle ve varlığımla çalışacağım.»

BAŞKAN — Buyurun.

MEHMET GÖKER — 95 nci maddenin ikinci fıkrasında, «Namusum üzerine söz veririm ki,» deniyor. Bunun, «Namusum üzerine and içerim ki,» şeklinde olması, bir de «Milletin egemenliğine» Milletvekillerinin and içmesinde olduğu gibi, bunun da, «Kayıtsız şartsız milletin egemenliğine,» şeklinde düzeltilmesini rica edeceğim. Bunu teminen de bir önerge veriyorum.

BAŞKAN — Buyurun Ferhan Arkan,

FERHAN ARKAN — Muhterem arkadaşlar, bu yemin tarzı tuhaf geliyor. «Namusum üzerine söz veririm ki,» diye başlıyor, Cumhurbaşkanını sıfatıyla falan diyor, bütün gücümle çalışacağım söz veririm, demek daha iyi olacak gibi geliyor.

İkincisi; Cumhurbaşkanı sıfatıyla Türk Devletinin bağımsızlığı, deniyor. Mebus olarak yapılacak yemine yurdun bağımsızlığı kullanılmıştır. Şimdi bunun değiştirilmesinde bir fayda mı mülâhaza edilmiştir? Bunun da, Türk yurdunun bağımsızlığı şeklinde olması doğru değil midir? Vatan yerine Ülke tâbiri teklif edilmişti ve Komisyon da kabul etmişti. Şimdi burada değişiklik yapılmıştır, bunu izah ederse memnun olurum.

KOMİSYON SÖZCÜSÜ TURAN GÜNEŞ — Muhterem arkadaşlarım, «Namusum üzerine söz veririm ki,» diye beşhyan bu cümlelerin uzunluğuna binaen yemin ederken her kelimele ayrı ayrı durmak imkânını sağlamak, öyle ki eski mehkeme ilâmları gibi cümlelerin başı ile sonunu bulmak güç oluyor. Bunun için Türk Devletinin bağımsızlığı değişmiş ve vatanın bütünlüğü yerine «Milletin ve Ülkenin bütünlüğüne» demek suretiyle Komisyon metnine aykırı olarak bu şekilde tadilatı uygun bulduk ve düzelttik.

BAŞKAN — Madde hakkında önergeler vardır okutuyorum.

Yüksek Başkanlığa

95 nci maddenin aşağıdaki şekilde kabulünü arz ve teklif ederim.

Hıfzı Oğuz Bekata

Madde 95. — Cumhurbaşkanı, görevine başlarken T. B. M. M. önünde şöyle and içer: «Cumhurbaşkanı sıfatıyla, Türk Devletinin bağımsız-

lığına, Vatanın ve Milletin bütünlüğüne yönelecek her tehlikeye karşı koyacağım, Milletin kayıtsız ve şartsız egemenliğini savunacağım, Anayasayı ve kanunları sayacağım, İnsan haklarına dayanan demokrasi ve hukuk Devleti ilkelerinden ve tarafsızlıktan ayrılmıyacağım, Türkiye Cumhuriyetinin şan ve şerefini koruyup yüceltmek ve üstüme aldığım görevi yerine getirmek için bütün gücümle ve varlığımla çalışacağım namusum üzerine söz veririm.»

Yüksek Başkanlığa

95 nci maddenin 2 nci fıkrasındaki «söz veririm ki,» kelimelerin «and içerim» şeklinde ve «Milletin egemenliğini» kelimelerinin de «kayıtsız ve şartsız Milletin egemenliğini» şeklinde değiştirilmesini arz ve teklif ederim.

Mehmet Göker

BAŞKAN — Komisyon iştirak ediyor.

KOMİSYON SÖZCÜSÜ TURAN GÜNEŞ

— Biz şöyle değiştirdik, okuyayım. (Namusum üzerine söz veririm ki, Cumhurbaşkanı sıfatıyla, Türk Devletinin bağımsızlığına, ülkenin ve milletin bütünlüğüne yönelecek her tehlikeye karşı koyacağım, milletin kayıtsız şartsız egemenliğini ve Anayasayı sayacağım ve savunacağım, insan haklarına dayanan demokrasi ve hukuk Devleti ilkelerinden ayrılmıyacağım, Türkiye Cumhuriyetinin şan ve şerefini koruyup yüceltmek ve üstüme aldığım görevi yerine getirmek için bütün gücümle ve varlığımla çalışacağım.)

Biz maddeyi bu şekilde teklif ediyoruz.

BAŞKAN — Şu anda yeter sayı olduğu hususunda tereddüt hâsıl olduğundan yoklama yapılacaktır efendim.

(Yoklama yapıldı.)

BAŞKAN — Yeter sayı var, görüşmelere devam ediyoruz.

Şimdi, komisyonun hazırladığı metni okuyoruz.

11. And içmesi

MADDE 95. — Cumhurbaşkanı, görevine başlarken Türkiye Büyük Millet Meclisi önünde şöyle and içer :

Namusum üzerine söz veririm ki :

Cumhurbaşkanı sıfatıyla, Türk Devletinin bağımsızlığına, ülkenin ve milletin bütünlüğüne yönelecek her tehlikeye karşı koyacağım,

milletin kayıtsız, şartsız egemenliğini ve Anayasa'yı sayacağım ve savunacağım. İnsan haklarına dayanan demokrasi ve hukuk Devleti ilkesinden ayrılmıyacağım; Türkiye Cumhuriyetinin şan ve şerefini koruyup yüceltmek ve üstüme aldığım görevi yerine getirmek için bütün gücümle ve varlığımla çalışacağım.

Anayasa Komisyonu Sözcüsü
Turan Güneş

(Hıfzı Oğuz Bekata'nın önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Önergeyi dikkate alanlar... Almayanlar... Önerge dikkate alınmamıştır.

(Mehmet Göker'in önergesi tekrar okundu.)

BAŞKAN — Önergeyi kabul edenler... Kabul etmeyenler... Kabul edilmemiştir.

Şimdi maddeyi komisyondan gelen şekliyle oyunza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

III. Görev ve yetkileri

MADDE 96. — Cumhurbaşkanı Devletin başıdır. Bu sıfatla, Türkiye Cumhuriyetini ve Milletlin birliğini temsil eder.

Cumhurbaşkanı, gerekli gördükçe, Bakanlar Kuruluna başkanlık eder; yabancı Devletlere Türk Devletinin temsilcilerini gönderir ve Türkiye'ye gönderilen yabancı Devlet temsilcilerini kabul eder; milletlerarası anlaşmaları onaylar ve yayımlar; sürekli hastalık, sakatlık ve kocama sebebiyle belirli kişilerin cezalarını hafifletebilir veya kaldırabilir.

BAŞKAN — Fahri Belen.. (Yok sesleri)
Mehmet Göker.

MEHMET GÖKER — Bir kelimenin değiştirilmesi hususunda takrir verdim, kabulünü rica ederim. Konusmaya lüzum görmüyorum.

BAŞKAN — Söz istiyen yoktur. Takriri okutuyorum.

Yüksek Başkanlığa

96 nci maddenin son cümlesindeki (kocama) kelimesinin yerine (ihtiyarlık) kelimesinin alınmasını arz ve teklif ederim.

Mehmet Göker

KOMİSYON SÖZCÜSÜ TURAN GÜNEŞ — Kocama, şeyhuhat karşılığıdır. Kabul etmiyoruz.

BAŞKAN — Komisyon kabul etmiyor. Tak-

riri oyunza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmemiştir.

Maddeyi oyunza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Madde kabul edilmiştir.

IV. Sorumsuzluğu

MADDE 97. — Cumhurbaşkanı, görevleriyle ilgili işlemlerinden sorumlu değildir.

Cumhurbaşkanının bütün kararları, Başkan ve ilgili Bakanlarca imzalanır. Bu kararlardan Başkan ile ilgili Bakan sorumludur.

BAŞKAN — Fahri Belen.

FAHRİ BELEN — Arkadaşlar; Millî Mücadeleden sonra yapılan ve ondan sonra devam eden Anayasalarda böyle bir kayıt yoktu. Cumhurbaşkanı, görevleri ile ilgili işlemlerinden sorumlu değildir, kaydı yok idi.

Ancak çok şayanı dikkat bir meseledir, şimdiye kadar gayrimesul ve mukaddes olan «zati akdesi padişahî» nazariyesi inkılâpla yok edilmiş bulunuyor.

Bunlar ihmal edilmemelidir, eski Anayasa; bilerek ve bir maksadı mahsusaya dayanarak yapılmıştır. Evet şimdi komisyon çıkacak ve diyecektir ki, Fransa'da vardır, İtalya'da vardır, Almanya'da vardır. Bu kayıt kalkarsa ne olur? Altında maddeler geliyor. Vatan hainliği yaparsa Meclise karşı sorumludur. Bu kayıt kalkarsa kıyamet kopmaz. Çünkü altında kayıtlar vardır, kararlarda vazülmizma olan Bakanların sorumlu olduğu tasrih edilmiştir.

Arkadaşlar bu sorumsuzluk müessesesine, geleneğe temas etmek isterim. Bu ilk çağdan, mahut imparatorluklardan gelen geleneklerdendir. Evvelâ mahut Kayzer olmuş; ondan sonra mukaddes hükümdar ve son zamanlara kadar bu devam etmiştir. İşte Avrupa, Batı dahi hâlâ bu geleneğin tesirinden kendisini kurtaramamıştır. Binaenaleyh, eski Anayasamızdaki inkılâbın kaidesi alınmak suretiyle bu müesseseyi tekrar hortlatmamak lâzımdır. Fazla vaktinizi almak istemiyorum. Takdir sizindir. (Alkışlar)

BAŞKAN — Komisyon söz istemiyor. Verilen önergeyi okutuyorum.

Yüksek Başkanlığa

97 nci maddenin birinci fıkrasının kaldırılmasını arz ve teklif ederim.

Fahri Belen

KOMİSYON SÖZCÜSÜ TURAN GÜNEŞ — Parlmanter rejimin temellerindedir, iltihak etmiyoruz.

BAŞKAN — Komisyon iltihak etmiyor. Önergeyi nazarı dikkate alanlar... Almyanlar... Önerge kabul edilmemiştir.

Maddeyi oyunuz sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Madde kabul edilmiştir.

V. Sorumluluğu

MADDE 98. — Cumhurbaşkanı, vatan hainliğinden dolayı, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tam sayısının en az üçte birinin teklifi üzerine, üye tam sayısının en az üçte ikisinin vereceği kararlarla suçlandırılır.

BAŞKAN — Fahri Belen.

FAHRİ BELEN — Muhterem arkadaşlar, bu geç saatlerde fazla zamanınızı almak istemem.

İstanbul tatarısında bir kayıt vardır. Bu kaydın buraya sokulmasını rica edeceğim.

Cumhurbaşkanının vatan hainliği ve Anayasayı ihlâl ve nüfuzunu kötüye kullanmaktan kaydının ilâvesini teklif ediyorum. Bu esbabı mucibe üzerinde fazla durmak istemiyorum, lüzumu cümleler malûmdur. Bu diğer mevzular gibi değildir; Anayasalarda, diğer Anayasalarda yer almıştır, Cumhurbaşkanlarını azleden azil müessesesi kurulmuştur, tekrardan çekiniyorum, feci hâdiselerle mücadele etmiş bulunuyoruz, onun için bu iki kaydın ilâvesini arz ve teklif ediyorum.

BAŞKAN — Ahmet Karamüftüoğlu.

AHMET KARAMYÜFTÜOĞLU — Efendim, ben de bu maddede Sayın Fahri Belen gibi düşünüyorum, evvelce de bir takrir vermiştim. Vatanı ihanet gibi, Anayasayı ihlâl suçundan dolayı Devlet Reisinin mesul addedilmesi lâzımdır. Sayın Anayasa Komisyonunun metoduna uyarak birkaç yabancı memleket Anayasasından maddeler okuyacağım.

Almanya Anayasası madde; 61. -- Federal Parlâmento veya Federal Meclis, Federal Başkanı, Federal Anayasa Mahkemesi önünde Anayasayı veya diğer federal bir kanunu ihlâl ettiğinden dolayı itham edebilir.

İtalyan Anayasası madde 90. — Cumhurbaşkanı vatana ihanet ve Anayasaya suikast halleri dışında, vazifesinin icrası sırasında yaptığı muamelelerden sorumlu değildir.

İsrail Anaasası madde 61. — Cumhurbaşkanı, Milletvekilleri Meclisinin üçte iki çoğunluğu-

nun kendisini itham etmesi ve Âli Mahkeme tarafından hıyanet, rüşvet veya Anayasayı ihlâl suçlarından dolayı mahkûm etmesiyle görevinden uzaklaştırılır.

Hindistan Anayasası; Madde 56. — (B bendi) Başkan Anayasayı ihlâl ettiği takdirde 61 nci maddede derpiş edilen usul dairesinde itham edilerek azlolunur.

Lübnan Anayasasının 61 nci maddesi de şöyle demektedir : Cumhurbaşkanı resmî muamelelerinden dolayı ancak Anayasayı ihlâl veya hıyanet hallerinde sorumludur.

Şu hale nazaran bundan evvelki şeylerden de istifade ederek bâzı kayıtlar vaz'etmek yerinde olacaktır. Bir Devlet Reisinin memleketi ne hale getirdiğini yakinen cümleler bilmektedir. Anayasa, bir memleketin, bir milletin, bütün dayanağıdır. Bunun için Reiscumhur tarafından bozulmaması, bozulduğu takdirde ceza tehdidi altında bulunması lâzımdır. Modern Anayasalarda, medenî memleketler anayasalarında bunların yer aldığını görüyoruz. Sayın Komisyon da zannederim kabul eder. Bu itibarla Anayasaya hüküm koymak memleket ve kanunlarımız için teminat olacaktır. Bunun için takrir ediyorum, kabul edilirse memlekete hizmet olacaktır, kanaatindeyim. Hürmetlerimle.

BAŞKAN — Sırrı Atalay.

SIRRI ATALAY — Muhterem arkadaşlar, benden önce konuşan arkadaşlarımızın fikirlerine iştirak ediyorum. Yalnız mesuliyeti vatan ihaneti olarak tesbit etmeye imkân yoktur. Bütün anayasalar; cumhurbaşkanlarının mesuliyetleri Anayasayı ihlâl ve hattâ bir kanunu kasden ihlâl etmesi mesuliyetlerini derpiş etmektedir. Komisyon diyecektir ki, Anayasa Mahkemesini kurmuş bulunuyoruz, artık serbestçe ihlâl bahis mevzuu olmaz. Olabilir. Ancak Anayasa Mahkemesi bunu düzeltir. Binaenaleyh hangi tedbiri alırsak alalım, bir suç hali meydana gelebilir. İşlenen suçun cezasını görmesi mümkün olmalıdır. Bu bakımdan mesuliyeti derpiş etmek lâzımdır. Bir önerge vermiş bulunuyoruz. Yalnız vatan ihaneti, Anayasayı ihlâl değil, her hangi bir kanunu kasden ihlâlden dolayı da Cumhurbaşkanının mesul olmasıdır. Geçmişteki olayların sebepleri üzerinde durmak gerekir. Tenkid edilmez dediğimiz Cumhurbaşkanının memleketi ne hale getirdiğini cümleler gördünüz.

Tenkid edilirse belki daha doğru olur ve bu memleket buhrana girmez. Kendileri için de iyi olur. Bu bakımdan tenkid edilmemesidir meselesi kalkmalıdır. Ve bunun için de muhterem arkadaşlar Reiscumhur, herşeyde değil, ama tenkid edilebileceği cihetleri, esasları Anayasada belirten bir fıkranın bulunmasına ihtiyacı vardır. Reiscumhurlar Reiscumhur kaldıkları müddetçe tenkid edilmez ama, indikten sonra sen şunu yaptın, bunu yaptın hizmet etmedin denir, ve cemiyetler üzerinde seçmenler üzerinde rahneler açar. Bunlar memleket için, bu memleket için zarar getirir. Bu hükmün konması mesuliyetleri derpiş bakımından ayrı bir zaruret teşkil etmektedir. Bilmem Komisyon ne düşünüyor?

BAŞKAN — Emin Soysal.

EMİN SOYSAL — Muhterem arkadaşlar; geçmiş senelerin tecrübeleri vardır, bunlardan ders alınmamış gibi... Burada Reiscumhurun sorumsuzluğu meselesi gayet mahdut değildir. Hiyaneti vataniye ile suçlandırılacaktır.

Muhterem arkadaşlar, bendeniz bir nokta üzerinde daima düşündüm, düşünmeye çalıştım. Reiscumhurların tenkit edilmesi meselesi. Bu sorumsuzluk memleket dertlerinden biridir. Reiscumhur, Reiscumhur bulunduğu müddetçe tenkid edilmez, mümaşat, methedilir. Fakat Reiscumhurluktan düştükten sonra sen şu idin, sen bu idin diye söylenir. Bu içtimai bünyemizin bir hastalığıdır

Burada koyduğumuz sert maddelerin tesiri altında Reiscumhurlar tenkid edilmez şeyini de hukukçular açmıştır. Bu, memleket için zararlıdır. Reiscumhur, Reiscumhur olduğu müddetçe nezahet dairesinde vazifesinin ve salâhiyetlerinin hududu içinde tenkid edilmelidir. Tenkid edildiği müddetçe hem kendisi için hem Devlet için faydalı olur. Nasıl olsa komisyon mâruzatını kabul etmiyecektir, hiç olmazsa zapta geçsin. Komisyonunda bir anane var, kabul etmez, dediğimiz dediktir der. Hani hepsini de severim, iyidirler, ama işin bu tarafı da böyle. Reiscumhurun tenkid edilir olduğu esas kabul edilmelidir. Tenkid dersem Reiscumhur Makamını, hüviyetini zedeleyecek şekilde tabii değildir. İera hususunda Başvekil ile, memleket işleriyle, dış münasebetlerle, geliş gidişlerle olan hususlar matbuat tarafından ve parlamento tarafından tenkid edilir olduğu noktası tesbit edilmelidir. Biz geçen sene, evvelki sene Reiscumhurun adını andığımız za-

man kafamızda tokmak, in aşağı dediler Binaenaleyh asıl mevzuubahsolan mesele Reiscumhurun sorumsuzluğunun kasdettiği mânadır. Reiscumhurun yetkisi de yok demektir. Her muamele Reiscumhurun mesuliyetini gösterir demektir.

Sırrı Atalay arkadaşımızın temas ettikleri mesele ise, Reiscumhur vatandaş olarak, fâni insan olarak tenkid edilebilir. Tenkid değil de hakaret hükümlerini ihtiva eden saygısız sözler doğru değildir. Saygısız söz söylemek mümkün olmaz.

Muhterem arkadaşlarım, burada vatan hainliği suç denmemiştir. Vatan hainliği suçu karakterini teşkil eden, Anayasayı ihlâl müteveccihdir. Öyle olduğu içindir ki, 1924 Anayasası yalnız hiyaneti vataniye dediği halde, Anayasa çıktıktan sonra bilâhara vatan hainliği tâbiri şeklini aldı, daraldı.

BAŞKAN — Mehmet Göker.

MEHMET GÖKER — Efendim, bizim kanunlarımızda umumiyetle yeminin icrasından sonra, edilen yemine riayet etmemenin cezası nedir, bunlar gösterilmemiştir. Burada Reiscumhurun sorumluluğu mevzubahis olurken 98 nci maddeye yemine sadakattan ayrıldığı takdirde mesul olur kaydının aynı şekilde konması zarureti vardır.

KOMİSYON SÖZCÜSÜ TURAN GÜNEŞ —

Muhterem arkadaşlar, sondan başlayalım, Mehmet Göker arkadaşımızın fikrine külliye muhalifim Reiscumhur ben Türk Devletine yönelmiş olan şeylere karşı savunuyorum demekle yapmıyacağı kalmaz. Müeyyide olmaz. Bilâkis muhayyerül ukul yetkiler vermek demek olur. Buna imkân göremiyoruz. Vatan hainliği suçu Hiyaneti vataniye Kanunu ile tanzim edilmiş idi. Millî iradeye karşı da, Meclise karşı da işlenen suçlar Hiyaneti vataniye sayılmıştır. Demokratik düzeni, lâiklik düzenini yok eden suçlar vatan hainliğine dahildir.

BAŞKAN — Şimdi önergeleri okutuyorum.

SIRRI ATALAY — Sözcünün izahatı muvacehesinde tavrımı geri alıyorum.

Yüksek Başkanlığa

98 nci maddeye, yemine sadakattan ayrıldığı takdirde mesul olur kaydının konmasını arz ve teklif ederim.

Mehmet Göker

BAŞKAN — Komisyon iştirak ediyor mu?
ANAYASA KOMİSYONU SÖZCÜSÜ TULARAN GÜNEŞ — İştirak etmiyoruz.

BAŞKAN — Önergeyi oylarınıza sunuyorum. Dikkat nazarına alınmasını kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmemiştir.

Yüksek Başkanlığa

Anayasa tasarısının 98 nci maddesinin aşağıdaki şekilde değiştirilmesini arz ve teklif ederim.

Ahmet Karamüftüoğlu

Madde 98. — Cumhurbaşkanı Vatan hainliğinden ve Anayasayı ihlâl suçlarından dolayı, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tam sayısının en az üçte birisinin teklifi üzerine, üye tam sayısının en az üçte ikisinin vereceği kararlarla suçlandırılır.

BAŞKAN — Komisyon iştirak ediyor mu?
ANAYASA KOMİSYONU SÖZCÜSÜ TULARAN GÜNEŞ — Fikir maddede mündemiçtir. Bu bakımdan iştirak etmiyoruz.

BAŞKAN — Önergenin dikkate alınmasını kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmemiştir.

Yüksek Başkanlığa

98 nci maddenin aşağıdaki tarzda değiştirilmesini arz ve teklif ederim.

Fahri Belen

«Cumhurbaşkanı Vatan hainliği, Anayasayı kasden ihlâl ve nüfuzunu kötüye kullanmak hallerinde Millet Meclisine karşı sorumludur.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tam sayısının en az üçte birinin teklifi üzerine, üye tam sayısının en az üçte ikisinin vereceği kararlarla suçlandırılır.

BAŞKAN — Komisyon iştirak ediyor mu? (Hayır sesleri) Önergeyi dikkate alanlar.. Kabul etmeyenler... Kabul edilmemiştir efendim

Maddeyi yüksek oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... etmeyenler... 98 nci madde kabul edilmiştir.

VI. Cumhurbaşkanına vekillik etme

MADDE 99. — Cumhurbaşkanı hastalık ve yurt dışına çıkma gibi sebeplerle geçici olarak görevinden ayrılması hallerinde, görevine dönmesine kadar; ölüm, çekilme veya başka bir sebeple Cumhurbaşkanı makamının boşalması halinde de, yenisi seçilinceye kadar Cumhuriyet Meclisi Başkanı Cumhurbaşkanlığına vekillik eder.

BAŞKAN — Madde hakkında söz isteyen var mı? Yok. Maddeyi yüksek oylarınıza sunuyorum. Kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

VII. Görevin sona ermesi ve yeni Cumhurbaşkanı seçimi

MADDE 100. — Cumhurbaşkanı görev süresinin dolmasına on beş gün kalınca veya Cumhurbaşkanlığı boşalınca, Türkiye Büyük Millet Meclisi yeni Cumhurbaşkanı seçer; Türkiye Büyük Millet Meclisi toplanık değilse, hemen toplantıya çağırılır.

BAŞKAN — Madde hakkında söz isteyen var mı? Yok. Maddeyi kabul edenler... Etmeyenler... Kabul edilmiştir.

Yüksek Meclisin tasvibettiği şekilde, büyük bir gayretle bugünkü çalışma programı tahakkuk etmiştir.

Bugün saat 10 da toplanılmak üzere Oturumu kapatıyorum.

Kapanma saati : 00,35

B : 48 19.4.1961 O : 4

4. — SUNUKLAR VE TELGRAFLAR

1. — *TOLEYİS Federasyonu Başkanı İsmail Aras'ın, Sendika hürriyeti, grev hakkı ve sosyal emniyeti teşkil eden konulara Anayasada yer verilmesi dolayısıyla TOLEYİS Federasyonu adına teşekkür telgrafı*

Sayın Kâzım Orbay
Temsilciler Meclisi Başkanı

Ankara

Ankara Y. Şehir 11392 17.4 17.45 Suret
17.4.1961 17.55 Pı.

Türk işçisinin elde etmek için yıllarca mücadelesini yaptığı ana hak ve hürriyetlerinin temelini teşkil eden sendika hürriyeti grev hakkı ve sosyal emniyetini teşkil eden konuların Kurucu Meclis tarafından Anayasa ile teminat altına alınması temsil ettiğimiz işçi kütlelerini memnun etmiştir. TOLEYİS Federasyonu, başta zatiâtileriniz olmak üzere bütün Meclis üyelerini samimî sevgi ve muhabbetleri ile selâmlar çalışmalarınızda başarılar diler.

TOLEYİS Federasyonu Başkanı
İsmail Aras

2. — *C. H. P. Mihaliççık Gençlik Kolu adına Güngör Önal'ın, 18 yaşını bitirenlere oy hakkı tanıyan Anayasa maddesi vesilesiyle teşekkür telgrafı*

Temsilciler Meclisi Başkanlığına

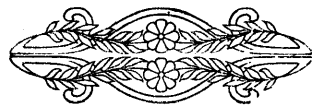
Ankara

38. Fono Eskişehir 50 35 13/4 10/00

18 yaşını bitirenlere oy kullanma hakkını vermeniz suretiyle Türk Gençliğinin siyasi rüştüne gösterdiğiniz itimattan dolayı sonsuz teşekkürlerimizi sunarız.

C. H. P. Mihaliççık Gençlik Kolu
Umumi Heyeti adına
Kongre Divan Başkanı
Güngör Önal

Üye sayısı	: 272
Oy verenler	: 178
Kabul edenler	: 95
Reddedenler	: 73
Çekinserler	: 10
Oya katılmıyanlar	: 94
Açık üyelikler	: 0

[Kabul edenler]

— A —

Atalay Akan
Ali Rıza Akbıykoğlu
Necmi Akçasu
Burhan Akdağ
Nurettin Akyurt
Sadık Aldoğan
Fehmi Alpaslan
Babür Ardahan
Tahsin Argun
Âmil Artus
Doğan Avcıoğlu

— B —

Cemil Sait Barlas
Kâmil Başaran
Kemalî Bayazıt
Necip Bilge
Ratıp Tahir Burak

— Ç —

Nazif Çağatay
Fethi Çelikbaş
Rifat Çini
Mahmut Tekin Çullu

— D —

Hazım Dağlı
Ahmet Demiray
Erol Dilek
Mustafa Dinekli

— E —

Oktay Ekşi

Fethi Elgün
Ali Erel
Sait Naci Ergin
Nedim Ergüven
Halil Sezai Erkut
Hamza Eroğlu
Bahir Ersoy
Kenan Esengin

— G —

Kemal Zeki Gençosman
Vasfi Gerger
Mehmet Göker
Ferda Güley
Şemsettin Günaltay
Rahmi Günay
Turan Güneş
Abdurrahman Nafiz
Gürman
Ferruh Güven

— H —

Mehmet Salim Hazer-
dağlı

— İ —

İsmail İnan
Şefik İnan

— K —

İhsan Kabadayı
Hermine Kalüstyán
Bedri Karafakioğlu
Ömer Karahasan

Enver Ziya Karal
Yakup Kadri Karaos-
manoğlu
Mustafa Kepir
Coşkun Kırcı
Şahap Kitapçı
Dâniş Koper
Zeki Kumrulu
Alp Kuran

Sahir Kurutluoğlu
Muin Küley

— L —

Kaludi Laskaris

— M —

Hayri Mumcuoğlu
Ziya Müezzinoğlu

— N —

Fazıl Nalbantoğlu

— O —

Zekâi O'Kan
Abdülkadir Okyay
Arif Hikmet Onat

Hüseyin Onur
Kâzım Orbay

— Ö —

Atıf Odül
Mehmet Özbay

— P —

Fikret Pamir
Vefik Pirinçioğlu

— S —

İlhami Sancar
Ragıp Sarıca
Selâmi Savaş
Bahri Savaş
Hulûsi Selek
İbrahim Senil
Ethem Serim
Celâl Sait Siren
Mümtaz Soysal
Enver Sökmen

— Ş —

Mehmet Şişman

— T —

Zeki Tekiner
Âdil Toközlü
Tarık Zafer Tunaya
Vahit Turhan
Salih Türkmen

— Y —

Cemal Yavuz
Bahri Yazır
Cemal Yıldırım
Avni Yurdabayrak
Daniş Yurdakul

— Z —

Galip Kenan Zaimoğlu
Cahit Zamangil

[Reddedenler]

— A —
 Şevket Adalan
 Ahmet Akar
 Münir Aktepe
 Halil Akyavaş
 Ekrem Alican
 Abdurrahman Altuğ
 Ferhan Arkan
 Sırrı Atalay
 Hüseyin Ataman
 Ahmet Atılğan
 Raif Aybar
 — B —
 Zeki Baltacıoğlu
 Mehmet Baydur
 Bekir Sıtkı Baykal
 Fahri Belen
 Nihat Reşat Belger
 Hakkı Kâmil Beşe
 Süleyman Bilgen
 Ahmet Bilgin
 Etem Boransü
 — C —
 Hızır Cengiz

Ömer Samih Coşar
 — Ç —
 Esat Çağa
 İsmail Selçuk Çakır-
 oğlu
 Bahri Çolakoğlu
 — D —
 Vedat Dieleli
 Vahap Dizdaroğlu
 Suphi Doğan
 Cevat Dursunoğlu
 — E —
 Yusuf Adil Egeli
 Şükûfe Ekitler
 Lûtfi Engin
 Abdullah Ercan
 Zihni Ereğin
 Feridun Ergin
 Adnan Ertanık
 — F —
 Bedi Feyzioğlu
 Yavuz Feyzioğlu
 Fehim Fırat

— G —
 Cevdet Geboloğlu
 Rauf Gökçen
 Kasım Gülek
 Muhittin Gürün
 Ferit Celâl Güven
 — İ —
 Rıza Işıtan
 — İ —
 M. Rauf İnan
 K
 Yekta Karamustafaoğlu
 F. Lûtfi Karaosmanoğlu
 Nuri Kınık
 Muharrem İhsan Kızıl-
 oğlu
 Enver Kök
 Şahap Kocatopçu
 Feyyaz Köksal
 Orhan Köprülü
 Ahmet Köseoğlu
 Hikmet Kümbetlioğlu
 — Ö —
 İhsan Ögat

Halim Önalp
 Altan Öymen
 İlhan Özdil
 Seyfi Öztürk
 — P —
 Mahir Pamukeu
 — S —
 Necip San
 — Ş —
 Mehmet Şengün
 — T —
 Reşat Tardu
 Abdülhadi Toplu
 Vecihi Tönük
 Kemal Türkoğlu
 — U —
 İsmail Ulutaş
 — Ü —
 Feridun Üstün
 — V —
 Âdil Vardarlı
 — Y —
 Fehmi Yavuz
 Yusuf Ziya Yücebilgin

[Çekinserler]

— B —
 Mehmet Raşit Beşerler
 — D —
 Avni Doğan
 — E —
 Saif Erdinç

— K —
 Münici Kapani
 Ahmet Karamüftüoğlu
 — M —
 Ferid Melen
 — S —
 Mustafa Sirmen

— T —
 Bedrettin Tuncel
 — V —
 Hıfzı Veldet Velidede-
 oğlu
 — Y —
 Asım Yılmaz

[Oya katılmayanlar]

— A —

Lûtfi Akadlı
İsmail Rüştü Aksal
Mebrure Aksoley
Muammer Aksoy
Abdülkerim Akyüz
Muzaffer Alankuş (B.)
Osman Alışiroğlu
Mehmet Altınsoy
Nurettin Ardıçoğlu
Vedat Arıkan
Fuat Arna
Şevket Asbuzoğlu
Fethi Aşkın (B.)
Ahmet Cevdet Aydın
Şevki Aysan

— B —

Cihad Baban (B.)
Şeref Bakşık
Adnan Başer
Avni Başman (İ)
Remziye Batırbaygil
Suphi Batur
Rauf Bayındır
Suphi Baykam
Hıfzı Oğuz Bekata
Hikmet Bimark
Lûtfi Biran
Arslan Bora
Osman Bölükbaş

— C —

Alev Coşkun
— Ç —
Behçet Kemal Çağlar
— D —
Nef'i Demirlioğlu
Necati Duman (İ.)

— E —

Bülent Ecevit
Şerafettin Yaşar Egin
İmadettin Elmas
Sadi Erdem
Alaettin Ergönenc
İlhan Esen
Cemal Reşit Eyyüboğlu

F

Turhan Feyzioğlu

— G —

İsmet Giritli
Abdülkadir Göğüş
Ali İhsan Göğüş
Mukbil Gökdoğan (B.)
Rıza Göksu
Turgut Göle

— H —

Şevket Raşit Hatiboğlu
Mehmet Hazer
Ahmet Sırrı Hocaoğlu

— İ —

İsmet İnönü (İ.)

Abdullah İpşiroğlu

— K —

Kadircan Kafı
Enver Kırker
Tevfik Kâmil Koperler
Mehmet Ali Kumbasar
Kemal Kurdaş (B.)

— M —

Orhan Mersinli (B.)

— O —

Ahmet Oğuz
İbrahim Saffet Omay
Hamdi Orhon
Hüseyin Otan

— Ö —

Feridun Şakir Ögünç
İbrahim Öktem
Rüştü Özal (B.)
Şinasi Özdenoğlu
Fakih Özfakih
Mazhar Özkol (İ)
Halil Özmen
Orhan Öztrak

— P —

Emin Paksüt
Hayrettin Şakir Perk

S

Âdil Sağıroğlu
Nihat Sargınalp

Selim Sarper (B.)
Kemal Satır
Dündar Soyer
Emin Soysal
İlhami Soysal
Celâl Sungur

— Ş —

Ahmet Şener

— T —

Ahmet Tahtakılıç (B.)
Cahit Talas
Salâhattin Tandal (İ.)
Derviş Sami Taşman
Yusuf Kemal Tengir-
şenk (İ.)
Hasan Tez
Sadettin Tokbey
Osman Tosun (B.)
Ekrem Tüzemen (B.)

— U —

Hüseyin Ulusoy

— Ü —

Ragıp Üner (B.)

— Y —

Nüvit Yetkin
Abdülhak Kemal Yörük

— Z —

Nâsır Zeytinoğlu (B.)

